Printed by

V. Ramaswamy Sastrulu & Sons,

at the 'VAVILLA' Press,

MADRAS. - 1930.

ఉపోద్ఘాతము.

ఆంధ్రభాషాభిమానులారా!

భాషలలో నెల్ల మాధుర్యమునకును మార్దవమునకును పేరుపొందిన మన ఆంధ్రమునం దాఖ్యాయికలు మిక్కిలి విరళముగా నుండుట అందఱకును విదితమే కదా! ఈ కొఱంతను దీర్పఁబూని ఇప్పుడు పెక్కులు ఆఖ్యాయికా (నవలా) ప్రకటన సంఘములు లేర్పడి భాషాసేవ చేయుచున్నవి. ఇట్టి కాలమున, శ్రీరాము సేతుబంధనమునకు [illegible]ముంబోలె, నాకుఁ గల శక్తికొలంది నేను నొక్క యాఖ్యాయికఁ వ్రాసి యాంధ్రభారతీమతల్లి పదములకడ సల్పోపహారముగా నిడి తృప్తిఁజెంద సాహసించితిని.

ఇది చారిత్రకమగు నవల. ఇందు, భారతధర్మోద్ధార [illegible]ను, విమతసుమతి [illegible]ను, [illegible] వెలసిన [illegible]ను, [illegible] ప్రకటిత శౌర్యధైర్యగుణశాలినియు, [illegible] నగు [illegible]ను, నింకను గొందఱు చరిత్రప్రసిద్ధులగు పురుషులు—ముఖ్యములగు పాత్రలు. దీని యందు నేను [illegible] రాజకీయ సాంఘికస్థితుల వర్ణించుటయు,

నాఁకాలమునుండి నేఁటివరకు గూడ హైందవసంఘములను పీడించుచున్న ప్రబలములైన కొన్ని దురాచారములవలని చెడుగులను దెలుపుటయును, నా ప్రధానోద్దేశములు. ఇవి యెంతవఱకుఁ గొనసాగినవో చర్చించుట సహృదయులగు వాచకులకు వదలివేయుచున్నాను.

ఇది యిట్లుండఁ, దీని సచ్ఛిత్రించి ప్రకటించిన మదరాసు వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారికి నా కృతజ్ఞతా వందనముల నర్పించుచున్నాను.

వ్యవధి లేమిచేతను, నింకఁ గొన్ని కారణములచేతను నిందు కొన్ని నెఱసులు దొరలినవి. వానికై మన్నింప పాఠక మహాశయు లెంతయుఁ బ్రార్థితులు.

ఇట్లు,
సహృదయవిధేయుఁడు,
వైఖరి సుందరరామయ్య,
గ్రంథకర్త.

వనజాక్షి

మొదటి ప్రకరణము.

ఒకనాఁటి ప్రాతఃకాలంబున నుదయాద్రిని సూర్యబింబంబు గన్పట్టి లోకంబున నంతటను స్వర్ణచ్ఛాయఁ బ్రసరింపఁ జేయుచుండఁగా సుమా రేఁబది సంవత్సరముల వయసుగల యొక బ్రాహ్మణుఁడు స్నానాదికృత్యంబులఁ దీర్చుకొని, విభూతి రేఖలు నొసటను, ఱొమ్మునను, హస్తంబునను నలంది, కంఠంబున రుద్రాక్షపేరు లూని, నీర్కావిదోవతి పంచకచ్చలుపోసి ధరియించి, పట్టుయంగవస్త్రమును గుచ్చిళులువెట్టి చేతఁబట్టుకొని విడుచుచుఁ దనవలెనే స్నానముచేసి విభూతిఁబూసికొని తనవెనుక నిలుచుకొనియున్న నలుగురు బ్రహ్మచారులను వేదపాఠము సంతచెప్పుచుఁ, దుర్గాపురములోనిభవానీదేవాలయములో, మహామంటపమున నిలుచుకొనియుండెను. సుమారు పదునాలుసంవత్సరముల వయస్సుగలదియు, మిక్కిలి మనోహరస్వరూపము గలదియు నగు నొక బ్రాహ్మణబాలిక యాదేవాలయములో గర్భగృహమునకుఁ బ్రదక్షిణము చేయుచుండెను. అప్పు డొకముదుసలిబ్రాహ్మణుఁడు కఱ్ఱ నూనుకొని నడచుచు నాదేవాలయములోఁ బ్రవేశించి, గర్భగృహమును జొచ్చుకొనివచ్చి, దేవదర్శనం బొనర్చి మెల్లగా నీబ్రాహ్మణుఁడు సంతచెప్పుచుండు చోటికిఁబోయి యతఁడు తనకు నమస్కారము

చేయఁగాఁ దానును నమస్కారముచేసి దూరమునుండి వేద పాఠమును వినుచుండెను. కొంతసేపటికా వృద్ధబ్రాహ్మణుఁడు, ప్రదక్షిణముచేయుచున్న సుందరాంగినిఁ జూచి, నమస్కారము చేయుచున్న బ్రాహ్మణుని వికసించిన ముఖముఁ ద్రిప్పుకొని మెల్లగా నిట్లనియెను.

"అయ్యా! మహాదేవశాస్త్రిగారూ! నేను మీకుఁ జెప్పిన రెండువిషయములును మీరు గమనింపకయేయున్నారు. వేదాధ్యయనసంపన్నులును, నైష్ఠికులును, శాస్త్రవేత్తలును నగు తమవంటి పెద్దలను విశదముగాఁ జెప్పుట యనావశ్యకము. అయినను నేను మీకంటె ముదుసలివాఁడను గావున మీకుఁ గొన్నిమాటలు చెప్పెదను. మీరీచిన్నదానివిషయమున సావకాశము సేయుటచేత మీకీర్తి ప్రతిష్ఠలకు హాని సంభవించుటయుఁ బెద్దలచేత మీరు నిందింపఁబడుటయుఁ దటస్థించును. ఈ నడుమఁ గొంత యీవిషయమును గురించి యూరిపెద్దల వారితోఁ బ్రస్తావము చేసినట్లును నతఁడు నాకును లేఖయును వ్రాసినట్లును దెలియవచ్చుచున్నది. ఒకరిచేత న్యాయమును చెప్పించుకొనునట్లు మీవంటివా రుండుట సరిగాదు.

మ—నేను రెండుమాసములలోఁ గాశికిఁ బోవలయు నని యున్నాను. ఇటువంటిపనులు పుణ్యక్షేత్రములలోఁ జరుపుట శ్రేష్ఠము కావున, నచటనే యీకార్యము చేయించవలె నని నిశ్చయించియున్నాను.

వృ—రెండవవిషయమును మీరు ముఖ్యముగా గమనింప వలసినదే. "అపుత్రస్యగతిర్నాస్తి" యని శాస్త్రములలోఁ జెప్ప యుండుట మీకుఁ దెలియని విషయముకాదు. మీకు సంవత్స

రమునను రెండువేల రూప్యంబుల యాదాయము నిచ్చుస్థితి యుండియు, వాని ననుభవించుటకుఁ గుమారుఁ డొకఁడు లేకుండిన నేమిప్రయోజనము? మీ వెనుక మీ పేరుఁ జెప్పుకొనుటకును, మీ వంశము వృద్ధియగుటకును బుత్త్రుఁ డొకఁ డుండవలెను. ఇంక మీఁదట మీ భార్యకు సంతానము గలుగుట కష్టసాధ్యము గనుక మీరు ద్వితీయవివాహముఁ జేసికొనుట యావశ్యకమైనది.

మ—మీరు చెప్పినదంతయు న్యాయముగనే తోఁచుచున్నది, గాని యౌవనదశ యందుండునప్పుడుగూడ భూలోకసుఖములను మాని దుఃఖసాగరమగ్నురాలై యుండఁగా నామె కట్టెదుట నేను వివాహముచేసికొనుట బాగుగ నుండునా? అదియునుగాక యేఁబదిసంవత్సరములకు వెనుకఁ బెండ్లి చేసికొనుట యుక్తముకాదు. "వృద్ధస్య తరుణీ విషం" అని నీతిశాస్త్రమందుఁ జెప్పియుండుట వ్యర్థమగునా? అందులో నొక భార్య యుండుచుండఁగా మఱియొకతెను వివాహముచేసికొనుట యుక్తముకాదు. ఏఁబదిసంవత్సరముల వయస్సు వచ్చినతర్వాత పెండ్లిచేసికొని, యువభార్యలవా రేమాత్రము సుఖ మనుభవించిరి?

వృ—దాని కేమి! ఆయనకుఁ బ్రాప్తము లేదు. ఆయన కఱువదిసంవత్సరముల గండ ముండెనట. ఆ చిన్నది ఆవేళకు రజస్వల కాలేదు. దైవికముగాఁ గలిగిన కష్టముల కెవ రేమి చేయవచ్చును. మీ భార్యకును నీపనిఁ జేయుట సమ్మతిగానే యున్నది. దీర్ఘాలోచన చేయుము.

మ—ప్రయత్న మొనర్చి కష్టము తెచ్చుకొననేల ?

వృ—మీాకు యుక్తమని తోఁచినని: జేయుండు. నేనుబోవలెను.

ఆవృద్ధబ్రాహ్మణుఁ డిటులఁ జెప్పి సెలవుఁ దీసికొని పోయెను. మహాదేవశాస్త్రులును శిష్యులతోఁగూడఁ దనయింటికిఁ బోయెను. దేవాలయములోఁ బ్రదక్షిణము చేయుచున్న సుందరి శాస్త్రులవారితోడనే యింటికిఁబోయెను.

తుల్జాపురి, దక్షిణ హిందూదేశములోని [illegible] రాజధానిలోని పునహాపట్టణము చెంత నున్నది. ఆ పట్టణమున శాంకరీదేవి పూర్వకాలంబున మహిషాసురునిఁ జంపెను. ఆ పట్టణ మీాకథాకాలంబున (క్రీ. శ. 1657-వ సం॥న) బీజపూరు సంస్థానాధిపతులగు తురుష్కులపాలనమున నుండెను. ఆపట్టణ మపుడు వేదాధ్యయన [illegible]లగు విప్రులచేతను, [illegible] మార్జితైశ్వర్యులగు బ్రాహ్మణులచేతను, [illegible] లగు వణిగ్వరులచేతను, హాలముఖాంతవిభూతి [illegible] లచేతను నిండియుండెను. ఆపురిలోని తురగంగంబులు [illegible] బండ్లవేగంబును, ధూమశకటవేగంబును మించిన వేగముగల యానంబుగలిగి రహిగాంచుచుండును. ఆపురిలోని [illegible] యందంబును, ఠీవియు, ముఖకళయు, వేనోళ్లగలవాఁడైన [illegible] కును వర్ణింప శక్యంబుగాదు. వారి విద్యల [illegible] [illegible] యింపును, పాటలసొంపును, వనమానవ[illegible] నలరుచుండును.

వనజాక్షియను ముద్దులగుమ్మ యచటి యున్నవిన్నల కెల్లఁ గన్నాకై వన్నెకెక్కుచుండెను. ఆసన్నుగాంగియగుగుల యందమును, దొడవులచందమును, [illegible]ంగును, నాసిక సొగసును, బుద్ధికుశలతయు, ముఖవర్చస్సును, [illegible]ను,

ధర్మపరత్వమును, మాటలతేటయును, పాటలబాగును గనిన మగవారికిఁ గనులపండువు నొనరించుచుండును. ఈ యంగనామణి దేవతలందును, బ్రాహ్మణులయందును వినయభయభక్తులు గలదియును, విద్యాప్రావీణ్యము గలదియును, సూక్ష్మబుద్ధిగలదియునై యుండెను. ఈమె తల్లి పేరు పార్వతమ్మ. తండ్రి పేరు మహాదేవశాస్త్రులు. వారికి వేఱు సంతానము లేనందున, సతనికిఁ దన పిత్రార్జితభూములలోను, పురోహితవృత్తిలోను విశేషముగా నాదాయము వచ్చుచుండుటచేతను, మిక్కిలి గారాబముతో నీమెను బెంచెను. ఈమెను జన్మదినంబున నెనిమిదవయేట సమీపబంధుఁడగు నొక బ్రహ్మచారికిచ్చి పెండ్లి చేసిరిగాని, యతఁడు వివాహమైన మఱుసటి సంవత్సరముననే కాలధర్మము నొందెను. ఈమె నిత్యము నరుణోదయకాలమున లేచి స్నానముచేసి భవానీదేవాలయమున కేగి, ప్రదక్షిణనమస్కారము లొనర్చి, మఱల గృహమునకు వచ్చుచుండును.

పార్వతమ్మగారు బహుసంతానము లేని కొదువ దీరఁ గలిగినది రోగము నానాటికి నెక్కువాయెను. ఈమె యెన్నియో వ్రతములు చేసియును నెన్నియో ప్రార్థనలు సల్పియుఁ గుమారుండు గలుగక పోవుటచే నామెకు నలువది సంవత్సరములకంటె నెక్కువగా వయస్సు వచ్చినందునను దనభర్తను వేఱొక వివాహముఁ జేయించిననే తప్ప తమకుఁ బుత్రుఁడు గల్గుట యసాధ్యమని నిశ్చయించి వివాహముఁ జేసికొమ్మని, భర్తను బ్రార్థించుచుండును. మహాదేవశాస్త్రులును దన భార్యయగు పార్వతమ్మమీఁదఁ బూర్ణానురాగముఁ గలిగినవాఁ

డగుటచేత వేఱొకతెను వివాహము చేసికొనుటకు సమ్మతి పడకుండెను గాని, పలుమాఱు పార్వతమ్మ బోధించుటచేతను, దనకుఁ బ్రియులగు బ్రాహ్మణులు కొందఱు పట్టుదలతోఁ జెప్పుటచేతను, గొన్నిదినములకుఁ దరువాత వివాహము చేసికొనుటకు నొప్పుకొనెను.

ఆసమయంబునఁ గామేశ్వరశర్మ యనుబ్రాహ్మణుఁడొకఁడు సుమారు పండ్రెండుసంవత్సరములవయస్సుగల తనచెల్లెలితోడను, నేఁబదిసంవత్సరముల వయస్సుగల తన పినతల్లితోడను, దుర్గాపురమునకు వచ్చి శాస్త్రిగారుండు వీధిలోనే దిగియుండెను. అతని చెల్లెలు గంగాబాయి యనునది, యప్పటికిఁ గన్యకగా నుండెను. కాన తనచెల్లెలి నొకధనికునకిచ్చి, విశేషద్రవ్యము శుల్కముగాఁ గొనవలయునని కామేశ్వర శర్మకుఁ దలంపు గలదు. తనకొకతిక ప్రాకార మడినవాఱగు మనుష్యు తటస్థపడనందునఁ దనచెల్లెలికి వివాహము చేయకుండను మహాదేవశాస్త్రి ధనికుఁడనియు, మగల వివాహమూడ యొంటిబి యున్నాఁడనియుఁ దెలిసి, తనప్రియురాలగు బాలామణి యనఁ బడు వేశ్యయొద్దకుంబోయి, యావివాహ మ్మెట్లైన నామె సను కూర్పవలెననియు, నట్లు సమకూర్చిన నామెకు నూఱురూప్య ములు బహుమానముగా నిచ్చెదననియుఁ జెప్పెను. అందుల కాబాలామణి యొప్పుకొని తనచేతనైనంత ప్రయత్నము గాను జేసెదనని చెప్పెను. ఆమె కొన్నిదినములవఱకు వేఁచియుండి యొకనాఁడు శాస్త్రిగారియింటికిఁబోయి, పార్వతమ్మతో మాటలాడుచుండి గంగయొక్క సౌందర్య గుణాతిశయములను వర్ణించి యామె కింకను వివాహముగాలేదని చెప్పెను. పార్వ

తమ్మ తనభర్తకా కన్యనిచ్చుటకు వారికి సమ్మతియుండునా యని విచారించి, యాసంబంధము పొసఁగునటులఁ జేయుమని బాలామణిని వేఁడుకొనెను. బాలామణి పల్లయుని యింటికిఁ బోయి మఱునాఁడు కామేశ్వరశర్మను గని జరగిన వృత్తాంతమంతయుఁ దెలిపెను. కామేశ్వరశర్మ యందులకు సంతసించి వేయిరూపాయలు కన్యాశుల్కముగానిచ్చి నగలు పెట్టి పెండ్లికగువ్యయములును నతండే భరించును గనుకను దనపుత్త్రి నిచ్చుటకు సిద్ధముగ నుండునటులఁ దెలుపుమని బాలామణితోఁ జెప్పెను. బాలామణి నాలుగుదినములుండి పాపయ్యశాస్త్రి దగ్గఱకుఁ బోయి, యీసమాచారమంతయుఁ దెలిపెను. ఆమెయును నా సంగతియంతయుఁ దనభర్తకుఁ దెలిపి, యతఁడు సమ్మతించునటులఁ జేసెను. పిమ్మట శాస్త్రులవారు, మధ్యవర్తులగు బ్రాహ్మణుల వలనఁ గులగోత్రములను విచారించి జాతకమును దెప్పించి చూచి సమస్తవిధంబులఁ బొసఁగియుండుట దెలిసికొని, తాఁ జెప్పినప్రకారము కన్యాశుల్కధనము సమర్పించి నగలు పెట్టి వివాహోత్సవము మిక్కిలి వేడుకగా జరిపించెను.

కామేశ్వరశర్మయును మహాదేవశాస్త్రులగారును, నీసంబంధము వలన విశేషబంధుత్వమును, స్నేహమును గలిగెను. కామేశ్వరశర్మ శాస్త్రులవలెనే చక్కఁగాఁ జదువుకొనినవాఁడు. అతఁడు చిన్నతనమునఁ దర్కమీమాంసాదిశాస్త్రములను జక్కఁగా నభ్యసించెను. ఇరువురును జిన్నప్పుడు వేదాధ్యయనము చేసిన వారలే కాని కామేశ్వరశర్మ శాస్త్రులవారివలెఁ బండితసభలలో నుండినవాఁడు కాఁడు. కామేశ్వరశర్మ చిన్నప్పటినుండియును శివాజీ యనుమహారాష్ట్రముఖ్యునితో స్నేహముచేయుచుండి,

యప్పుడాతనిపక్షమున మహారాష్ట్ర రాజకీయవ్యవహారములను
జూచుచుండెను. ఇరువురును బీజపూరు సంస్థాన ప్రభువులగు
తురుష్కులపాలనకు లోఁబడిన రాజ్యములో నివసించుచుండిరి.

కామేశ్వరశర్మ తుల్జాపురికిఁ బడమట రమారమి యిఱు
వదిమైళ్లదూరమున నుండెడి పడమటికనుమలలో నివసించు
చుండెను. ఈ ప్రదేశమునఁ గొండలు మెండుగ నుండుటచేతను
భయంకరారణ్యములు దీని జుట్టుకొనియుండుటవలనను, నిది
శత్రువులకు దుర్గమంబుగను, నివాసము చేయువారికి భద్రముగ
నుండుటచే మహారాష్ట్రులందఱును బడమటి కనుమల సమీప
మునఁ జేరి, కోటలు గట్టుకొని స్వేచ్ఛగా నివసించుచుండిరి.
అచ్చటనుండెడి మహారాష్ట్రులను దురుష్కప్రభువు లెప్పుడును
జయించి వారిదేశమును జక్కగా స్వాధీనపఱచుకొనలేకుండిరి.
ఇదివఱకు బీజపూరు సంస్థానము మంచిస్థితిలో నున్నందున
మహారాష్ట్రులు వారిజోలికిఁ బోవుటకు వెనుదీయుచుండిరి.
తురుష్కప్రభువులు వారిని సరకుగొనకుండిరి. ఇప్పుడు బీజ
పూరు ప్రభువునకు ఢిల్లీ చక్రవర్తితో యుద్ధము కల్గినందున,
బీజపూరు ప్రభుత్వము క్షీణదశకు వచ్చియుండెను. తురుష్క
ప్రభువు లొండొరులతో యుద్ధము చేయుచున్నందున హిందు
వులు స్వాతంత్ర్యము సంపాదించుకొనుటకు నాసమయము
తగియుండెను కనుక శివాజీ మొదలగుమహారాష్ట్రులీసందర్భ
మును గనిపెట్టి, కొంచెము కొంచెముగ బీజపూరు సంస్థాన
మునకు లోఁబడియున్న దేశమును బట్టుకొనుటకుఁ బ్రారం
భించుచుండిరి.

మహారాష్ట్రులకు నీకాలంబున శివాజీ యనునతఁడు ప్రభువుగనుండెను. ఇతఁడు క్రీస్తుశకము 1627-వ సంవత్సరమున జన్మించి, 1646-వ సంవత్సరమున టోర్నియా యను కోటను, 1647-వ సంవత్సరమున సింఘురు, పురంధర్, అను కోటలను బట్టుకొనెను. ప్రస్తుతము చుట్టుపట్టులనున్న మహారాష్ట్రుల నందఱ నొక్కటిగఁజేర్చి, బీజపూరు సంస్థానమును బట్టుకొనవలెనని యోజించి దానికిఁ దగిన ప్రయత్నములను జేయుచుండెను.

ఇటుల నొనర్చుటకుఁ గామేశ్వరశర్మ యొక్క కార్యనిర్వాహకుఁడుగా శివాజీచేత నియమింపఁబడి యందులకై తుల్జాపురమునకు వచ్చియుండెను. కామేశ్వరశర్మ తుల్జాపురమునకు వచ్చినపిమ్మట, శాస్త్రులవారికిఁ దనచెల్లెలి నిచ్చినందునఁ దాను వారింటికిఁ బలుమాఱు పోవుట తటస్థించెను. అటుల నప్పటప్పటికి వచ్చుటంజేసి శాస్త్రులవారికూఁతురగు వనజాక్షి యందచందముల బాగుగఁదెలిసికొని యామె నెట్టులైన వశపఱచుకొననిశ్చయించుకొని, తనప్రియురాలగు బాలామణిం బిలిచి యమ్మోహనాంగిం దనకుఁ దార్చియిమ్మని వేడుకొనెను. అందులకు బాలామణి యొప్పుకొనెను గాని యామెకు వనజాక్షితో నీవిషయమును గుఱించి మాటలాడుటకైన సాధ్యపడలేదు తనచెల్లెలు గంగాబాయితోను, నదేప్రకారము చెప్పెను గాని యామె దాని కొప్పుకొనలేదు. కామేశ్వరయ్యకు వనజాక్షి మీఁద నానాఁటికి మరు లధికమగుచుండెను. కావున నవ్వనజాక్షి యొంటరిగా నుండుసమయముగనిపెట్టి, తనమనుష్యులన గొని యామెను వేఱొకయూరికి బలత్కారముగా నెత్తించ

కొని పోయి, తనకోరికను దీర్చుకొనవలెనని నిశ్చయించుకొనియుండెను. బాలామణియును నావిషయమున సాధ్యమైనంత సహాయ్య మొనర్చెదనని చెప్పెను.

రెండవ ప్రకరణము.

ఒకనాఁడు సూర్యోదయము మొదలుకొని సాయంత్రమువఱకు నెడతెగక యాకసమంతటను నీలమేఘములు తెరలుతెరలుగా వ్యాపించి యేకధారగా మిన్ను మన్నేకముగా యున్నట్లు వర్షించుచుండెను. చల్లనిగాలి నీటితుంపురులతోఁ గూడి బాగుగ వీచుచుండెను. భూమియంతయుఁ బంకసంకలితమై యుండెను. ఇప్పుడు చెప్పఁబోవుసంగతులు [illegible] ప్రక్కననుండు పల్లెలో జరిగినవి. ఆపల్లెలో నొక యేఱు పాఱుచుఁ బొలములకు జలసమృద్ధి గలిగించుచుండెను.

వెన్నులునిండినవరిపంటయును, మొలయెత్తునదనుఁ బెరుగుచుండిన ప్రత్తిచెట్ల గుంపును దూరముననుండి చూచువారికి గనుపించుచుండెను. ఆపొలములకు నడుమ నుత్తరదక్షిణముగా నొక బాట యుండెను; పొలములకు నుత్తరముగాఁ గొన్ని యిండ్లును, దేవాలయములును గనఁబడుచుండెను. కొండమీఁదనుండి చూచువారికి నాదేవాలయమున కుత్తరముగా [illegible] బాటయును నిరువంకల వరిపొలములును రెండుప్రక్కలవఱకు వ్యాపించియుండుటయు వానికుత్తరముగా నింకొకపల్లె యుండుటయుఁ [illegible]యును. ఆపల్లెలకుఁ బెద్దకనుమయనియుఁ జిన్నకనుమయనియుఁ బేర్లు. ఆకొండక్రిందిగుహకు ముందుప్రక్కన నొకమఱ్ఱిచెట్టుండెను. ఆచెట్టనేకశతాబ్దములనుండి యుండెను గనుక,

ఊడలు భూమికిదిగి యాయూడలలోనుండి మఱల శాఖలు పొడముచుండెను. ఆ మఱ్ఱిచెట్టునకును గుహకును నడుమ దేవాలయ మొకటియుండెను. అందులోపల నీశ్వరలింగ ముండెను. ఆలింగమునకు సంవత్సరమున కొకదినమున మాత్రము ప్రక్కయూరినుండి వచ్చి బ్రాహ్మణులు పూజ సేయుదురు. ఈగుడియందు దోపిడిదొంగలు దాగియుండుటయు, దొంగిలించిన ధనమును బంచుకొనుటకై వారు గుంపు గూడుటయుఁ గలదు.

నాఁడాదేవాలయపు ద్వారమున ముగ్గురు మనుష్యులు పొడవైన కత్తులను ఖేటంబులను జేతఁబట్టుకొని నిలిచియుండిరి. మూఁడుతుపాకులు లోపలిగోడ కానింపఁబడియుండెనవి. అందులో నొకదానికి బంగారుపూత పూయఁబడి యుండెను. ఆతుపాకులలో మందు గట్టనచేయబడి కాల్చుటకు సిద్ధముగుపఁబడియుండెను. వారుముగ్గురు నొకరునూర్చి యొకరు ప్రక్కనున్న [illegible] నక్క, దొరపంకిఁ జూచుచుండిరి.

వారిలో నొకఁడుమాత్రము నల్లకంబళి కప్పుకొని పాగా ధరించుకొనియుండెను. ఇతనికి నిరువదిసంవత్సరముల వయస్సు [illegible] వాయుగలవాఁడు. తక్కినవారిద్దఱును మా [illegible] జల్లడములు తొడుగుకొని యుండిరి. వారును పొడుగుగను, నల్లగను, దృఢముగను నుండిరి. వారించు [illegible] సంవత్సరములకు లోఁబడినవయస్సుగలవారై [illegible] గుండెడు. [illegible] గుప్పెడు. [illegible] జగిగెను.

గోపినాథ—కుప్పా! ఏమి వాఁడిప్పటికిని రాలేదు. నేఁడు తప్పక బయలుదేఱి, ఆలందూగ్రామమునకుఁ బోవలయునని నిన్న గోసాయివానితోఁ జెప్పుచుండెను. హుండీపత్త్ర సనదుములుకూడ వాఁడు నిన్న తీసుకొనెను. నేఁటిమధ్యాహ్నము గోసాయీమఠములో నుండినను, సాయంకాలములోపల నీప్రదేశమును జేరవలెను. నీ వాయూరివంకకును బోయి చూచి, వాఁడచటనుండినఁ దోడువచ్చెదనని నమ్మకముచెప్పి పిలుచుకొని రమ్ము. వాఁడు దారిలో నెదురుగ నగుపడిన మఱల రమ్ము.

గోపినాథసిం గిట్లు త్వరపుచేయఁగనే కుప్పఁడు వెడలి పోయెను.

గుం—అయ్యా! ఒకవేళ నాయూరి సర్దగారు పటేలి దారినిఁబోఁగూడదని చెప్పి వేఱొకదారిని బంపియుండినా!

గో—వానికి గుండెలు పదునాఱు! వాఁడటులఁ జేసిన వాని పశువులుపోవుటయు, నూరు తగులఁబడుటయును మూసిన తండ్రియగు ప్రహార్సింగువలనఁ గలుగునని వానికిఁ దెలియును. ఆ సందేహము పనిలేదు.

గు—మహారాజా! వాఁడిచటికి వచ్చినతరువాత ధనమును దోఁచుకొని వానినిఁ జంపి బావిలోఁ ద్రోయవలసినదే గదా?

గో—కూడదు. వాఁడు దూరదేశమునుండి వచ్చుచున్నాఁడు. ప్రహారసింగునొద్దకుఁ దీసికొని పోవలసినది. ఒకవేళ వానివలన నెక్కువ లాభ ముండును. అది యాయనకు మాత్రమే తెలియవచ్చును.

వారిటుల మాటలాడుచుండినపుడు కుప్పఁడు సమీపమున నున్న పెద్దకనుమకుఁ బోయిచేరి యావేళకుఁ బెద్దకాపు

కరణము వెంబడిగా వారొకరికత్తిన్ని మీరు చేతబట్టుకుండుటం గని వారి చూచి ఏరి క్రొత్త మనుష్యుఁడు దేవుఁడు నవచ్చెనని నవ్వుచుం డెను గుని యొడిగెను. వారిలో కొందరు గంతులేసి చెప్పి వానికి మర్యాదపూర్వకముగా భోజనము పెట్టించిరి గుర్రపుదు భోజనము చేసి ప్రక్కనున్న పడుక వీడి పవనాడి నెదురుచూడఁబడు నంతలో నొకమనుష్యుఁడు లాభ్సింగు అనువాఁడు మావారికి వచ్చి చేరి, ప్రతాపసింగుగారొచ్చి, దాను శీఘ్రముగా బోవలె ననియును, బోవునప్పుడు దారిలో గుర్రపు కొంతమనుష్యుని బంపు మని చెప్పిరి గుర్రముగుందరు. ప్రతాపసింగుగారికి పెద్దవ్యా ధియును, గుర్రపు [illegible] మనుష్యుఁడు [illegible], బద్ధకస్థుఁడు బాగు గా తెలిసికొన్నందుకు ననలేఁడు తనవాఁడు దొంకున్న గుర్రపుదు తోగిన [illegible] ప్రతాపసింగువలనఁ గొంత నిషాగ్రము [illegible].

గు—అయ్యా! మీరు ఏరు? మీయూరు ఏది? [illegible]

బోటుగాడు—నా పేరు లాభ్సింగు. నాకు స్వదేశము.

గుర్రపు—లాభ్సింగు గారూ! మీవంటి వారికి దారి తోచదు గదా [illegible], మీవంటివారు [illegible] గాల [illegible] [illegible] నా జీవనము. నాయందు దయయుంచి వారి కండ్లకు [illegible] గలదు. నా యోగ్యత [illegible] తెలియగలదు.

లాభ్సింగు—దారిలో నేమియు భయము లేదు గదా?

గు—మనము ప్రొద్దుపోవఁగా బోవుచున్న నాభయము లేదు. ఇక నాలుగు గడియల ప్రొద్దున్నది. మనము నాలుగు క్రోశములు పోవలసినది. మనము శీఘ్రముగా బయలు

మన—

చేయుము. వానయు నిలిచియున్నది మీాపోష్యు నాపోష్యునకే చూచుకొనెదను భయపడకుము.

అంతట వారిరువురును బయలువెడలిరి. లాల్సింగు గుఱ్ఱముమీాఁదను, వెనుక కుప్పఁడు గాల్నడకను బోవుచుం డిరి. కుప్పఁడు లాల్సింగును బహుదినములనుండి [illegible] తోను బిలుచుకొనిపోయి, యాకొండకు సమీపమునఁగనుండు ప్రదేశము చేరెను. గోపీనాథసింగును గుండెలవారును దూరమును నుండి వీరినిఁజూచి, చుట్టుకొనివచ్చి, లాల్సింగు గుఱ్ఱపుపాదము కనువచ్చి చేరిరి. అప్పుడుగోపీనాథసింగు [illegible]

గో—సాహెబ్జీ! నమస్కారము.

లా—(తిరిగిచూచి) ఎవరు మీారు!

కుప్పఁడు—అయ్యా! ఈతఁడు [illegible]. వాఁడు నా సహోదరుఁడు నాకొఱకై వచ్చిరి. మీారు [illegible] సందియము పడకుఁడు.

గో—(నవ్వుచు) అయ్యా! భయపడవలదు. మీారు నిన్న కల్యాణీగ్రామములో గోపాలయ్యయింటిలో నుండలేదా!

లా—ఉంటిని. మీారెవరికి వచ్చియుందురు!

గో—నిన్న నామనుష్యులను దొంగలను పట్టుమని చెప్పఁగా నీవు పనిలేదని చెప్పియుండలేదా ?

లా—నే, నే, నే, నేను బదులు[illegible], మీారు [illegible] గా......పోతిరి (అని తడబాటుతో నూరకుండెను.)

గో—నీవు[illegible] చక్రవర్తి [illegible] నుండి[illegible] సంస్థానాధిపతి దగ్గఱకు బోవునట్లును [illegible]. [illegible] టకుఁ గాఁబోలు.

బ్రా—(మిక్కిలి భయముతో) ఎవరు చెప్పిరి ?

గో—మరి అడిగెదేల ? మనము దూరము పోవలసియున్నది. శీఘ్రముగా రమ్ము.

ఇట్టుల వారు మాటలాడుచు ముందు చెప్పిన దేవాలయము వంతెనకుఁ జేరిరి. గోపీనాథసింగు, సుబ్బఁడు, గుండఁడు [illegible] తుపాకులను చేతికెత్తికొనిరి.

బ్రా—ఇది భయంకరమైన ప్రదేశముగా నున్నది. ప్రతాపసింగు మనుష్యులిచ్చట [illegible] తిరుగుచుందురనియు [illegible] వింటిని.

గో—ప్రతాపసింగు గొప్ప మనుష్యుఁడు. శూరుఁడు నిష్కారణముగా నొకరిజోలికిఁ బోయెడివాఁడు కాఁడు. లోభులనిని నిందించును.

బ్రా—[illegible] భయమునుండెడు. మిగిలిన వారి కందరకును లోభత్వము కొంచెము [illegible] గదా. అన్యాయముగ నొకరిసొమ్ము దోచుకొనువాఁడు నిందితుఁడుగదా!

గో—అన్యాయమేమి! సొమ్ముగలవాఁడు సరియైన [illegible] వలెను. ప్రతిమనుష్యుడును ధనాశ గలుండు [illegible] వానియందు [illegible] సంపాదించుట ధర్మము కాదా. సొమ్ముగలవానిని [illegible] న్యాయమేగదా. మానవ [illegible] భయము లేదు.

ఇట్టుల వారు [illegible] పోఁగా [illegible] సిల [illegible] మార్గము పోఁగా దారిలో నొక చిన్నవ

యగుపడెను. చుట్టుప్రక్కల మనుష్యసంచారము లేకుండెను అట్టితఱిని నలుదట్టులఁగని గోపీనాథిట్లనియె.

గో—లాల్సింగు! నీవు గుఱ్ఱమునుండి దిగి కొంచెము బడలికఁ దీర్చుకొనుము. నే నీనదిలో సంధ్య వార్చి వచ్చెదను.

లా—నేను దిగను. గుఱ్ఱముపై నుండియే మీకు నలువైపులకుఁ గాచుకొని యుండెదను. మీ మనుష్యులు వచ్చిన నీరు త్రాగి దప్పి దీర్చుకొని రావచ్చును.

గో—(లాల్సింగునకుఁ దెలియని కన్నడ భాషలో) కుప్పా! వీనిని నమ్మఁగూడదు. మీరు గుఱ్ఱము నిరుప్రక్కల వానినిఁ గాచియుండుఁడు. కదలినట్లయినఁ దుపాకితోఁ గాల్చి వేయుఁడు.

గోపీనాథసింగిటులఁ జెప్పినతోడనే కుంటుఁడు లాల్సింగు గుఱ్ఱముయొక్క పగ్గమును (లగామును) పట్టుకొని దాని నోటి త్రాడుగట్టి యాత్రాటిని దనసడుమునకుఁ జుట్టుకొనెను.

లా—ఏమిచేయుచున్నావు? దానిని విడువుము.

గుం—తమరింక దిగవలసియున్నదే. గుఱ్ఱమును నేను పట్టుకొందురు.

లా—నేను దిగను. ముందులగామును వదలుము.

(గోపీనాథ్ వంకఁజూచి) అయ్యా! జమీందారుగారూ! నన్నేల దొంగను గట్టించినట్లు గట్టించితిరి.

కుప్పఁడు—ఆయన సంధ్యవార్చుచున్నాఁడు. ఇప్పుడు నీతో మాటలాడఁడు.

అప్పుడు లాల్సింగు తప్పించుకొని పోవుటకై గుఱ్ఱము యొక్క లగామునకుఁ గట్టియున్న త్రాటని విప్పెను. గుఱ్ఱము

కదలఁగానే గుండఁడు లాల్సింగుమీఁదికి దుమికి వాని రెట్టనుఁ బట్టుకొనెను. కుప్పఁడు ముందుకు దుమికి గుఱ్ఱముయొక్క లగామును బట్టుకొనెను. లాల్సింగు గుండని చేతినుండి విడిపించుకొనుటకుఁ బ్రయత్నము చేయుచుండఁగా గుండఁడు వానినిఁ బట్టి క్రిందికిఁ ద్రోసెను. గోపీనాథసింగు సంతసమును జూచి, వడిగున నచటికివచ్చి క్రిందఁబడియున్న లాల్సింగుతో నిట్లనియె.

గో—లాలా! నీకు వీరితోఁ గలహమేల కలిగినది? నీకెక్కడను గాయము తగిలెనా!

లా—అయ్యా! గాయము లేదు. నాప్రాణమును రక్షింపుము. నన్నుఁ జంపకుము.

గుండఁడు—జమేదారుగారు! నాకు గాయముతగిలినది. వాఁడు నామీఁదఁ బడినందుననే గాయమాయెను. ఇదిగో చూడుము.

కుప్పఁడు—కొట్టినందున లాలా నశింపవలెను. గాయము చెందిన గుండఁడు గుఱ్ఱము నెక్కఁగావలెను.

గుండఁడు—రాత్రి వేళలో వానిని నమ్మరాదు. ఒకవేళ పారిపోవచ్చును వానికాళ్లను చేతులను గట్టి గుఱ్ఱముమీఁద వానినిఁ బెట్టి కట్టుకొనిపోవలెను.

గోపీనాథసింగును, నటులనే చేయవలసినదని చెప్పఁగా వారటులనే చేసి గుఱ్ఱమును దోలుకొని పోవుచుండిరి. లాలాను బ్రహ్మదాసింగునొద్దకుఁ గొనిపోవునట్లును, నతనియొద్దనున్న బంగారమును బ్రహ్మదాసింగు తీసుకొనునటులను నతనికిఁ బ్రాణభయమును మాత్రము లేదనియు దారిలో గోపీనాథసింగు లాల్సింగునకుఁ జెప్పెను.

మూఁడవ ప్రకరణము.

వారంతటఁ గొంతసేపటికి ప్రహారసింగుని నివాసస్థానమగు "ఇట్గా" గ్రామమును జేరిరి. ఆగ్రామము మిగుల నెత్తైన గుట్టగు ప్రదేశమునఁ గట్టఁబడియుండెను. ఈగ్రామమంతయు ప్రహారసింగుయొక్క స్వంతభూమిగా నుండెను. యీగ్రామము మీర పూరు నవాబునకు సాయ మొనర్చుటకై యతని తాతగారి తండ్రికీయఁబడెను. వేయిమంది యుద్ధభటులను దనసన్నిధినుం డుంచుకొని వారినిఁ బోషించుచుండుటకు నీయిట్గా గ్రామమును దాని చుట్టుప్రక్కలఁ గొన్ని గ్రామములును నతనికీయఁ బడినవి. ప్రహారసింగు వంశపారంపర్యముగ మహాశూరులైన నాయకు లపువాడుక ప్రకార మూపని సేనఁ గాంచుచున్నను. ఇతఁడితర ప్రభు వలెఁ గ్రమముగాఁ బనిచూపక తన క్రిందనుండు మనుష్యులను, గొల్లలఁ గొట్టుటకును, బాటసారులను దోచుటకును, నియమించుచు, వారలచే సంపాదింపఁబడినధనములోఁ దానుకొంత భాగమును గైకొనుటచే ధనము ప్రోగు చేయుచుండెను. ఇట్గా గ్రామమునకు సమీపముననుండు పల్లెలవా రనేకులు తమ సొత్తులను గాపాడుకొనుటకై సంవత్సరమున కింతయని ప్రహార సింగుగారికిఁ బన్నుఁ జెల్లించుచుండిరి. అట్లుపన్నుఁ జెల్లించుచుండినవారి జోలికిఁ దనమనుష్యులు పోకుండునట్లుగాక యితరులవలనఁగూడ వారలను సుభద్రముగా నుండునట్లు ప్రహార సింగు చూచుచుండెను. ఆదినము రాత్రి గోపీనాథసింగు మొదలగువా రిట్గా గ్రామమునకువచ్చి చేరువేళకుఁ బ్రహారసింగు

తన మేడ మీఁద గూర్చుచుండి తన లేఖకుఁడగు నమృతరావు ధనరాశి నెంచుచుండఁ జూచుచుండెను.

అమృతరావు—ఇరువది తొమ్మిదివేలు తొంబదినూట యొనుబదియారు రూపాయీలున్నవి. నేఁటిసంపాదనము మిగుల గొప్పది. లెక్కపుస్తకములో చేవ్రాలు చేయుఁడు ప్రొద్దైనది.

మహారాజసింగు—వ్రాయుము. నేను చేవ్రాలు చేయుదును. ధనరాశిలో నాకేమి కావలసినది? ఇంకను వచ్చునట్లు లగుపడదు. నేను దక్షిణమున రామేశ్వరమునకై నను బోయెదను. నేను మిక్కిలి పాపమును జేసితిని

ఇఁక మీఁదట నాపాపములు నశించుటకుఁ దీర్ఘయాత్ర చేయవలెను. (నిదానించి) పైని నాథీనము. మార్గమునందు దుపాకి శబ్దము వినఁబడుచున్నది. గుఱ్ఱపు సకిలింతలును వినఁబడుచున్నది. వారెవ రుండవచ్చును. లేచి చూచెదను.

అమృతరావు—(లేచిచూచి) నిశ్చయముగా వారే. ఆశబ్దము వారి తుపాకిప్రేలుటయొక్క ధ్వనియే.

మ—సంతసముగా గంటలు వ్రేలవేయుదును. పద్ధతిగా ముందుగా పొమ్ము. పెట్టెలను భోజనమును సిద్ధము చేయుదుము. వారిలో కొందఱు మనుష్యులు వచ్చునట్లు కనఁబడుచున్నారు. గుఱ్ఱపు సకిలింతలును వినఁబడుచున్నవి.

బోయీలు మానిగ్రుచ్చుచుండఁగా గోపినాథసింగును, మఱి మనుష్యులును బ్రహ్మసింగు నింటి సమీపమునకును వచ్చి చేరిరి. వారిలో కొందఱు కాగడాలను బట్టుకొని యసోఁడు వచ్చి దొడ్డిలో నిలిచిరి.

కొంత యెదురుగాఁ బోయి గోత్రాలను జూపించిరి. కొంతసేపటికి గోపీనాథసింగింటికి ముందఱ నిలిచి, లాల్సింగును దింపి గుఱ్ఱము నొకచోటఁ గట్టించెను. ప్రహారిసింగు గుమ్మముదగ్గఱకువచ్చి గోపీనాథసింగును జూచి సంతసించెను.

ప్ర—గోపీనాథా! ముందు స్నానముచేసి భోజనము చేయుము. తక్కినసంగతులు వెనుక విచారించెదను.

గో—ముందుగా నేను తెచ్చినమనుష్యునిసంగతి తీర్మానము కావలెను. వీఁడు చక్రవర్తియొద్దనుండి వచ్చినాఁడుల [illegible] యవచ్చుచున్నది. వీనియొద్ద విశేషధనమునున్నదని [illegible] వీనియొద్దనున్న వస్తువుల నన్నింటిని దీసి మూట గట్టించితిని. రూపాయలసంచియు నీమూటలోనే యున్నది. [illegible] వున కెదురుచూచుచు వీని నిచ్చుటఁ గట్టించితిని

ప్ర—శహబాస్! వేగులవాఁడా! (లాల్సింగును జూచి) ఎవఁడవు నీవు?

కుప్పఁడు—లాలాగారూ! ముందుగా నేలినవారికి బదులు చెప్పఁడు. బదులు చెప్పకున్న నాయనను గో[illegible]వచ్చును.

లా—కాపాడుము, కరుణించుము, రక్షించుము.

ప్ర—(తన మనుష్యులతో) [illegible]గాఁ బొండు. (లాల్సింగుతో) ఎక్కడనుండివచ్చితివి? ఎక్కడికి బోవుటకై వచ్చితివి? వివరముగాఁ జెప్పుము.

లా—నేను ఢిల్లీనుండి బీజపురమునకు నా స్వ[illegible]ని మీఁదఁ బోవుచుంటిని.

గోపీ—ఇది యబద్ధము. నిజము చెప్పకున్నఁ బ్రాణముల కపాయము గలుగును. నిజము చెప్పుము.

లా — నేను జెప్పినదంతయు నిజమే. నేను వేగులవాఁడను గాను.

ప్ర — వీని చేతులకుఁ బ్రత్తిచుట్టించి కాల్పించవలెను. ఆపని చేయుట మంచిది. దెబ్బకు దయ్యమును వెఱచును.

సుబ్బేదారు — (ఒకగుడ్డను పేలికలుగాఁ జించి యాముదములో నానించి లాల్సింగు వ్రేళ్ళకుఁ జుట్టుచు) లాల్ జీ, మేము మొదటను నుసుపష్యలను నిమిత్తము నీవు జాగ్రత్తగా నుండవలెననియు నేను జెప్పియుండలేదా? ఇంక నీవ్రేళ్లను దగులఁబెట్టుదుము. అప్పుడు నీబాధ చెప్పనలవిగాదు. దానికి నీ పాక వళఁ దాళుకొన్నను, దానికంటె ఘోరమగు వేలకొలఁది హింస చేయుదుము. ఈ సమయమున చనినను వేళగునిన్ను...... తెలిసియేయున్నదిగదా?

లాల్సింగు — అయ్యో! ప్రభువుగారూ, ప్రభువుగారూ, నాకు సాయపడవలెను. నన్నుఁ బ్రాణములతోఁ దగులఁబెట్టకుఁడు. నిజము చెప్పెదను.

ప్ర — సరి. లెస్స, సూర్యభగవానుఁడే నిశ్చయపు సాదుకలు నీకుఁ నెలవున్నవి. లేకున్న నీతో నిన్ని మాటలాడను. ఎవరు నిన్నుం బంపిరి? ఏమిపనిమీఁద? అతఁడిప్పుడు నీకు సాహాయ్యము చేయలేఁడు.

లా — అయ్యో; నేనిప్పుడు మాటలాడలేను. కట్టు విప్పించుఁడు. నిజము చెప్పెదను. తాము నా మాత్రము తెలిసియుండవలెను రహస్యములు ముఖములు చెప్పవలెను

ప్ర — (సుబ్బేదారువంక చూచి నావలఁ బోన్మని) శీఘ్రముగాఁ జెప్పుము. ఇంక నీవబద్ధమాడిన నీతలపోవును. నిజము చెప్పుము. నేనప్పుడు కట్టు విప్పించెదను.

లా___అయ్యా! మీకెవరికైన బీజపూరు మంత్రిగారి ముద్రగాని, శివాజీ చేవ్రాలుగాని తెలియునా?

ప్ర___చీ! శివాజీకిఁ జేవ్రాలు చేయను తెలియును. [illegible] గతి నేనెఱుఁగుదును. మామంత్రిగారి విషయమునను [illegible] కూతలు కూయకుము

లా—అయ్యా! సత్యమును జెప్పుదను మీకు సందేహముండిన నామూటను విప్పి[illegible] [illegible] [illegible] కా— జేబులో రెండు [illegible] [illegible] [illegible] జూడుము.

గోపీ—(మూటనువిప్పి [illegible]) [illegible] ముగా మంత్రిగారి ముద్రయే. [illegible] [illegible] చూడుఁడు.

ప్ర—([illegible]) [illegible]! [illegible] మంత్రి ముద్రయే!

లా—మీ కెవరికైన [illegible] [illegible] [illegible] జదువుఁడు.

గోపీ___(జాబునుదీసి [illegible]) [illegible]! [illegible]! ఎంతటిద్రోహము! [illegible]!

ప్ర—గోపీనాథ! [illegible]! [illegible]!

గో—మంత్రిగారు బీజపూరు [illegible] [illegible]. షాగారి స్వాధీనముచేఁగునటులు [illegible] [illegible]

ప్ర—అది నేను [illegible] [illegible]!

గో—రెంటిలోను [illegible] ([illegible]) ఈయుత్తరములు నీకెట్లు దొరికినవి.

లా—అయ్యా! నేను చక్రవర్తి కొలువులో నుంటిని. ఈ యుత్తరములఁగని, వీని నడిల్షాగారికిఁ జూపి వారికిఁ గలిగిన యాపదఁదొలఁగించి, వారివలన బహుమానము పొందు నపేక్షతో నచటనుండి తప్పించుకొని, యీయుత్తరములతో నేను బయలువెడలి వచ్చితిని

గో—శివాజీ వ్రాసినదని నీ కెట్లు దెలియును?

లా—శివాజీ యుత్తరములఁ బారసీకభాషా భాషాంతరీకరించుటయు ప్రతివ్రాయుట నాపని. కావున నాను దెలిసినది.

ప్ర—అమాత్యవరుని బిలిచి దీనినిఁ జదివింపుము.

అమాత్య—(అచటికివచ్చి యుత్తరమును జదివి) కామే శ్వేగసాగ్గ మీరు వ్రాసినసంగతియే. మీ నాయుడు వేలసేనతోను, మంత్రి లక్షసేనతోను శివాజీనిఁ జెరపట్ట శివాజీ ముద్రయే, వాని చేతిగుర్తే. దీని కేమియు నీయుత్తరము దొరకినది.

ప్ర—వాఁడు దొంగిలించెను. అందువలననే దీనిఁ జంప వలయునని యోచించుచున్నాను. దీని నవశ్యముగ చంపవలెను.

అమాత్య—చంపవచ్చును. అయిన నింకొకపని చేయుట మేలని నాకుఁ దోచుచున్నది. ఈ జాబుల నెత్తుకొని దీనినిఁ బిలుచుకొని యీవము బీజపూరునకేగి, బాజాగారి శాహ్వవర్మ్యగారితో మనము కుదుర్చుకొనిన లక్షరూపాయలు చేతిలో వేసికొన వచ్చును. ఈయుత్తరములను దొంగిలించిన దీని వారిప్రశ్నలకు సరిగ్గాన ప్రత్యుత్తరము లియ్యఁగలదు. సరిగ్గాన నిదర్శ

నములు చూపఁగలఁడు. పిమ్మట నీని మీా యిష్టానుసార ముగాఁ జేయవచ్చును.

ప్ర — లాలా! నీ కెంతవచ్చునని యోచించితివి!

లా — అయ్యా! లక్షలు, నన్నువదలిన మీాకొక భాగ మిచ్చెదను.

ప్ర — ఛీ! తుచ్ఛుఁడా! భాగమును నాకిచ్చెదవా! (సేవ మనుష్యులను జూచి,) వీని నురిదీయుఁడు.

గోపీ — చిన్నాయనా! ఇప్పుడు [illegible]వలదు. నన్ను [illegible] యైనఁ దారు దయచేసి వానిని నేఁడు చంపవలదు.

అమృ — వానినిఁ జంపుటవలన మీాకు నష్టమే. [illegible] త్తరములు మీాకెటుల దొరకనని వాఁ డడిగిన మీా [illegible] వచ్చును; వీనిని నన్నును గోపీనాథసింగును, [illegible] లక్షరూపాయలు దొరకును. వచ్చెడు లాభమును బోఁగొట్టు కొననేల.

ప్ర — నేనే బీజపురమునకుఁ బోయెదను. [illegible] కొడుకు మాన్సింగును వీనినిఁ బిలుచుకొని పోయెదను. లాలా! నీకును భాగమిచ్చెదను. (కట్లువిప్పి) [illegible] లోపలికిఁ బోయి భోజనము చేయుము.

గోపీనాథ — నాయనా! మంత్రి [illegible] నందుకు నీ వమృతరావుతోఁ గూడఁబోయి [illegible] కొనిరమ్ము.

ప్ర — అటులే చేసెదను.

నాల్గవ ప్రకరణము.

బీజపూరు పట్టణములో మసీదులలో నెల్ల గంటలు మ్రోగుట ప్రారంభమాయెను. గుంపులుగుంపులుగాఁ దురుష్కులు సాయంకాల ప్రార్థనలకై మసీదులకుఁ బోవుచుండిరి. ఆకసమున నక్కడక్కడ నక్షత్రములు గనఁబడుచుండినవి. చంద్రబింబము తూర్పుదిక్కునఁ బొడముచుండెను. పట్టణమున జనఘోష కొంచెము కొంచెముగాఁ దక్కువగుచుండెను. సుమారిరువది సంవత్సరముల వయస్సుగలిగిన బాలుఁడొకఁడును, బదునాలు సంవత్సరముల వయస్సుగలిగిన బాలికయొకతెయు నొక మసీదులోఁ బ్రార్థన ముగించి యచట సమీపమున నున్నయొక సమాధిచెంతకుఁ బోయి, కన్నీరుఁ గార్చుచుఁ గొన్ని మస్లిష్కాల నా సమాధిగయి చెప్పి "అమ్మా నీవు స్వర్గలోకమున సుఖముగా నుందువు గాక" యని చెప్పిరి.

రసూలు—గమానా! శీఘ్రముగా రమ్ము. నాకు నేఁ డెట్టియాపదయును గానీక కాపాడవలెనని నీవును గట్టినిఁ బ్రార్థనఁ జేసికొమ్ము క్షేమముగానుండిన జేఁపీవేళకు మరలఁ దల్లిగారినిజూతుము.

గమానా—అన్నా! నీకేల యింతటికష్టము గలిగినది. వివరముగాఁ జెప్పుము.

రసూల్—నీతో నే నాసంగతులనన్నింటిని దరువాతఁ జెప్పెదను. ఇప్పుడవసరముగాఁ బోవలయును. కొన్ని యేర్పాటులను జేసి భోజనమునకింటికివచ్చి పోవలెను. రాజుగారి పని మీఁదనే నే బయటికిఁబోయినటుల నాయనతోఁ జెప్పుము.

రసూలుఖా నిటులఁజెప్పి చెల్లెలి నింటికిఁబంపి తాను దన రక్షకభటులలో ముఖ్యుఁడును [illegible] నగు [illegible] రరా వుండుచోటికిఁబోయి రహస్యముగా నిట్లనియె.

ర—మహారాష్ట్రుఁడవుగాన తక్కాజీ [illegible] నీవుఁ దెలిసియుండ వచ్చునుగదా?

మ—తక్కాజీయా! వాఁడేగదా మా కొంప ముంచి మా యిల్లు కొల్లగొట్టినవాఁడు? ద్రోహి, [illegible] ఘాతకుఁడు. మా నాయన చచ్చినట్లు [illegible] కొందఱు దొంగలను బిలుచుకొనివచ్చి యర్ధరాత్రి వేళలో మా యింటిలో దూరి మాతల్లి మొదలగు వారిఁ జంపి, మా [illegible] దోచుకొనిపోయెను. నేను గాయములచే తప్పించుకొని వచ్చితిని. ధనము లేక పోయినందున, న్యాయమార్గమున [illegible] లేకపోయెను. వానిఁ జంపక నాకు నిద్రపట్టదు. ఆ ద్రోహిని గుఱించి నీకెట్లు తెలియును? వానిని [illegible].

రసూ—మనయూరి వెలుపల [illegible] గంజాయియంగడికి నేఁటిరాత్రి [illegible] చున్నది. హిందువుల గుడికి సమీపమున [illegible] దఁట ఆ గుడిలోఁ గొందఱు ముందుగా [illegible] రామునియంగడికిఁ బోయెదరఁట అచట రాజద్రోహ సభలు జరుగుచున్నవఁట.

మ—అట్లయిన నేను నా [illegible] బోయి వానినిఁ బట్టి తెచ్చెదను. [illegible] పడవలసినది.

ర——సూపదు, నేను బోవలెను. ఆగుడిలో రాజ్యసంబంధమైన మాటలు గొన్ని పారసీక భాషలో జరుగునఁట. అది మీకు దెలియదు గనుక నేనే పోవలెను. నీవు మాత్రము నాతోఁ గూడ రావద్దు. మొగలాయి వారి ప్రేరణమీఁదఁ గొన్ని కుట్రలు జరుగునఁట. వాని నే నవశ్యకముగాఁ దెలిసికొనవలయును.

ము——తాన్హాజీ, శివాజీకిఁ బరమమిత్రుఁడు. శివాజీమూలముననే యాతఁడు వచ్చును. అతఁడు బీజపూరు సంస్థానమున నుపద్రవము గలిగించుటకై యుండును. నీవు హిందువు వేషము వేసికొని వచ్చుటయే యుక్తము. ముఖమున గంధాక్షతలఁ బెట్టుకొనుము. తెల్లవారిన పిమ్మటఁ దుడిచివేయవచ్చును. ఈసమయమున మనము జాగ్రత్తగా నుండి సంగతులను దెలిసికొనవలెను. మంత్రిగారు సేనలతోఁ గూడ నలదుర్గములో నున్నారు. మొగలాయివారి సేన, ఔరంగాబాదులో నున్నది. మహారాష్ట్రులు శివాజీక్రింద పూనాప్రదేశములో నున్నారు. కనుక మన మవశ్యమీ కుట్రను దెలిసికొనవలయును.

ర——నే నింటికి బోయి భోజనము చేసి, నాయనగారి యనుజ్ఞ సెలవు తీసికొని శీఘ్రముగా మరల వచ్చెదను. నీవును భోజనము చేసి సిద్ధముగా నుండుము.

ఇరువురు అంతట నింటికి బోయి, భోజన మొనర్చి యా సంగతి నంతయును [illegible]గారునకుఁ జెప్పి సెలవు తీసికొని మరల [illegible] యింటికి వచ్చి చేరెను.

అంతట వారిద్దఱును [illegible]కిఁ బోయిరి. మల్హా రావు [illegible] హిందువు సైనికులని చెప్పి, ముఖమున

గంధాక్షతలు పెట్టెను. వా రిరువురును గన్నులను బాకులను రహస్యముగా నుంచుకొని బయలువెడలి, చీకటిలోనే పట్టణ బహిఃప్రదేశముం జేరిరి. అచటఁ గొందఱు దుర్మార్గులును దొంగలును వారిని దోచుకొనిపోవుటకై దగ్గరకు వచ్చిరిగాని, ఆయుధపాణులై వేఱొకబరువును లేక పోవుచున్న వారి నడ్డగించుటచేతఁ గత్తిపోటుతప్ప వేఱేలాభమును పొందజాలమని నిశ్చయించుకొని మఱలిపోయిరి.

మల్హారరావు—రసూల్‌గారూ, మన మనోరథములు సఫలములమై రాకుండిన మనకుఁ దప్పక ముప్పుగలుగును.

రసూల్—నిజమే. అదిగో వెలుతురు గనఁబడుచున్నది. ఆచోటుగానే యుండవచ్చును. హిందువుల మంత్రముల ప్రతిధ్వనియు వినఁబడుచున్నది. ఇదే మనము వెదకఁబోయినస్థానమని యంగడి యుండవచ్చును. మంత్రధ్వనులు పశ్చిమభాగము నుండి యనియే తోఁచుచున్నది.

మల్హారరావు—ఈ వినంబడెడి సవ్వడి నిశ్చయముగ నా చెట్ల గుబురుమధ్యనుండు కాళికాలయమునుండియే. ఇదిగో రాముసంగడి. నేనుముందుగా నా దేవాలయమును చెంతకుఁబోయి చూచివచ్చెదను. నీవుఁగొంతదూరమునఁ బొంచి యుండుము.

రసూల్—అట్లుచేయుట యుపాయకరము. ఇరువురము నేకకాలమునఁ బోవుదము.

అంతట వారిరువురు నా దేవాలయము చెంతకేఁగి దాని ప్రాకారము నడుమనుండు నొకరంధ్రముప్రక్క నిలిచి, యా రంధ్రమునుండి లోపల జ్వలించుచున్న యొకహోమగుండమును, దాని ప్రక్కనఁ గూర్చుండియున్న ముగ్గురు మనుష్యు

లను జూచిరి. ఆముగ్గురిలో నిరువురు ధవళవస్త్రములు ధరియించి, గంధాక్షతలు పెట్టుకొని బ్రాహ్మణులవలె నగుపడిరి. మూఁడవవాఁడు దేహమంతటను బూడిదఁబూసికొని, జడలు కట్టియున్న తలవెండ్రుకలను తలపాగవలెఁ జుట్టి కౌపీనము మాత్రము ధరించి, పద్మాసనము వేసికొని హోమగుండమునకు ముందుగా నొక పులితోలుమీఁద గూర్చుండి, యెడమచేతి వ్రేళ్లతో మెల్లమెల్లన రుద్రాక్షమాలికను త్రిప్పుచుండెను.

అప్పుడు, రసూల్—(రహస్యముగా) ఊరివారుగారు. వీరిలో నిరువురు విప్రులు నొకఁడు యోగీశ్వరుఁడని నాకుఁ దోచుచున్నది.

మల్హర్—అట్లయిన నీ విటనుండుము. నే నీదేవాలయము చుట్టుకొని లోపలికేఁగి వారెవరైనదియు వారి నడిగి తెలిసికొని మరలివచ్చెదను.

అంతట మల్హర్ రావు గుడిచుట్టుకొని మెల్లగా నడచుచు గుడివాకిటికివచ్చి నిలిచి, వారలకు నమస్కారము చేసెను. ధవళవస్త్రములు ధరించినవారిలో నొకఁడు తటాలున లేచి మల్హరరావును జూచి "పిలువఁబడక యీయర్ధరాత్రి వేళలో నీ విచటి కేలవచ్చితివి? నీ వెవఁడవు?" అని యడిగెను.

మల్హరరావు—అయ్యా, నేను చిత్తూరిలోనుండు చిదానందస్వాములవారికి శిష్యుఁడను. నన్ను నిత్యానందుఁడని పిలుతురు. కొంతకాలమునుండి నే నీపట్టణమునకు వచ్చితిని. రాత్రి ప్రొద్దెక్కినందునను వర్షము వచ్చుచుండుటచేతను, విశ్రమించుటకై యిచ్చటికి వచ్చితిని.

మొదట బ్రాహ్మణుడు—[illegible] మతములున్నవి [illegible]

మల్హార్—అయ్యా, కొంచెము [illegible] విశ్రమించుట కించుక [illegible] నేను మిక్కిలి బడలియున్నాను.

బ్రాహ్మ—సుందరా [illegible] నిన్ను నెట్టిత్రోయుదును.

మల్హార్—అయ్యా, [illegible] లేదా? కొంచెము [illegible] నాపైఁ గోపగింపకుము.

బ్రా—[illegible]

మల్హారు [illegible] చోటికి వచ్చిన [illegible] వీరెవ్వరైనది [illegible] మాటలీ క్రిందివిధముగ [illegible]

మొ-బ్రా—(యోగినిఁ జూచి) [illegible] డెవడో నీకుఁ దెలియునా? నేను [illegible] శిష్యుల నెఱుఁగుదును గాని [illegible]

యోగి—(నవ్వుచు) [illegible] పేరును [illegible]

మల్హార్—([illegible]) [illegible]

రసూలి—([illegible]) [illegible] గమనింపుము.

యోగి—ఔరా! ఆ కాగితములు నీ కెక్కడ దొరకినవి. వానిలో నేమియును మోసము లేదుగదా! ఎట్లైనను నీకర్థభాగ మిచ్చెదను. (నవ్వుచు) నీవు నాఁడే పెద్దలలోఁ గలసియుందువు. నీయదృష్టము మంచిది; నా చేతఁబడియు బ్రదికితివిగదా! ఎవ రాతలుపుఁదట్టునది? (నిదానించి) మార్సింగ్! తలుపు తెరువుము. ఇద్దరితో రావలసినవారు. ఎక్కువజన మగుపడిన ముందుగాఁ దెల్పుము.

మార్సింగు తలుపుఁదెఱచినతోడనే యిద్దరుమనుష్యులు లోనికిఁ బోయిరి. వారు జ్వలించుచున్న హోమగుండము చెంతకు వచ్చినతోడనే వారిముఖములు స్పష్టముగాఁ గనఁబడెను. ఆయిరువురిలో నెక్కువ వయస్సుగలవాఁడు బిజాపూరు రాజ్యాంగ కార్యదర్శియని గసూలీ తెలిసికొనెను. రెండవవాఁడు ముఖమును గుడ్డతోఁగప్పుకొనియుండెను. గాన వానిని గుర్తెఱుంగజాలకుండెను గాని, యతఁడు మూర్ఛపోయినపిమ్మటఁ గప్పును తీసినందున నతఁడు బిజాపూరు ప్రభువు ఆలీ ఆదిల్ షా యని గసూలీ నిశ్చయించెను. కొంతకాల మందఱును మౌనముగ నుండిరి. పిమ్మట కార్యదర్శి మార్సింగుతో నిట్లనియె.

కార్య—స్వామీ, కాగితముల పెట్టెయు కాగితములుసిద్ధ ముగా నున్నవి; నీవు చెప్పినదంతయు నిజమేనా ?

మార్సింగు—అవును. నేనెన్నఁడు బొంకుదును. ప్రపంచ ములోని సాంసారికబంధములను ద్రెంచి, ధనధాన్యాదులను త్యజించి సర్వ సంగపరిత్యాగినై, ఈ దేవతాధ్యానమునందే, సంతృప్తి నొందుచున్నాను. మరియు, ప్రతి రాత్రియందును యజ్ఞము చేయుచున్నాను. నేనెన్నఁడు నొక్కచోట నునికిప్పుడు లేదు. నేనెప్పుడు మహారాజుగారిమీఁద ననుగ్రహముంచి

యిచటికి విజయముచేసిరి. ఇంతవరకు నేను యోగాభ్యాసము నుండుటచే మీతో మాటలాడలేదు. అయినను మీరు మీ గృహ కార్యముల వదలి యిటకు వచ్చుట మనస్సునకు సంతోషము. మీ యుత్తరువైనవెంటనే కాగితముల నిచ్చెదను.

యోగి—స్వప్నము, ముందు గ్రామస్వామికి నొక దేవాలయము గట్టించవలయును.

కార్య—(సవాబును జూచి) అయ్యో! ఇదేమి, మీ యంగీకారమే కాగితము లేదు. ప్రభువు యొక్క-ధనమును లాగికొనుటకు వచ్చిన యుపాయముగాని వేరొకటి గాదు.

లాల్సింగు—అయ్యో, తొందరపడకుడు. కార్యములు తొందరపడిన జక్కబడునా! ప్రహర్సింగ్ కాగితముల సంచి (యోగివంక జూచి) అయ్యా, తెలుపవచ్చునా!

యోగి—తెలుపుము. సిద్ధముగా గానిమ్ము.

(అంతట లాల్సింగు జాబులనిచ్చి) ప్రహర్సింగ్—ఇదిగో మంత్రి చేవ్రాలు.

కార్యదర్శి—(జాబునుదీసి చదువుకొని సవాబుచేతి కిచ్చుచు, ఆహా! మంత్రిగా రింత ద్రోహమును కావించిరి. సంస్థానమునే యాంగబ్ల చక్రవర్తి స్వాధీనము చేయుటకు సమకట్టిరి. మీరును జదివిచూడుడు. (లాల్సింగును జూచి) ఈ కాగితములలోని యక్షరములను నాయొద్దనున్న మంత్రి చేవ్రాలును రెంటిని బరీక్షించి మీకు నమ్మకము మీకొప్పగింతును.

ప్రహర్సింగ్—కూడదు. కూడదు. ఈ సమయమున యే కాగితములు గాని వచ్చినవారుగాని, యిచ్చట నుండి కదలకూడదు.

కార్య—నీవెవండవు. నాకు మూండుమాసము?

ప్ర—నేనెవండనా? నేనెవండనా? (బూనిన క్రిందనున్న కత్తిని పైకెత్తి) కదలకుండుము. కదలిన మీ ప్రాణములు మీవి గావు.

మాన్సింగ్—కత్తి నెత్తికొనుము.

సహాబు—కొండగడపకుము లాల్సింగడిగిన నిచ్చెదము.

లాల్సింగ్—ఇప్పుడే యిచ్చెదను. వారి చేతి కియ్యవలెను. ఆయన హాత్యను వెనుదీయుండు.

ప్ర—కార్యదర్శిగారూ, ధనమునిచ్చిన నేనేమాత్రము హింసను చేయను. సహాబు నిటనిదలి విడాయపోయి ధనము తేవలసినది. నాస్త్రీహింసకుడు మాన్సింగ్ రూపాయలసంచుల మోసికొనివచ్చును.

సహాబు—కార్యదర్శీ, నీవుపోయి పైకమును దెమ్ము. అతండు చెప్పినట్లు నేనిచటనే యుండెదను.

కార్యదర్శి—నేను నిన్నొంటరిగా వదలిపోవుట యుక్తము గాదు.

ప్ర—నీవు సత్యముగాం బ్రవర్తించిన నేభయము నుండదు.

సహాబు—అయ్యా, పొమ్ము. వానికి ద్రవ్యాపేక్షయే గాని నన్నుం జంపవలయునని యక్కఱలేదు. నాకు భయము లేదు.

కార్యదర్శి మాన్సింగును లాలాను బిలుచుకొని వెలుపలికేగెను. మర్దనగారును రఘునాథుడును సంగతులన్నియు గమనించుచును, రంధ్రమునుండి చూచుచునున్న వాటనే

నిలిచియుండిరి. అప్పుడు బ్రహార్స్లింగు నవాబునకు [illegible] నవాబుగారు తన్నుం [illegible] యిప్ప[illegible] నతనికై సత్యముగాఁ [illegible] సాహాయ్య [illegible] చెప్పెను. నవాబుగా [illegible] విషయము నాలోచించి [illegible] నే వాగ్దత్తము చేసెను. అంతట బ్రహార్స్లింగు [illegible] "నేను పాతుమాం" అను సంకేతవాక్యముతో [illegible] వేషమున వచ్చుచుండునట్లును, [illegible] టప్పటికి నవాబునకుఁ జెప్పుచుండునట్లును జెప్పెను.

వారిట్లు మాటలాడుచుండఁగా [illegible] ల్సింగ్, కార్ట్యసర్ని, వీలునువుడ్డలును లో[illegible] మాన్సింగ్ రూపాయల సంచిని బ్రహార్స్లింగు [illegible] "మనకుఁ జెప్పిన పదివేల రూపాయలు [illegible] గానే యిచ్చిరి" అని చెప్పెను. బ్రహార్స్లింగుగూర్చి [illegible] నవాబును, మంత్రి [illegible] వెంటనే వెడలి[illegible] వారితోడనే పోవుటకుఁ బ్రయత్నించెను గాని బ్రహార్స్లింగు వానిని బలాత్కారముగ నీడ్చి కూర్చుండఁబెట్టి నిలిపెను.

నవాబుగారికిఁ బ్రహార్స్లింగునుబట్టి [illegible] నుంచుటకైనను, లేక చంపుటకైనను గావలసినంత [illegible] భటుల గుంపు సమీపమున నుండినను దాను బ్రహార్స్లింగునకుఁ జేసిన వాగ్దానమువలనను, మంత్రి కుమారుతోఁ జేరిన [illegible] నతనిమూలకముగఁ దెలిసికొనవచ్చునను కోరిక చేతను, బ్రహార్స్లింగువలన నితర సాహాయ్యమును బొందవచ్చునను [illegible] కమువలనను, నాతని క్షేమాత్రమును గీడు చేయకుండెను. రసూల్ఖాఁ మంత్రిపుత్రునికిఁ బ్రియమిత్రుఁడై యుండెను, [illegible]

తనకు గొప్పయగు గాయములు తగిలి [illegible] సహాయమునకు వెలిపిన [illegible] లులోను [illegible] రసూల్ బలుటుంబము[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నించుచు మల్హర్ [illegible] ప్రతాపసింగు [illegible] [illegible] చెను. [illegible] ప్రతాపసింగును జూచి [illegible] [illegible] [illegible] ప్రతాపసింగు [illegible] [illegible] [illegible] జూచి [illegible] "ఓరీ! [illegible] [illegible]!" అని [illegible] [illegible] క్రిందబడెను.

ప్ర—మాన్సింగ్, [illegible] నీనిని జంపవలసినదే. నీని ప్రాణంబుల నిలుపుట [illegible] కాదు.

మా—[illegible], [illegible] వచ్చుచున్నాను. ([illegible] [illegible] [illegible] పోయెను.) అప్పుడు [illegible] [illegible] రసూల్ఖాను [illegible] మనసు [illegible] [illegible] మల్హర్ రావుప్రతాప్ జెప్ప "ప్రతాపసింగ్, మాన్సింగ్, నిలువుము, నిలువు" మనుచు కత్తిదీసికొని [illegible] [illegible]. [illegible] మల్హర్ రావును "హా! హా! [illegible]!" అనుచు కత్తినిదూసి కొని [illegible] [illegible]. అంతలో ప్రతాపసింగు [illegible] [illegible]. మాన్సింగును [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] రసూలు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వెలుపలికి [illegible]. రసూల్ఖానును

మల్హారరావును వారిని వెంబడించిన దేనకళముచే నిలచి, [illegible] ములచేతను, దెబ్బచేతను మూర్ఛనొందిన లాల్సింగును జూచి, కొంతనీరు వానినోటఁబోసి వానిని లేవనెత్తిరి. [illegible] కొంత వడికి లాల్సింగు నేదదేఱి [illegible] ట్లనియె

లా—అయ్యా! మీరా రసూల్? నన్ను [illegible] లెటుపోయిరి! నాబంగారపు పెట్టె యెక్కడ? ధన మెక్కడ!

రసూ—నీబంగారము పోయినను ప్రాణము దక్కినది. ప్రాణము పోయినప్పుడు బంగారమేల? ఇప్పుడు [illegible] బంగారము కలదు మీకు! దొంగలు పాఱిపోయిరి. భయపడవలదు

లాల్సిం—అయ్యా, నాబంగారమంతయు నేనింతవఱకు [illegible] తిని. పరదేశములో ద్రవ్యము లేకున్న నెట్లు జీవింపవచ్చు.

మల్హా—[illegible]

లాల్సి—నాబంగారమును బోగొట్టుకొని [illegible] జచ్చుటమేలు. అయ్యా, యిచట నేనెక్కడ కొంతబంగారము పడి యున్నదేమో వెదకిచూడుదుము.

రసూల్—మల్హారరావు, ఇక్కడనే [illegible] చూడుము. వారు పరుగెత్తినప్పుడు కొన్ని [illegible] జారిపడి యుండవచ్చును. వెతికి వాని కిత్తు.

మల్హా—(కొన్ని నవరత్నముల వెదకి తెచ్చి లాల్సింగున కిచ్చి) ఇదిగో, గొన్ని సవరములు దొరికినవి. [illegible] ఇంకఁ గొన్ని సవరములు దొరకును. మేము పోవలసిన ప్రొద్దయినది.

లాల్సి—అయ్యా నన్ను వదలి పోకుఁడు. నన్ను మీతో

[illegible] లేకున్నఁ బ్రహ్మాస్యంగ [illegible] వచ్చి నన్ను జంపును.

అంతట ఆ యిద్దరు పురుషులును వానిని బట్టుకొనిపోయి పట్టి [illegible] గ్రయుక్త [illegible] హానికి సరిగ్గున సంరక్షణఁ జేయుదు మని చెప్పిరి. ఆ భటులు [illegible] జూచి యతఁ డెవఁ [illegible] కేల [illegible] నడిగిరి.

రసూల్ఖాను [illegible] వెలియ [illegible] బడి [illegible] చెప్పెను.

రసూల్ఖాను గాయమును [illegible] నిటులవదలి, మనుష్యు నిచ్చయించుకొనిన ప్రకారము [illegible] జూచుటకు [illegible] నారాయణుని [illegible] పోయెను. అచటఁ [illegible] మీఁదఁ [illegible] నారాయణుని ప్రక్కనే వాకిటి తిన్నె మీఁద నా యిద్దరు పురుషులును గూర్చుండిరి.

నారాయణుఁడు — అయ్యా మీరు? ఈ యర్థరాత్రి వేళలో నిచటి కేల వచ్చితిరి!

మల్లన్న — అయ్యా, మేము పరదేశస్థులము, ప్రొద్దుపోయి యీ పట్టణమునకు వచ్చి చేరితిమి. ఆకసమంతటను మబ్బు క్రమ్మి [illegible] చినుకులు రాలుచుండుటచే నిచట విశ్రమించి నిద్ర పోవుటకై వచ్చితిమి.

నా — ఈయూళ్లో రాత్రికిఁ గొందఱు కత్తెగు విడువఁబడి యున్నారు. ఇచ్చట కెవ్వరిని రానీయఁగూడదని వారు చెప్పి యున్నారు. మీ రిచట నిలిచిన వారికిఁ గష్టముగా నుండును. కాబట్టి మీరు వేఱొకచోటికిఁ బోవలయును.

మల్హా—కావలసియుండిన [illegible] తీసికొనుము. ఈచినుకులలో [illegible] పడదు. చూచితివా యామెయున్న? (అని [illegible] జూపెను.)

[illegible]—సమీపమున గోసాయి [illegible] దానిప్రక్కనే చింతచెట్లనడుమ భవానీ [illegible] అచటికిబోయి పరుండుడు. [illegible]

మల్హా—ఈయర్ధరాత్రి వేళలో [illegible] మమ్ము దొంగలనుకొని రాజభటులు పట్టుకొందురు. [illegible] బైటకుబోవుటకును సాధ్యపడదు. [illegible] నెట్టినను మేము పోము. [illegible] మమ్ము మేము గాపాడుకొనగలము.

ఇట్లు వారు [illegible] వారిలో నొకడు వాకిటికివచ్చి, [illegible] రాముని నడిగెను. [illegible] జరిగినసంగతి [illegible] జెప్పెను. అంతట వాడు [illegible] జేతికిచ్చికొని "[illegible] పెద్దమనుష్యులు రహస్యాలోచనలో నుండు [illegible] తొందరచేయనేల?" అని మల్హారరావు [illegible] భయంకరాకారమును [illegible] యను సంగతి స్పష్టముగా మల్హారరావునకు [illegible].

మల్హా—(మహా [illegible] లో) [illegible] బీద గోసాయి [illegible]. వీడు నా [illegible] యిచటికి వచ్చితిమి. మీకేమి [illegible]

తణ్ణాజి—నీవు గర్విగానున్నావు [illegible] లేదు!

మల్లి—ఏమి సంవత్సరము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రార్థనచేసి[illegible] [illegible].

త—[illegible]. ముందుగా [illegible] బొమ్ము. ఇచట నిలువరాదు. [illegible], చేసినగుడియున్నది. అచటికి బొమ్ము.

మల్లి—[illegible] బొమ్మనుటకు నీకేమి [illegible]? నీ వెవడవు!

గ—([illegible] గడ్డలను [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible]. [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. నన్ను [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible].

త—(లోపలినుండి వచ్చి కత్తిదూసికొనిన [illegible] [illegible] [illegible]) [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ([illegible]) [illegible] నీవు! [illegible] తిని [illegible] [illegible]. నీ పేరేమి! నీయూరెద్ది! [illegible] కేలవచ్చితివి ?

మ—నేను గోసాయిని. సంగతి [illegible] [illegible]. నా [illegible]. [illegible] [illegible]. నేను [illegible] [illegible] [illegible] బ్రహ్మణ్యంగారి [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] యీ [illegible] దేవాలయములో [illegible] [illegible] వచ్చితిని. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వచ్చితిని బ్రహ్మణ్యంగారి దేవాలయము లోనికి [illegible]. [illegible] [illegible], మీరు [illegible] [illegible] [illegible] చెప్పెదను.

తక్షాజీ యంతటఁ దనకు నున్న మనుష్యులలో [illegible] గును బిలిచికొనిరమ్మని చేవాలు [illegible] గూడ నొకఁడే [illegible] మల్లిక్ గాఫురు [illegible] చూసికొని తక్షాజీపైకి "హాక్, హాక్, [illegible]" అనుచు దుమికెను. రసూల్ తక్షాజీతోఁగూడనున్న మనుష్యుల[illegible] కెను. మల్లిక్ గాఫురునకు మాత్రము [illegible] పైనఁ దగిలి, రక్తము ప్రవహింపఁజొచ్చెను. [illegible] టవిని రాజభటులు వచ్చుచుండఁగని తక్షాజీయును [illegible] రుఁడును [illegible] నుండి తప్పించుకొని [illegible]. రసూల్ఖాను బసుకత్తి [illegible] నీవలోని రాజభటులను జూచి తక్షాజీతలఁ దీయువానికి [illegible] దను" అని చెప్పెను. అనేకులు రాజభటులు తక్షాజీని బట్టుకొనఁ బోయిరి. కాని యొకఁడైనను వానిఁ బట్టలేదు. [illegible] దిన మల్లిక్ గాఫురు [illegible] నిష్టములేక [illegible] తక్షాజీని వెంబడింపక నిలిచి, తనచేతికత్తిను మల్లిక్ గాఫురునకు గాయము తగిలినచోటఁ గట్టను అప్పటికిని రక్తము [illegible] ముగా నాచోటఁ గారుచుండెను. రసూలు చేతికత్తిని [illegible] సెను. అప్పుడు కొందఱు రాజభటులు [illegible] నొక పెద్దమనుష్యుఁడు రసూలునుజూచి [illegible] వీఁడెవఁడు? ఆమునిషినిఁ బొడిచినవాఁడు వీఁడేనా ?

ర——అవును. వీరిద్దరే పోట్లాడినారు. వీఁడే హత్య చేసెను.

పెద్దమనుష్యుఁడు——(భటులనుజూచి) [illegible] కత్తిపైనఁగూడ రక్తము కనఁబడుచున్నది. వానిని బట్టికట్టుఁడు.

అంతట భటులు రసూల్ ఖానును బట్టి కట్టివేసిరి. ఆ పెద్దమను ష్యుండు రసూలును జూచి నీ పేరేమి యని యడిగెను. అందుకు రసూలు తాను దొంగవాఁడేయనియు, వానెవ్వరైనదియు, సుబేదారునకు తాను చెప్పనున్న వారలకెల్ల జనను తెలియు ననియు యాతఁ డత్యంత సత్యముతో వాక్రుచ్చెను. వాఁడప్పుడు పల్లెఁ దావు నను గాంచను సిపాయి నీని ప్రాగుటకిచ్చి, తడిగుడ్డ గాయముమీఁదఁ జాగ్రత్తగా దానిని గట్టఁగఁబెట్టి, వాఁడు తనకు గాయముఁ గలుగఁ జేసినవాఁడు తక్షణాజీ యని చెప్పి రసూలును విడుదల చేయుఁడని జమేదారు రసూల్ ను విడిపించి యతనితో నిట్లనియె. "అయ్యా వారిని వేఁడెను. మీ పేరేమి? కొత్తవాలు గారికి రాత్రి జరిగిన వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పవలసియున్నది. మహారాష్ట్రులుగూడఁ బట్టణము లోనికి వచ్చుటకుఁ బ్రారంభించిరి శత్రులు విశేష ముగా జరిగినట్టున్నది.

రసూల్ — నేను రసూల్ఖా ననువాఁడను. మాతండ్రి అప్రుల్ఖా.

జమే — అయ్యా, దయచేసి క్షమింపవలెను. మిమ్ము గుఱుతు తెలియక మీ కపరాధ మొనర్చితిని.

రసూల్ — (నవ్వుచు) జమేదార్, కొంచము సేపని చెప్పిం దును నేను నా ముఖమును దుడుచుకొనిన నన్ను మీ రందఱును గుఱుతుపట్టఁగలరు. మీరు మీ యుద్యోగ ధర్మమునే నెఱవేర్చితిరి. మీవలనఁ దప్పులేదు. ముందుగా బ్రణవైద్యుని రప్పించి సర్దారు గాయమునకుఁ జికిత్సఁ జేయింపుడు. ఆయనగడియాఁ దెచ్చునప్పటికి, దానినిఁబట్టి తెండు, దానికి తక్షణాజీ వృత్తాంత మంతయుఁ దెలియు.

రసూల్ఖానునకు శత్రువు చేసిన ప్ర[illegible] మనుష్యుని, ప్రాణమై యున్నదానిఁ దీసికొనిపచ్చుటను [illegible] రాముని వెదకి తెచ్చుటకుఁ బంపెను. కొంతసేపటికి [illegible] డువచ్చి సల్లరంపునకుఁ గట్టుగట్టెను. భటులు [illegible] నొకయింటికిఁ దీసికొనిపోయి, యచట నొక [illegible] యందు వానిని బంధింపఁబెట్టిరి. రసూల్ఖాను [illegible] పోయి ప్రక్కనేయుండెను. రసూల్ఖాను ప్ర[illegible]మీఁద దఫేదారుఁడు తనకుమారుని, జరిగినసంగతి [illegible] కును [illegible]ఖానునొద్దకుఁ బంపెను. కొంతసేపటికి భటులు కొందఱు రాముని గట్టి యీడ్చుకొనివచ్చిరి. [illegible] దేహమంతట [illegible] గ్రమ్ముకొనియుండెను [illegible] చుండెను దేహము [illegible] యుండెను. [illegible] రసూలును [illegible] కాళ్ళమీఁదఁ బడెను.

రసూల్—(రాముని జూచి) ఓరి [illegible]! [illegible] నీ వాడినమాటయేమి! నేనా వానిని [illegible]!

రాముఁడు—కోపించిన [illegible] లనఁ దప్పిగమే. మీరిట్టివారని [illegible] నేను [illegible] మీకే నాకు నిక్క. దయయుంచి [illegible] సంగతి యంతయుఁ దెలిపెదను.

రసూల్—తెలుపకున్న నీ [illegible] లకుఁ గొందియగును. నిజము చెప్పితివేని [illegible] డిన నీతలపోవును. తెలిసెనా!

రాము — అయ్యా, చుక్కలను విప్పింపుము. పిమ్మటఁ జెప్పెదను. మిక్కిలి దాహముగా నున్నది. దాహమునకుఁ గొంచెము నీళ్ళనిఁ దెప్పింపుము.

వాఁడిట్లు ప్రార్థింపఁగా రసూల్ఖా నచటనున్న నొక హిందూభటునిఁ బంపి, కొంచెము నీరుఁ దెప్పించి, రాముని కిప్పించి, వాని కట్లు విప్పించెను. రాముఁడా నీటిఁ ద్రాగి, దప్పిఁ దీర్చుకొని రసూల్ఖానుతో నిట్లనియె.

రాము — అయ్యా, మీరును, మల్హారరావును వచ్చుట కనుగొనుచున్నప్పుడు తక్కిన యుద్ధమనుష్యులతో నాయింగ [illegible] వికవచ్చెను. ఇంటిలోఁ బ్రవేశించుటకు మునుపే నాలుగు ప్రక్కలను జూచుచుండుటకు వేగువాండ్రను నియమించి బయటనిలి పిరి. వారు మిక్కిలి రహస్యముగా మాటలాడుచుండిరి. ఆమాటలు చక్కఁగాఁ దెలియలేదు. ఎవరో ప్రధానుఁగను వాఁడు తనయొద్ద [illegible] గూడ వచ్చునట్లుఁ జెప్పుకొనుచుండిరి. వానితో మాటలాడి శీఘ్రముగఁ బోవలెనని యనుకొనుచుండిరి.

ర — వారు నీయింగడి కింతకుమును పెప్పుడైన వచ్చియుండిరా?

రాము — నిన్న సాయంకాలము [illegible] మనుష్యుఁడు నా యొద్దకు వచ్చియుండెను. రాత్రికి [illegible] రూపాయలు, అడ్వైతీసి [illegible] యీ [illegible] నీయను చేసి, తను కాయిల్లు [illegible] ప్రార్థించి, నాచేతికి బహురూపాయలు [illegible] నే [illegible] కొఱకుఁగాని యీట్టులే చేసితిని.

డఫేదా—నీవేల యీసంగతి సర్కారుకు ముందుగాఁ దెలుపకపోతివి?

రాము—అయ్యా, నేను బీదవాఁడను. మిక్కుటముగాని ఎవరైన నొక పెద్దమనుష్యుఁడు నాలుగురూపాయలిచ్చిన గది కొని గది నొకరాత్రికి నరయుట తప్పనిసరి? గది యద్దెకిచ్చు లుటయు ముందుగాఁ దెలుపఁబడవలెనుగదా! నేనిట్లు చేయు నను మఱియొకరియ్యరుగా!

ర—నీచేతఁ గాగితములు దొరికినవిగదా. వానిగతియేమి?

రాము—వారు పోయినతరువాత గదిలో గుడ్డలు బొట్టలు ఇంటిలోఁబడియుండుటఁజూచి, దీపము వెలిగించి చూచియుంటి తిని. అప్పుడు నా కీసంచి దొరకెను. సంచిలో నీయుత్తరము లుండినవి. (అని యాసంచిని రసూలు ముందటఁ బెట్టెను.)

రసూ—(జాబులను చూచి) ఇవి మహారాష్ట్రభాషలో వ్రాయఁబడియున్నవి. నా కాభాష తెలియదు. మల్హారిరావు లేచిన తరువాత వానిచేత వీనిఁ జదివింపనగును.

మల్హారరావు—కాగితములా! ఏమి కాగితములు? నాకు చూపుము. నాకు రెండవచేయి స్వాధీనము కాలేదు.

అంతట రసూల్ఖాను దీపమును వానిప్రక్కనఁ బెట్టించి, జాబులను వానియెదుటఁ బెట్టించి, వానిఁ జదువుమనెను. మల్హార రా వాజాబులచూచి, యవి శివాజీయొక్క మనుష్యుఁడగు పర మేశ్వరశర్మ చేతఁ బ్రహారసింగునకు వ్రాయఁబడినవనియు, యందు లో మహారాష్ట్రులు ప్రహారసింగుయొక్క సహాయమును గోరి యున్నారనియుఁ జెప్పెను. రసూల్ఖా నంతట నాయుత్తరములఁ

దీసికొని, మల్హారరావు నొక పల్లకిమీఁదఁబెట్టి వానియింటికిఁ దీసికొనిపొండని రాజభటులకుఁ జెప్పెను. తానుదయమునఁ గొళావాలుతో మాట్లాడి పిమ్మట నింటికిఁ బోవునటులను జెప్పెను.

అయిదవ ప్రకరణము

రసూల్ఖాను మల్హారరావుతోఁగూడ నిల్లువదలి పోయిన తరువాత, అఫ్జల్ఖాను తన మేడమీఁది గదిలో నొంటరిగాఁ గూరుచుండి బీజపూరు సంస్థానముయొక్క రాజ్యాంగస్థితిని గురించి తలపోయుచుఁ గొన్ని కాగితములఁ జూచుచుండెను. ఆ కాగితములు బీజాపూరు సంస్థానముయొక్క వాయవ్యపశ్చిమ ప్రదేశముల పాలనాధికారులు వ్రాసిన యుత్తరములు. అందులో శివాజీమూలకముగా జరుగు పుట్రలవలనఁ బర్వత ప్రదేశములలోనివారు, వారి కెదురుతిరిగినట్లును, శివాజీ యారంగజేబుతోఁ జేరిన బీజాపూరు సంస్థానమును బట్టుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండునట్లును గనఁబడుచుండెను. అఫ్జల్ఖాను బీజపూరు సంస్థానమున రాజ్యాంగ కార్య నిర్వాహకుఁడును, సేనాధిపతియు, నవాబునకు మిక్కిలి నమ్మకస్థుఁడు నగువాఁడును నయినందున, నవాబుగారీకాగితములను ముందటి సాయంకాల మీయనచేతి కిచ్చి, జరుగవలసిన కార్యములనుగురించి యోచింపుమనెను. బీజపూరు పట్టణము లోపల మొగలాయివారికి సాహాయ్యులుగా నుండువారనేకు లుండిరి. రాజ్యాంగమున పాగువలఁ బోగొట్టుకొనినవారును, నవాబుగారి యాగ్రహమునకుఁ బాత్రులయినవారును, మొగలాయివారి కాప్తులుగనుండి, పట్టణములోపలఁ గుట్రలఁబన్ను

చుండిరి. సంస్థానమంత్రిగ్గొన ఖాన్ [illegible] వంటి వారు కొందరు తామే నవాబులుగావలె [illegible] జీబు కుట్రలకు లోబడియుండిరి. [illegible] దీయులలో షియ్యాయను [illegible] జీబును, అఫ్జల్ఖానును, [illegible] ష్మదీయులను సున్నీ తెగవారు. సున్నీ [illegible] బరస్పరవిరోధము కలదు. అందుచేత [illegible] లాయివారికి సాయముగా నుండిరి. [illegible] సున్నీలతోఁ జేరిన [illegible] రికి నమ్మకముగా [illegible] బను [illegible] చుచుండెను. ప్రస్తుతము బిజాపూరు సంస్థానాధి [illegible] నవాబు [illegible], ఆడిల్షాను [illegible] బాల్యము [illegible] మయి నుండెను. అఫ్జల్ఖానునకు [illegible] గలిగియుండెను. కాబట్టి [illegible] యెల్లను దనకుఁగలిగిన కష్టములను [illegible] యఫ్జల్ఖాను దీర్ఘాలోచనఁ జేయుచుండెను.

ఈ సంస్థానములోఁ జేరిన [illegible] పశ్చిమదిగ్భాగములయందుండు జనులు [illegible] గూడుటయును, నవాబుగారిచే నియమింపఁబడిన [illegible] లను వారు తిరస్కారము చేయుచుండుట [illegible] చెల్లుబడి యుండుటయు, [illegible] యుటకుఁగూడ నవాబుగారి [illegible] టయు, అఫ్జల్ఖాను మనస్సున [illegible] గలి గించెను. ఏకకాలమున నౌరంగజేబుతో [illegible] సుఖస్థానము

పెట్టుకొనుట కష్టము గనుక నెటులైనను సదుపాయముచేసి యొకనితో మాత్రము యుద్ధము పెట్టుకొనుటను యోచించు చుండెను.

ఇటులుండఁగా నసురోదయమున నొకబాలుఁడు తలుపుఁ దట్టుటయును, దనభటు లతనిఁ దలుపుఁగొట్టుటయును గమనించి తెలిసికొని, యఫ్జుల్ఖాను తలవాకిటికిఁబోయి, యాబాలుని బిలిచి, వచ్చినపని యేమని వాని నడిగెను. అంతట నా బాలుఁడు రాత్రి నాఁడు నంగడియొద్ద జరిగినవృత్తాంతమంతయుఁ దెలిపి తప్పించుకొనిపోవనే రసూల్ఖాను కొత్తవాలువద్దకుఁ బోవలెను గనుక నింటికి రాలేదని యుఁ జెప్పెను. అఫ్జుల్ఖా నామాటలు వినినతోడనే తక్షణమునఁ బ్రయాణమై, తన భటులలో నలుగురు [illegible] బిలుచుకొని గుఱ్ఱ మెక్కి కొత్వాలుండుచోటునకుఁబోయెను. రసూల్ఖానుండు చోటునకు అఫ్జుల్ఖాను చేరినతోడనే, రసూల్ తెడు రేగి, లోపలికిఁ బోయి [illegible] గదిలో, [illegible] బెట్టెను. అఫ్జుల్ఖాను ప్రక్కనున్న [illegible] తోడనే [illegible] కన్నీటిం గార్చుచు, [illegible] నుండి [illegible].

నా—అయ్యా! [illegible] నాకుఁ బ్రాణాపాయముగాఁ గలుగఁజేసెను

అఫ్జుల్—భయపడవలదు. ప్రాణాపాయ మేమియు నుండదు [illegible] నెమ్మదియగును.

నా—[illegible] యింకను బట్టణములోనేయుండును. వానిఁ గని పట్టి[illegible] మనుష్యులఁ బంపుము. [illegible] దెక్కడనైన నొక [illegible] దాగియుండును.

అ—తన్హాజీ బిజాపూరు లోపలికివచ్చి, యుద్ధము ని
జేసెనుగా! ఎవఁడుగాబైట! మీలో నొకనిని సహాయముగా నిచ్చు
గావలివాండ్ర నుజూచి తన్హాజీ యుచటికి వచ్చినయంతట వాని
పట్టణమునుండి వెలుపలికిఁ బోవుచుండ్రను శోధన చేసి తన్హాజీ
యగుపడిన వాని నిచ్చుటకిఁ బట్టి తేవలసిన దని చెప్పెను.

అని చెప్పఁగాఁ దక్షణమే యొకమనుష్యుఁడు బయలు
దేఱిపోయెను.

అ—(రసూలునుజూచి) రసూల్, నీ యాయుడుపులను
దీసి యీయాయుడుపులను ధరించుకొనుము. నీవు హిందూ
దుస్తులతో నుండుట చక్కఁగా లేదు.

ర—ఈ దఫేదారుఁడా సేవ చేయుగుండియ నటులనే
చేసెద. నేను వారిస్వాధీనములో నుండుసంగతి మఱచితిగా!

అ—ఛీ! నీవు వారిస్వాధీనములో లేవు నీవు సరిగ్గాను
యుడుపులను ధరించికొనుము.

రసూ లటులనే ధరించుకొని యజ్జాలఖానును సమీప
ముగాఁ బిలుచుకొనిపోయి, రహస్యముగా, రాత్రి యందంతయు
భవానీ దేవాలయములో, జరిగినసంగతినంతయు దెలిపెను!

అ—ఆహా! మంత్రి యెంతటిద్రోహముగ కొనిపెట్టెను.
వీఁ డింతటి యసత్యవాది యని నే నెన్నఁడును దలఁపలేదు.

ర—నాయనా, ఎటులనైనను వానిఁ గాపాడవలయును.
ఆతనికుమారునికి నాచెల్లెలి నియ్యవలెనని నను మనసును నిచ్చ
యించియుండ లేదా? ముందుగా వానికి జరిగినదంతయుఁ దెలి
పిన నతఁ డొకవేళఁ దప్పించుకొనవచ్చును. వానిని మన్నింపు
మని నవాబుగారిని మీరు ప్రార్థింపుఁడు.

ల—నేనిరువురికిని బాధలేనిమార్గమును యోజింపవలెను. నవాబు నన్ను నమ్మినవాఁడు. మంత్రి మనకాప్తుఁడైనవాఁడు. నీవు మంత్రిసుమూరునొద్దకుఁ బోయి యీసంగతులను దెలిపి, తగిన జాగ్రతపడుమని చెప్పుము. నేను నవాబునొద్దకుఁ బోయి, వారికాపద రానివిధమును యోజించెదను. కొత్వాలు తిన్నయింటికి ద్రోహ మెంచెడివాఁడుగాఁడు. కాఁబట్టి వాఁడు మనకేమియుఁ జెడుపు చేయఁడు. అయినను లాలానోటి కేమి చేయవచ్చును వాఁడేల జరిగినసంగతుల దాఁచును. కావలివారు వానిని గొత్వాలుదగ్గఱకుఁదీసికొనిపోయినటులనున్నది.

ర—మనమును కొత్వాలుదగ్గఱకే పోవుట యుక్తము. సూర్యోదయము కావచ్చినది. శీఘ్రముగాఁ బోవలెను.

రసూల్ఖా ననినమాటకు అఫ్ జల్ఖాఁ సమ్మతించెను. వారిరువురును బరివారసహితులై బయలువెడలిరి. ఈటెలగాండ్రగుంపు ముందునడచెను. రక్షకభటులు వెనుకనడచిరి. అఫ్ జల్ఖానును రసూల్ఖానును రెండు ధవళాశ్వములపై నెక్కి రక్షకభటుల నడుమఁ బోవుచుండిరి. తెల్లనైన యుడుపులను ధరించుకొని బంగారు సరిగదుప్పట్లువలెఁ బైనవేసికొని, యెఱ్ఱని సరిగతలపాగలు ధరించి, స్వారిచేయుచు, నడువీధిని జనుచున్నవారి యాకారములు చూచువారికి, వింతయు, వేడ్కయుఁ గొలుపుచుండెను. అంతఁ గొంతసేపటికి వారు కొత్వాలుగృహము చేరిరి. అచట ముందుప్రక్క నొకగదిలో లాల్సింగును బంధించిపెట్టి యుండుట రసూలు చూచెను. వారచట నిలువక కొత్వాలు కచ్చేరి చేయుచోటికిఁ బోయిరి.

ఆకొత్వాలు పారసీకదేశస్థుఁడు. అతఁడు విశేష కాపట్య

మును, బుద్ధిసూక్ష్మతయుఁగలవాఁడు. చిన్నతనమునఁ జక్కఁగాఁ జదువుకొనియుండెను. ఆతఁ డనేకసంవత్సరములు [illegible] సంస్థానమునఁ గొలువుఁగొలిచి, నవాబునొద్ద నమ్మకమును బడసి, బుద్ధిమంతుఁడను పేరుబొంది, [illegible] యధికారిగా నుండెను ఈ యుద్యోగములో మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కినను [illegible] దించెనుగాని, లంచములు తీయుచుండుటవలన [illegible] మాత్రము మంచివాఁడుగా నుండెను.

ఇతఁడు మిక్కిలి భయంకరమైన యాకారమును గలవాఁడు. ఇతని గొప్పదైన ముఖమును, వెడల్పైన కనులును, నిడివియైనవాఁడియు, నల్లనైన రూపును, కఠినమైన వాక్కులును, వీక్షించినవారికి వెఱపుఁ గొలుపుచుండెను. [illegible] నపు డితఁ డెంతటి యాశ్చర్యకరమైన సంగతి వినినను, నవ్వుటయే లేదు; కఠినశిక్ష విధించునప్పుడును వ్యసనమును గనఁబఱచినది లేదు. ఇతనికిఁగల యధికార మింతింతయనరాదు. గొప్పవారిఁ దలదీయుటలో మాత్రము నవాబునకుఁ దెలుపవలసినదే గాని తక్కినవారిఁ దలదీయుట మొదలగు శిక్షలను విధించుటకితనికిఁ బూర్ణాధికారముండెను. కాళ్లునఱకుట, చేతులునఱకుట, ముక్కుకోయుట మొదలగునవి యితఁడు చేయుస్వల్పశిక్షలు. రసూల్ఖాను కోత్వాలుదగ్గఱకుఁ బోవుటకు ముందు నాఁటి రాత్రి యిద్దఱికి ఘోరమైన గాయములు తగిలియుండెను. ఒక శవము భవానీదేవ్యాలయము చెంతఁ బడియుండెను. [illegible] నాఁ డర్ధరాత్రివేళలో పట్టణము వెలుపలఁ దిరుగుచున్నందులకుఁ గావలివాండ్రును, రాము నంగడికి వచ్చినందులకు [illegible] మొదలగువారును సాక్షులుండిరి. తణ్ణాబీనిఁ జూచినందులకు

రాముఁడొకఁడే సాక్షి. ప్రాగసింగును జూచినందుకు లాల్సింగొకఁడే సాక్షి. ఈసాక్షులు నమ్మఁదగినవారు కారు. కాఁబట్టి కోత్వాలుదగ్గఱ నుండఁ బోవునప్పుడు రసూల్ఖాను మనసు కలవరముగనే యుండెను.

అఫ్జుల్ఖాను కుమారునితోఁగూడ నాకోత్వాలు కచ్చేరిలోపలఁ బ్రవేశింపఁగనే, కోత్వాలఫ్జుల్ఖానుకుమాత్రము సలాముచేసి, మర్యాదతో గుర్చీనిచ్చి, కూర్చుండుమనెను, గాని రసూలునకేమాత్రపు మర్యాదయుఁ జేయక, యతనిని తీక్ష్ణమైనదృష్టితోఁ జూచుచుండెను. ఈసంగతిని గమనించి యఫ్జుల్ఖాను కోత్వాలుతో రసూలునుజూపి యితఁడు తనకుమారుఁడే యనిచెప్పెను. గాని కోత్వాలు దానికేమియుఁ బ్రత్యుత్తరమీయక యూరకుండెను.

అ——రసూల్! రమ్ము, కోత్వాలుగారు పనిమీఁద నున్నారు. నామాటలు వారిచెవిని దూర లేదు. ఇన్నిదినములు వారికుండిన మర్యాద యిప్పుడు వారిని వదలినట్లున్నది. మన మింక నిలుచుట మేరగాదు.

కోత్వాలు——పోఁగూడదు, కదలఁగూడదు, అఫ్జుల్ఖాన్, నీవుమాత్రము పొమ్ము. ఇచటనీవు నిలిచితివేని నీకు వ్యసనము కలుగును. ఇఁక నిచట జరుగఁబోవుసంగతులు నీకు వ్యసనకరములైనవే. నీకుమారుని కత్తిమీఁద రక్తము గనఁబడుచున్నది. దానినిగుఱించి విచారింపవలెను. (రసూలువంకఁ జూచి) వారు నీవిషయమునఁ జెప్పుడుమాటల కేమి బదులు చెప్పెదవు?

ఇది యఫ్జుల్ఖాన్ గనుమానము చేయఁదగినపనియా? సత్యముగాఁ బలుకుము. దైవసాక్షిగాఁ జెప్పుము.

ర—అయ్యా, నేను దుంటరిని గాను, స్త్రీ గుంబోతును గాను. ఈ దఫేదారు నడిగిన సత్యము జరిగినసంగతులన్నియుఁ దెలుపును. నావలన దోష ముండుననియు, లేనిదియు నతఁడే తెలుపును.

కో—నీవు రాత్రి గోసాయివేషమును బూని, యింకొక మనుష్యునితోఁ గూడఁ దిరుగుచుండ లేదా?

ర—అవును, మాతండ్రిగారి యాజ్ఞమీఁద నేపోయితిని.

కో—దఫేదార్, రాత్రి జరిగినసంగతులను దెలుపుము.

దఫే—అయ్యా, రాత్రి సుమారు పండ్రెండుగంటల కిద్దఱు గోసాయీలు ఒక గాయము చెందినమనుష్యుని పట్టుకొని వచ్చిరి. గాయము చెందినవాఁడు దూరదేశస్థుఁడు. వాఁడు స్వీయ దేశపుభాష మాట్లాడుచుండెను. వాఁడు తనకుఁ గిందరాత్రి దేవాలయమున గాయము తగిలినదనియు, తన్ను గొందఱు కొట్టిరనియుఁ జెప్పెను. గోసాయీలు వానిని మాయొద్ద విడిచి యెచటికో పోయిరి. వానిని మేము రాత్రి యొకచాప మీఁదఁ బరుండఁబెట్టియుండి, యుదయమున నిచటికిఁ దెచ్చితిమి. అనంతర ముదయమునఁ గొందఱుభటులు మాతోఁ జేరినపిమ్మట నేను వెంబడి యా నీదేవాలయముదగ్గఱకు పోయినప్పుడు, అచట నొకశవముండెను. ఆశవముపై నజందెములుండెను. శవము సమీపమునందుండినస్థలమునకును గుడికిని నడుమఁ గొన్నిమొహారీలు చల్లఁబడియుండినవి. త్రోవలో రక్తముండెను.

కొత్వాలు—మీ యొద్ద నొప్పగింపఁబడిన మనుష్యుఁ డేమి చెప్పెను.

జమే—ఎవరో ప్రహారసింగఁట, మాన్సింగఁట. వారిరువురును, ఆ దేవాలయములో వాని పది వేల రూపాయీలదోచుకొనిరఁట; గాయముఁజేసిరఁట సంస్థాన కార్యదర్శిగారు కూడ నచటికి వచ్చియుండిరఁట. వానిమాటలలో నేమియు నర్థము కాలేదు.

కొ—మీ యొద్ద నొప్పగించినవారెవరు? వారిట్టివారని తెలిసికొనలేక పోయితిరా?

జమే—ఒకఁడు మాత్రము మల్లారరావు అని యనుకొనుచుండిరి. వేఱొకఁ డెవఁడో తెలియదు.

ర—మఱియొకఁడు నేను.

కొ—నేను నట్లే యనుకొంటిని. జమేదార్! వానిచేత నాయుధము లుండినవా!

జమే—ఖేటములు, ఖడ్గములుగూడ నుండినవి.

కొ—ఆ యాయుధము లెక్కడ?

జమే—అయ్యా, ఇదిగో నాయొద్దనున్నవి. రసూల్ఖాను నాచేతికిచ్చెను. (అని కత్తులను జూపెను.)

కొ—సరి, కత్తిమీఁదను ఖేటముమీఁదను రక్తముతగిలియేయున్నది. రసూల్ఖాఁ, దీనికేమి సమాధానము చెప్పెదవు.

ర—నేను చెప్పవలసినది తరువాతఁ జెప్పెదను.

కొ—(భటులతో) గాయము చెందినవానిఁ దెండు. అని (భటులచేఁ దీసికొని రాఁబడిన లాల్సింగునుజూచి) నీ వెవరు? నీకీగాయమొనర్చిన దెవరు? నీవెక్కడనుండి వచ్చితివి?

లాల్సింగ్—నన్నెవరు గాయపఱచిరో నాకుఁ దెలియదు? గుడిలో నన్ను దోచుకొనిరి, నేను పడిపోతిని.

కో—పది వేలరూపాయిలా?

లా—కాదు. నాబోంటి బీదవానికి, పదివేలరూపాయిలెట్లువచ్చును? నాయొద్దనున్న స్వల్పధనమును దోచుకొనిరి.

కో—ప్రహారసింగా దోచుకొనినది?

లా—ప్రహారసింగెవరో నాకుఁ దెలియదు.

కో—నీ కెవరు గాయము చేసిరో చెప్పవలయును.

లా—యోగివేషమున నున్న యొక దొంగయును, మఱియొకఁడును నన్నుఁ దోఁచుకొనిరి. ఆవెనుక స్వాములు గోసాయీలువచ్చి నన్ను లేపి నాకు దాహమునకు నీరిచ్చిరి.

కో—ఇద్దఱు గోసాయిలా! (రంగారావును జూపి) అందులో నీవొకఁడవుగదా?

ర—ఆమాట నేను ముందఱనే చెప్పియుంటిని. నాతో గూడ వచ్చినవాఁడు మల్హరరావు.

కో—నీవేల యాచోటికిఁబోయితివి. వివరముగాఁ దెల్పుము?

ర—నేనుపోయినది రాజ్యాంగ సంబంధమైన కార్యము అది మిగుల రహస్యమైనది గనుక అప్రస్తుతమునను నేను విశదము చెప్పవలసినది లేదు. దాని నడుగఁదగినవారికి బదులు చెప్పెదను.

కో—జాగ్రత. ఇక్కడ రహస్యములు నడువవు.

ర—ఆవిషయమునుగుఱించి నేను మా నాయనతోఁ జెప్పితి. అంతమాత్రము చాలును.

అస్సిజాల్మాక్—అవును, నాతోఁ జెప్పెను. అది నీకుఁ జెప్పఁదగినది కాదు.

కొ—హత్యజరిగి, నీనుమామనికత్తికి నెత్తురు తగిలియున్నది కాఁబట్టి యతనినిపుత సందేహాస్పదముగా నున్నది. దాని కతఁడు సమ్మతగిన సమాధానము చెప్పవలసియున్నాఁడు. రాము సంగడిదగ్గఱ జరగిన దొమ్మిహత్యాజ్యమునకును నీకొమారుఁడే యెట్లు కారణము చెప్పవలసియున్నాఁడు.

ర—నేను దొమ్మిహత్యాజ్యములు వేయువాఁడను గాను. త్రాగుబోతును గాను. రాముఁడు నిచటనే వచ్చియున్నాఁడు. వానిని విచారింపుము.

కొ—పొస్ఫోదార్ నీకుఁ దెలిసినది చెప్పుము. (భటులను జూచి) ఆ రాముని బిలువుఁడు.

పొస్ఫోదారుఁ డంతటఁ దనకుఁ దెలిసిన విషయమంతయు వివరముగాఁ దెలిపెను. ఒకభటుఁడుపోయి రాముని బిలుచుకొనివచ్చెను

కొత్వాల్—రామా! రాత్రి నీయంగడిదగ్గఱ జరిగిన సంగతియంతయుఁ దెలుపుము.

రా—రాత్రి నాయంగడిదగ్గఱ నీరసూల్మానునకును తణ్ణాజీకిని కొన్నిమాటలు జరిగెను.

కొ—సత్యము తెలుపుము, ఏమి! త్రాగిమాట్లాడెదవా? తారు మారుగ మాట్లాడెదవు.

రా—అయ్యా, నేను త్రాగలేదు. నేను త్రాగఁగూడదని యొట్టుపెట్టుకొని యున్నాను. సూర్యమిత్రుఁడుగాఁ జెప్పెదను నిశ్చయముగా తణ్ణాజీతోనే యీయన మాట్లాడెను.

కో—దఫేదార్, వీండు గోసాయిగా వేషముతో నుండెనుగదా?

డ—రసూల్ఖాఁ చెప్పినది యదియేగదా!

కో—రామా, రసూల్ఖాను తక్షాజీ యేమి చెప్పెను. నిజముచెప్పుము. లేకున్న నిన్నురిదీయుదును.

రా—నేనేల యబద్ధమాడవలెను! (రసూల్ఖానుఁ జూపి) ఈయన ప్రహార్సింగుతో మాట్లాడినట్లు తక్షాజీతోఁ జెప్పెను. తక్షాజీ యీయనతో శివాజిని గురించియు నేమో చెప్పుచుండెను. ప్రహార్సింగున కేమో సమాచారము చెప్పవలసియున్న దనియు తక్షాజీ చెప్పెను. ఇంతలో నితనితోఁ గూడనుండిన మనుష్యుఁడు తక్షాజీని బొడిచెను. అంతట వారిరువురికి యుద్ధమాయెను. నేనును గుంతలు పట్టితిని. రక్షకభటులు వచ్చిరి. తక్షాజీ పరుగెత్తిపోయెను. వానిని బట్టుటకు నేను వెంట నేను పరుగెత్తితిని.

ర—చీ! తప్పుడు మాటలు మాయకుము.

రా—అయ్యా, నామాటల వినుఁడు. అతఁడు మనుష్యులనుబంపి నన్నుఁ గట్టించెను. నా చేతులు పెడదిరిగి యున్నవో చూడుఁడు. తక్షాజీ యిచ్చిన కాగితములన్నియు రసూల్ఖానునొద్ద నున్నవి అతని శోధించిన దొరకును. వాని నేను చూచితిని.

కో—సరి, ఈరసూల్ఖాను మూలముగ రాజద్రోహపుఁ గుట్రలు, విశేషముగా జరుగుచున్నవి. నేను దాక్షిణ్యము చూచువాఁడను గాను ఇటువంటి విషయములలోఁ గ్రూరమైన శిక్ష విధింపవలసినదే. (రసూలును చూచి) ఇఁకను నీవేమి చెప్పియుఁ బ్రయోజనము లేదు. నీవు శిక్షకుఁ బాత్రుఁడవు.

ఆ—(కోత్వాలుసేవకులు రసూలుఁ బట్టఁబడుటఁ జూచి కత్తిదూసికొనిలేచి) రసూల్! లెమ్ము, రమ్ము. ఈతోత్తుకొడుకులలో నెవరు మునుపుచచ్చెదరో చూచెదము. మనుష్యులనేకులు పైబడుచున్నారు. వారిచటనుండిన వీరితల లిదివఱకే యెగిరియుండును. బిస్మిల్లా!

ర—(చేతిలోనికత్తిఁ బడవైచి) నాయనా, నిదానింపుము. న్యాయసూత్రముననే నానిర్దోషత కోత్వాలునకుఁ దెలిపెదను. అబద్ధమాడిన యీగడియకో యింకఁ గొంతవడికో శిక్షగలుగును. మనకు ద్వొంద్వయుద్ధము పనిలేదు.

ఆ—ఛీ! ఆఫ్ఘనుదేశమునఁబుట్టి వీనికి భయపడి కత్తిని గ్రిందవైచుట సరియా?

కో—అయ్యా, అఫ్జుల్ఖాన్, న్యాయసభలో నా కత్తుల నుపయోగింపవలెను? అదియుఁగాక మీరిచట నొంటరిగా నున్నారు. నాభటులలో నొకరిద్దఱుచచ్చినను మీరుతప్పించుకొని పోలేరు. కత్తిని లోపలనుంపుము. మంత్రిగారి యుత్తరువయ్యెడువఱకును మీకొమారు నంపుటకు సాధ్యపడదు.

ర—నాయనా, తొందరపడకుము. రాజుగారి కీసమాచారము తెలిసినంతలోనే మనభయముతీరును. రాజద్రోహులమనుపేరు మనకు రాఁగూడదు.

కో—అఫ్జుల్ఖాన్‌గారూ! మంత్రిగారు సాయంతనము మాత్రము కట్టడమునకువచ్చును. అంతవఱకు మీరిచటనే యుండుఁడు ఆగది మీకు విడిచియున్నాను. మీకు భోజనము సిద్ధము చేయుట కుత్తరువు చేసియున్నాము.

ర—నాయనా, మన మాగదిలో నుండుట మేలు.

కొత్వాలుగారూ, సమీపమున [illegible] చుచుండఁగా, నాయని యిష్టము లేక మీ [illegible] యెటుల నుండును? ఆవిషయమును మీరు చక్కఁగా యోజింపుఁడు. తక్కిన సంగతులను [illegible].

ఇటులఁజెప్పి రసూలు తనతో [illegible] కొత్వాలుచే చూపఁబడిన గదిలోనికి కొత్వాలుతోఁ [illegible]. ఆగది కుర్చీలతోను, మెత్తలతోఁ గూడిన [illegible] క్రిందఁ బఱుపఁబడిన రత్నకంబళ్లతోను, [illegible] విశాలమైనదియునై యుండెను. ఆగదికి [illegible] గవాక్షము లుండెను.

కొత్వా—రసూల్ఖాన్, మీ రిప్పుడు [illegible] నిచట నాకు రహస్యముగాఁ జెప్పుఁడు. [illegible] చేయవలసియున్నది.

రసూ—అయ్యా, [illegible]. నవాబుగారితో సంబంధించిన రహస్య[illegible]. కాఁబట్టి దాని నితరులకుఁ జూపఁగూడదు.

కొ—సరి, నేను పోయెదను. మీ యిష్ట[illegible] మీరటు చేయుఁడు. (అని [illegible])

అఫ్జల్ఖాన్—రసూల్, కొత్వాలు[illegible] గలుగునేమో యని నాకు [illegible]. [illegible] లేకపోయెను. [illegible].

ర—నాయనా, [illegible]. [illegible] కుమారుని రహస్యముగా మంత్రి[illegible]రమును చెప్పుటకుఁ బంపియున్నాను. మంత్రి [illegible] లేక

కొత్వాలు మనల నేమియుం జేయంగూడదుగదా? మంత్రి సుమారుండు తనతండ్రికిం జెప్పి మనకుం గీడు రానటులం జేయును. ఒకవేళ నిచటి కిప్పుడే వలయునంత బలముతోంగూడవచ్చును.

ఆ——మంత్రి యిప్పుడు నానుండు కలవరములో మన కేమాత్రము సాహాయ్యమును జేయలేడు. నవాబుగారి యాగ్రహమునకుం బాత్రుండాయెను. నామాటలం జెవిని బెట్టక పోయెను.

కొత్వాలు బయటకువచ్చినతోడనే యొక సేవకునిం బిలిచి రసూలుండు గది వాకిట నిలిచి, తనయుత్తరువు లేక లోపల నుండువారిని వెలుపలికి రానీయకయు, బయట వారిని లోపలికి రానియ్యకయుం, జూచుచుండవలెనని యుత్తరువు చేసెను.

అబ్దుల్లాఖాన్ హరివారగముతోం జేరిన యాఫ్ఘాను యుద్ధభటుల వలనం దన కేయింగయు వసాయము లేక యుండుటను నేమారు యుద్ధభటులుగాని సాహాయ్యము పంపవలెనని కొత్వాలు మంత్రిసుమారుని కొక యుత్తరము వ్రాసి పంపెను.

౭వ ప్రకరణము.

షష్ఠాంజీ మల్హారరావు చేతినుండి తప్పించుకొని రాము నగరిపొలిమేర [illegible] ప్రవేశించి, [illegible] వెనుకటివీధిలోం బ్రవేశించి, తన బాణములను గాలసికొని, గాయమును పొందియుండ దన [illegible] తనమనుష్యుని వారిచేత సత్రించు కొని [illegible] బహుమానపూర్వకముగ [illegible] నుండు [illegible]మైన దేహా

లయములోపల వారు ప్రవేశించిరి. అచటికి నిటుల రహస్యము
గావచ్చు మహారాష్ట్రులకు వంట పెట్టుటకు యోగివేషముగల వా
డొక గోసాయివాఁడు నివసించుచుండును. పగటి వేళయందును
వాఁడొకఁడే యచటఁ గనఁబడును. మహారాష్ట్రులు రాత్రి
రెండుగడియల ప్రొద్దునకు నచటికివచ్చి చేయుదురు. దేవాల
యమునకుఁ జుట్టుప్రక్కల రెండుమూఁడుమైళ్ళ దూరమునలోపల నిల్లే
యే లేనందున రాత్రి వేళలో నెవరు నచటికి రారు. కావున
యాదేవాలయమునకు మహారాష్ట్రులు వచ్చు సంగతియు
నెవ్వరికిని తెలియకుండెను. అచటికి తన్నాజీ వచ్చి చేరువేళకు
సుమారు మూఁడు జాముల రాత్రి గడచెను. అప్పటికి వంట
పనులు ముగిసి, భోజనము సిద్ధముగానుండెను. పగలు వంట
చేసిన సందేహాస్పదమగునని రాత్రివేళ వంటచేయుట వారి
వాడుక. సేవకుఁడొకఁడు బహిర్ద్వారమున కావలియుండెను.
దేవాలయమున రమారమి మున్నూరుగురు మహారాష్ట్రులుండిరి.
తన్నాజీపోయి చేరిన గడియసేపునకు ప్రసాదసింగునొద్దకు
బంపఁబడినవాఁడును వచ్చి చేరి ప్రసాదసింగు దేవాలయమునకుఁ
గనఁబడలేదనియు, దేవాలయమునకు సమీపమున మానసింగు
మాత్రము వచ్చి పడియుండెననియు, దుర్గమున నిట్టు జరిగిన
సంగతులు తన కొక వేఁగులవాఁడు తెలిపెననియు. దాను శీఘ్ర
ముగాఁ దమ టెంకియగు నాచోటికివచ్చినట్లును జెప్పెను. బీజ
పూరు సంస్థానపు యుద్ధభటు లింకఁ దప్పక వెనుకనే పట్టుకొనుటకు
వత్తు రనుభీతితో, తన్నాజీ మొదలగువారు రెండుగడియల రాత్రి
యుండునప్పుడే భోజనాది కార్యంబులఁ దీర్చుకొని బయలువెడ
లిరి. తన్నాజీ యొక్క సేవకునితోఁ బళ్ళముటెక్కునకుఁ బోయెను.

తక్కినవారు వాయువ్య దిక్మార్గమునఁ బోయిరి. అరుణో దయ వేళను నా దేవాలయమున నొక మహారాష్ట్రుఁడు గూడ నిలువలేదు.

బీజపూరులో నవాబుగారి రాజగృహము, ఏడంతస్థుల హర్మ్యముగా నుండెను. ఇప్పటికి నాకట్టడముఁ గాంచువారు దాని వైచిత్ర్యమునకును, గట్టినవాని బుద్ధిసూక్ష్మతకును మిగుల నాశ్చర్యపడుచుందురు. ఇప్పుడు శైమిద్దెలు రెండును మనుష్యులను నెక్కుటకు వీలులేక శిథిలమైయున్నది. ఆకాలమున వీధులుగాను, గృహములుగానుండిన ప్రదేశ మిప్పుడు బయలుగానున్నదిగాని, యాబయళ్ళనడుమ నచ్చటచ్చటఁ గొన్ని మసీదులును, శిథిలమైనగృహములును గనఁబడుచున్నవి. నగరునకు దూరముగానున్న వీధులలో నిప్పుడు చిన్నపల్లెలున్నవి.

బీజపూరు నవాబుగారు రాత్రి భవానీదేవాలయము నుండి వెడలి, తననగరు చేరువేళకు సుదయమునకుఁ బదిగడి యలప్రొద్దుండెను. నవాబుగారు నగరును జేరఁగనే మేడ మీఁదఁబై యంతస్థునందుండు తన శయ్యాగృహముఁ జేరి, యేకాంతముగా శయ్యపైఁ బరుండి, తన కప్పుడొదవిన యుపద్రవప్పంచుకొని వెరపునెమగుచుఁ, జింతాక్రాంత హృదయుఁడై నందున మేలుకొనియే యుండెను. వెండితోఁ జేయఁబడిన దీపపు స్తంభంబులయందు దీపములు వెలుఁగుచుండెను. పడమటిపార్శ్వమున గవాక్షములు తెఱువఁబడి యుండెను.

నిష్కారణముగాఁ దనమంత్రి శత్రువులతోఁ జేరి తన కెదురు తిరుగుట నవాబునకుఁ మిగుల నాశ్చర్యమును, వ్యసనమును, భయమును, గలుగఁజేసెను. ఈమంత్రి చిన్నతనంబున

నవాబుగారి తండ్రియొద్ద బానిసగా నుండి, యజమాని యనురాగ
మును సంపాదించి, [illegible] మంత్రి [illegible] బొం
డెను నవాబును, తన తండ్రినాటినుండి యున్నవాఁడనియును,
విశేషానుభవముఁ గలిగినవాఁడనియు, మిక్కిలి గౌరవముంచి
యా యుద్యోగమునందే వానిని నిలిపియుంచెను. వానియందున్న
నమ్మకము చేతనే యతనికి పనులనెల్ల నప్పగించియుండెను. మొగ
లాయివారివలన నుపద్రవము గలుగనీయక [illegible] రాజ్యమును గాపాడి
యుత్తర సరిహద్దులను గాపాడుచుండిన [illegible]. వానికింత
నమ్మకముగా నుండినవాఁడను అఫ్జుల్లాఖానుఁడు, [illegible]
రాజ్యాంగమున లేఁడు. తన యుద్యోగమునందున్న ముఖ్యమైన
కొత్వాలు మంత్రికి స్వాధీనుఁడై మంత్రి చేతిలో బొమ్మవలె
నుండెను. అఫ్జుల్లాఖానుఁడు [illegible] మంత్రి [illegible] నిర్ణయముల
నిశ్చయము చేయఁబడి [illegible] మంత్రి [illegible]
ముల నెఱవేర్పుటకుం [illegible] లేదు. ఈ
యోజనతో [illegible] నవాబు [illegible]
చుండిరి. అరుణోదయము [illegible] తనయుద్యోగమునందున్న
సేవకులనంపి [illegible] నీలకంఠ [illegible], [illegible]
దస్తగిరి సాహేబును [illegible] లో [illegible] నప్పగించెను.
ఈ నీలకంఠ [illegible]
న్నుండును ఇతఁడు [illegible] సంవత్సరముల [illegible] నవాబుగారి
కొలువులో స్వల్పవేతనమున [illegible], [illegible]
చేతను, సత్యప్రవర్తన చేతను నవాబుగారి యనుగ్రహమును
నమ్మకమును సంపాదించి, [illegible] పన్నులను
వసూలు చేయుటకు ముఖ్యాధికారియై [illegible] యుద్యోగ

మును బొందెను. ఇతనియందు నవాబుగారికి విశేష గౌరవ విశ్వాసములు గలిగియుండుటచేత నితనితోఁ గార్యాలోచనము చేయుట వాడుక. దస్తగిరిసాహేబు స్వకులాచారములయందు విశేషాభిమానియు, హిందువులయందు మిగుల నసూయగల వాఁడునునై యుండెను. నవాబుగారు వారియువురకును రెండు కుర్చీలనిచ్చి కూర్చుండ నియమించి యిట్లనియె.

నవాబు—అయ్యా, నీలకంఠరావుగారూ! మహారాష్ట్ర భాషలో వ్రాసియున్న యీయుత్తరములఁ జదివి వానిలోనిసమాచారముల నాకుఁ దెల్పుము. మీకంటె నమ్మకమైనవారు నా కెవరును లేరు. (అని యుత్తరముల నతని చేతికిచ్చెను.)

నీల—అయ్యా! మీతండ్రియు, మీతాతయు నాయం దెంతయు నాదరమునే చూపుచుండిరి. ఇన్ని దినములును మీ సంస్థానమునకు నమ్మకముగానే పనిచేయుచుంటిని. (ఉత్తరములఁజూచి) అయ్యా, ఇది శివాజి వ్రాసినది.

దస్త—దుర్మార్గుఁడా! వాఁడు మొన్ననే మనకోటల రెంటిని పట్టుకొనెనఁట. వాఁడుండు ప్రతాపగిరి కోట పట్టుట కసాధ్యమైనదఁట. వీని పోరాటమే యెక్కువాయెను.

నవా—ఆతనిఁ జదువనిమ్ము. వెనుకమాటలాడవచ్చును.

నీల—ఈ యుత్తరము శివాజీ మొగలాయి చక్రవర్తి యగు ఔరంగజేబునకు వ్రాసినది. ఇందులో మీరు హిందువులను మిగుల బాధపెట్టుచున్నట్టును, అందుచేత మహారాష్ట్రులందఱును మీ ప్రభుత్వమును కాదని తిరిగి మొగలాయివారికి సహాయమొనర్తునట్లును దానికిఁ బ్రతిఫలముగా

మహారాష్ట్రదేశమును శివాజీకిఁ జక్రవర్తి నవలసినదని సువ్రాయఁబడియున్నది.

నవా—నీలకంఠరావుగారూ! యీసందర్భమున మనము చేయవలసిన కార్యమును దెలుపుఁడు. మీరు రాజ్యాంగవిషయములలో విశేషానుభవము గలవారలు.

నీలకంఠ—అయ్యా! నామాటలు మీకు కష్టమును గలిగించునేమో యని సందేహముగానున్నది. మీరు రహస్యము చెప్పవలయుననిన చెప్పెదను.

దస్తగిరి—ఏలినవారి యంతస్తును గౌరవమును గని పెట్టి మాటలాడుము.

నవా—అవశ్యము లేదు; మీకు యుక్తమని తోఁచినది మీరు చెప్పుఁడు.

నీతి—ప్రజానురాగముఁ గాంచని ప్రభుని సౌఖ్యమును, భార్యానురాగముఁ గాంచని పతిభోగమును, సౌఖ్యములైనవే. పరిపాలిత పరిపాలకుల కన్యోన్యస్నేహము లేకున్న నెమ్మది యుండదు. తనవెల్లని సతితోఁ గాపురము చేయు భర్తకుఁ దనభార్యవలనఁ దనకేకాలమున నేమి చెరుగు గలుగునో యను శంకయు, భార్య పరపురుషగమనమునుచేఁ గని కవమానముఁ గలిగించు నను శంకయు నెడతెగక యుండి యాతనిఁ జింతామగ్నమానసునిఁగాఁ జేయునటులఁ, బ్రజల యనురాగముం గాంచని నృపతి కెప్పటికిని సంశయమును భీతియు గలుగుటయు నెమ్మది లేకుండుటయుఁ దటస్థించును. మహారాష్ట్రులు మీచేఁ బాలింపఁబడిన జనులైనందున వారిని మీరు సామోపాయమున మీ స్వాధీనమం దుంచుకొనిన

మొగలాయివారిని జయించుట సులభసాధ్యంబు. ఏ రాజు ప్రజల మనస్తాపంబునకుఁ బాల్పడునో ఆతని రాజ్యంబుపట్టుట శత్రువులకు సులభంబు. శివాజి యవతారపురుషుండనియు, దైవానుగ్రహముఁ గలవాఁడనియు మహారాష్ట్రుల కందఱికిని నమ్మకముగలదు. కాఁబట్టి యతనితో సంధిచేసికొనియతనిని స్వాధీనమున నుంచుకొనుట యుక్తము.

దస్తగిరి—హిందువులకు అల్లాగడా దేవతలు? వారలకు దైవ మెక్కడిది? జ్ఞానమెక్కడిది? వారినిఁ జంపుటయే మనకు ముఖ్యధర్మము. కొరానులో నేమిచెప్పియున్నది? అన్యమతస్థునిఁ జూచినంతమాత్రమునఁ జంపవలసినదని చెప్పియుండ లేదా?

నబాబు—రాష్ట్రములోనిజనులనందఱిఁ జంపిన పిమ్మట రాజెవరినిఁ బాలింపవలెను. దేశమందంతట హిందువులుండుట చేత నందఱను జంపించి యాపని చేయుటలో నున్న మహ్మదీయులను బోఁగొట్టుకొని నిర్మానుష్యమైనట్టి యీ భూమి నేల వలయునుఁ గాఁబోలు. గురువులవారి యాలోచనప్రకారము చేసిన శీఘ్రముగఁ గడతేరవచ్చును. గురువులుగారూ! మీ యాలోచన చాలును.

నీ—మీ గురువులవారి యిష్టప్రకారము మహారాష్ట్రులను హత మొనర్పుటకే యత్నించినను నది యిప్పుడు కొనసాగునా? శివాజీ కోటనుఁ బట్టుటకుఁ బ్రయత్నముచేయునెడల మనసేన నంతయుఁ బ్రతాపగిరికే పంపవలయును. ఆ సమయమున మొగలాయివారిసేన పట్టణముపైకివచ్చిన, పట్టణము మొగలాయి వారిదే. శివాజీతో యుద్ధము చేయుటవలన నీకు జయ

ముగలుగుట సందియము ; ఇచట బట్టబయలుగ నాధీనమగుట నిశ్చయము. ఇంతయే మనకుం గలుగులాభము శివాజీని నుంచి తనమున స్వాధీనపఱచుకొనవలయును.

దస్తగిరి—నవాబుగారూ! ఇతనిమాట నమ్మకుఁడు. ఇతఁడు హిందూపక్షపాతి. శివాజీస్తకి మనము యుద్ధమునకు బోవు సమయము మొగలాయివారి కోటలు చేరును! ముందుగా మహారాష్ట్రుల జయించిన మొగలాయివారిని సులభ జయింపవచ్చును. ఇంటఁ గెలిచి రచ్చఁ గెలువవలయుననిన వినలేదా?

నీల—అయ్యా, నే నింక సెలవుదీసికొనెదను.

నవాబు—పొమ్ము. ఈవిషయమును గురించి దీర్ఘాలోచన చేయవలసియున్నది. మీ రీ సంగతులను రహస్యముగా నుంచవలయును.

అంతట నీలకంఠరావు వెడలిపోయెను. నవాబును దస్తగిరిసాహేబును మంత్రిగారి ద్రోహమును గురించి మాటలాడుచుండిరి. మంత్రి నెటులనైన నంజంపించవలెనని దస్తగిరి సాహేబు పలుమారులు నవాబునకు నొక్కి చెప్పుచుండెను. ఆసమయమున "దేవీ పాతుమాం" అను నొక శబ్దము రెండుమూఁడుమారులు వినఁబడెను.

నవాబు (గురువులవారితో) సాహేబుగారూ! ఏమా శబ్దము? ఒక సేవకునంపి తెలిసికొనుఁడు.

దస్తగిరి—నేనేపోయి చూచివచ్చెదను. (అని బయటఁ బోయెను.)

దస్తగిరి—(మరలఁ గొంతసేపటికి వచ్చి) ఎవరో గోసాయివాఁడు వచ్చి వీధిలో వెఱ్ఱికేకలు వేయుచున్నాఁడు. వానిఁబట్టి కట్టించుట యుక్తము. వానిఁ గొత్వాలునొద్దకుఁ బంపవలెను.

నవాబు—మీరుపోయి కార్యదర్శి నిటకుఁ బంపుడు.

దస్తగిరి సాహేబు సెలవుదీసికొనిపోయి తన కెదురుగా వచ్చుచున్న కార్యదర్శికి నవాబు పిలుచుచున్నట్లుఁ జెప్పి యతనిని నవాబునొద్దకు బంపి తానింటికిఁబోయెను. కార్యదర్శి నవాబు దగ్గఱకు వచ్చినతోడనే నవాబు తన వాకిటఁ గూయుచున్న వాఁడు ప్రహారసింగనియు, కొన్ని సంగతులను దనకుఁ దెలుపుటకై కడచిన రాత్రి తనతోఁ జెప్పినప్రకారము వచ్చినట్లును దెలిపి యతనిని లోపలికిఁ బిలుచుకొని రమ్మని యుత్తరువుచేసెను. అంతట నా కార్యదర్శి వెలుపలికిఁబోయి యాగోసాయీవానిని శోధనచేసి నిరాయుధుఁడుగా నుండుటఁ దెలిసికొని నవాబునొద్దకు వానినిఁ బిలుచుకొని పోయెను. క్రొత్త హిందువును రాజగృహములోనికిఁ బిలుచుకొనిపోవుట యచటిజనుల కాశ్చర్యభయములఁ గలుగఁజేసెను గాని, కార్యదర్శి నవాబునకు విశ్వాసపాత్రుఁడు గనుక యెవరును మాటలాడక యూరకుండిరి. వారు మిద్దెపైకిఁ బోయినతోడనే కార్యదర్శి ప్రహార్సింగును ద్వారమువద్ద నిలిపి, తాను ముందుగా నవాబువద్దకేగి వానిని లోపలికిఁ బిలుచుకొనివచ్చుటకు మరల ననుజ్ఞఁగైకొని ప్రహారసింగును నవాబునొద్ద నిలిపెను.

ప్ర—నవాబుగారికి నొక విన్నపము. తమయందు నాకుఁగల పూర్ణమైన నమ్మకమువలననే నే నొంటరిగా మీ

సన్నిధానమునకు వచ్చితిని. మీగొక్క కార్యము నను మాల పఱచుటకొఱకే నేనిచటికి వచ్చితిని.

నవాబు—భయపడక వచ్చినపనిని శీఘ్రముగాఁ జెప్పుము. మనసంగతులన్నియుఁ గార్యమునకుఁ జెలిసినవి. మీ యన్ని సంగతులును బాపక చెప్పుము.

ప్ర—సరే! జాగ్రతగా వినుము. మీరు మీ ప్రయత్నములను గాపాడుకొనుటకుఁ గొన్ని పనులను శీఘ్రముగను జాగరూకతతోను జేయవలయును.

నవాబు—అట్లగునా! చెప్పుము.

ప్ర—అవును మీమంత్రి నేఁడు రెండుజాములకు నిచటికి వచ్చిచేరును; నిన్న ఆల్మలాయను గ్రామమున నుండెను. అతఁ డింతశీఘ్రముగా వచ్చుటకుఁ గారణమేమియో తెలిసినా?

నవాబు—నేనతనిని రమ్మని వ్రాసియుంటిని. అందువలననే యతఁ డింతశీఘ్రముగా వచ్చుచున్నాఁడు.

ప్ర—ఓహో! మీయాజ్ఞ ప్రకారమే యతఁడు వచ్చుచున్నాఁడనుకొంటిరి. మీరు పచ్చివారు; నిష్కపటమనస్కులు. అతఁడు మాజనులలో వేగుగను సహాయముగ తీసికొని జాగరూకతతోడనే వచ్చుచున్నాఁడు.

నవాబు—దురుద్దేశముతోడనే వచ్చుచున్నాఁడా! వివరముగాఁ జెప్పుము.

ప్ర—ఓగారూ, ఇతఁడు స్త్రీపరుడు మీరు ప్రేమించున్నను, అతనిని నమ్మరాదు. ఇతఁడు స్త్రీపరుడు జాణయైనంతట నతనికి మంచిజాగరూకత కలిగెను. నాకు ధనమే ప్రధానమనియు, ధనమొసంగెడివారికి నేనెట్టిపనినైనఁ జేయుదుననియు నతనియభిప్రా

యము. అందువలన నతఁడు నిన్న నలదుర్గమునుండి యొక
మనుష్యుని నావద్దకుఁ బంపెను. నేనిక్కడికి బయలుదేఱివచ్చినం
దున నాకు బదులుగా నాకుమారుఁ డతనివద్దకేఁగెను. మిమ్ము
నేఁడె చంపవలయుననియు నందుకు మేము మనుష్యులను
సహాయము చేయవలసినదనియుఁ జెప్పి అందులకై లక్షరూపా
యిలు నాకుమారుని చేతికి మీమంత్రి యిచ్చెను. నాకుమా
రుఁడు ధనముఁ దీసికొని మనుష్యులను జేర్చుకొనుటకై
యొకదినము సావకాశము కావలసియున్నదని చెప్పి, మఱల
వచ్చి గుఱ్ఱపుస్వారిమీఁద నాంత్రి యీపట్టణపు సమీపమున
నాబసకుఁ బోవుచున్నను. నాతమ్ముఁడగు మాన్సింగ్ రాత్రి
యీదేవాలయములో దొంగలచేఁ జంపఁబడినందున రాత్రి
ప్రొద్దుపోయినను నేను నా బసకుఁబోయి చేరితిని.

నవాబు—చచ్చిపోయెనా? అయ్యో! పాపము!

ప్రహారసింగ్—అవును. నేను దప్పించుకొని పరుగెత్తి
పోయి కొంతసేపు గడచి మఱల దేవాలయమునొద్దకుఁబోయి
వాని వెదకితిని వాఁడు కత్తిపోటుతగిలి చచ్చిపడియుండెను.
అందువలన నేను నాబసకుఁ బోవువేళకు రాత్రి మూఁడుజాముల
ప్రొద్దాయెను. నాకుమారుఁడు నాతో నీసంగతులన్నియుఁ దెలి
పెను. నేను నిన్నుఁగాపాడు తలంపుతో నీసమాచారమం
తయు నీతోఁ జెప్పుటకు వచ్చితిని. మంత్రికి నతనిసేనను నల
దుర్గములో నునిచినట్లుగ నాకుమారుఁడు యోజన చెప్పినందున
నతఁడు సేనను దీసికొని యిక వాఁడు చెప్పినటులఁ జేసెను. మీ
రిట్లు చేసిన మంత్రినిఁ జంపించెదను. నన్నిప్పుడును గాపాడెన

నని ప్రమాణము మీరాగుచేసి వాగ్దానమిచ్చిన బాలుడను బహు మతి వేఱు నాకక్కఱ లేదు.

అప్పుడు నవాబు ప్రహారసింగు తెల్లపడి యిట్లు చెప్పె "అల్లాసాక్షిగా నీకేచెడుపును నే నెన్నటికిని జేయను. నీతప్పుల క్షమించితిని. ఎటులనైన సూరసుంద్రుని జంపి నాయిడుములను దొలగింపుము."

ప్ర—నీవీ కోటను పట్టి నేనంతో సులభముగ నీకిచ్చెదను. కోటలోని నీగతుకభటులును ద్వారపాలకులును మీ ధనము మున సత్యముతప్పక నమ్మకముగా నుండిరి గాని; తప్పిన నేను నమ్మఁగూడదు. నీయుద్యోగస్థులలో సత్యసంధుడని యెల్లరచే ప్రఖ్యా దున్నైనవాఁడు అస్ఫుల్లాఖాను. ఇతఁడే అతనినిన్నుఁ గూడుకొని నమ్మఁ దగినవాఁడే వీరిరువురును మీకోటకుఁ ప్రధానులుగ నుండగలరు. వారు నాకుఁ గానివారైనను నీకు సత్యముగాఁ బ్రోచుచుండు వారు. ఈ విషయములను గమనించి ప్రవర్తింపుము నావలన నైనంత సాహాయ్యము నేను జేయుచుండెదను. నేను ప్రత్య ముగాఁ బోవలెను. కార్యదర్శిని నాతోఁ బంపవలెను కంపుము. నీపనులను నెఱవేర్చి నేను మఱలివచ్చెదను.

ప్రహారసింగిటులఁ జెప్పి సెలవుఁ గైకొని వెడలిపో యెను. కార్యదర్శి వీధివఱకుఁ బోయి, యతనిసాగనంపి మఱలెను. నవాబు దిగులుతీరి నెమ్మదిగానుండెను.

ఏడవ ప్రకరణము.

మంత్రి కుట్రతోఁ జేరిన విషయములు రసూల్ఖానునకు ముందునాఁటి రాత్రియే యెఱుకపఱుపఁబడెనను సంగతి, కొత్వాలునకు నాఁటియుదయము జరిగిన విచారణతోఁ దెలిసెను. రసూలా యుత్తరములను గొత్వాలునకుఁ జూపఁగూడదనియు, రాజునకు మాత్రము చూపఁబడుననియు, నొక్క వక్కాణించుటచేత మంత్రి కుట్ర యతనికిఁ దెలిసియున్నదనియు, ఆ విషయములను రాజునకుఁ దెలుపుటకై యతఁడు నిశ్చయించి యున్నట్లును కొత్వాలూహించెను. అందువలనఁ దాను ముందుగా మంత్రితో మాట్లాడి పిమ్మట రాజసభకుఁ బోయి రసూల్ఖానును, అఫ్జుల్ఖానును దాను తనవద్దనిలిపియున్న సంగతి రాజునకుఁ దెలుపవలెననియు, కొత్వాలు నిశ్చయించెను. పట్టణములోపల నప్పుడప్పుడు జరుగు సంగతులను కొత్వాలునకుఁ దెలుపుటకు వేగులవారనేకులుండిరి. నాఁడుదయమునుండియును కొత్వాలు రసూలును విచారణచేయుచుండుటచేత, వేగులవారితో మాటలాడుటకుఁ గొత్వాలునకు సందర్భము లేకయుండెను. మంత్రి కుట్రలతో జేరినవిషయములను అఫ్జుల్ఖాను నెదుటఁ దాను మాట్లాడుట యుక్తము గాక యుండును గాన నిప్పుడు కొత్వాలు రసూలును, అఫ్జుల్ఖానును గదిలో వదలి, వారిని బయట రానీయకుండునటుల నాగది వాకిట మనుష్యులను కాపాడించి తాను దనయింటి పెరటప్రక్కనున్న గదికిఁబోయి, వేగువారల నచటికి రప్పించెను.

వారిలో నొక బ్రాహ్మణుఁడు ముందుగా నచటికివచ్చెను.

కొత్వా—శాస్త్రులుగారూ, ఏమి సంగతి!

బ్రా—(ఒక యుత్తరమును జేబులో నుండి దీసి) అయ్యా, ఈయుత్తరము కామేశ్వరశర్మ వ్రాసినది. ఇందులో నతఁడు తన చెల్లెలిని తుల్లాంపురములో నొక బ్రాహ్మణుని కిచ్చి వివాహము చేసెననియుఁ, బ్రహారసింగును తనపక్షమున కొప్పించుటకుఁగాని, యేదైన నేరమొప్పుటకతనిని సమ్మతింపఁజేయుటకుఁ గాని, యతనికి సాధ్యపడనట్లును, ఇట్లు గ్రామమునందుండుటకుఁ దోఁచుట కతనికి భయముగా నుండునట్లును, దెలిపియున్నాఁడు మంత్రి గారే ప్రహారసింగును స్వాధీనము చేసికొనవలెననియుఁ గనఁ బఱచియున్నాఁడు. (అనియుత్తరముఁ గోశాస్త్రులకిచ్చెను)

కోశాస్త్రులు—మంచిది. ఆయనకీ సంగతి దెలిపినను. కామేశ్వరశర్మ నెలదుర్గమునకుఁబోయి మంత్రిగారితో మాటలాడలేదా? అది సమీపమేగదా?

బ్రా—గతుకపత్రము పంపకయే యేకాంతముగా పోవుట.

కోశా—అంత సందేహపడనేల ?

బ్రా—అతఁడు మిమ్ము నమ్ములేదు. తన్నాజీ శివాజీల వలె నతఁడు జమాజాగ్రత్తలో నున్నాఁడు.

కోశా—తన్నాజీ గారి పట్టణములోనుండు వారల గతి నీకేమైనఁ దెలియునా?

బ్రా—అదిసంపూర్ణముగనబడదు. ఎందరో తన్నాజీలు మాటిమాటికిఁ గనబడుచున్నారు. అతఁడు తన్నాజీయని నమ్మరాదు. నేను సెలవుదీసికొనెదను. మంత్రిగారు వచ్చినతోడనే మీ యొద్దకువచ్చి మాటలాడెదను.

ఇటులఁ జెప్పి యా బ్రాహ్మణుఁడు వెడలిపోయెను. ఈ బ్రాహ్మణుఁడు మహారాష్ట్ర పక్షపాతియగు మంత్రి యొక

లగువారికి నిష్కపటుడువలె నటించుచుండెను. మంత్రి మొదలగు వారి కితఁడు మహారాష్ట్రులయిష్టమును దెలుపుచుండెను. తురుష్కుల కనుకూలుఁడుగా నటించుచు, మహారాష్ట్రుల కార్యములఁ జక్కఁబఱచుటకై వారలచే నియమింపఁబడి, తన బుద్ధి సామర్థ్యమునుజేసి యితఁడు తురుష్కులవద్ద నమ్మకమును సంపాదించుకొనెను.

ఈ బ్రాహ్మణుఁడు పోయినతరువాత నవాబునగరి ద్వారపాలకుఁడొకఁడు కోత్వాలునింటికివచ్చి రాత్రి కార్యదర్శిగారూరి వెలుపల భవానీదేవాలయమున కెవరినో యొకనినిగూర్చి పిలుచుకొనిపోయెననియును, రాత్రి ప్రొద్దు పోయినతరువాత మరల నతఁడు నగరునకు వచ్చెననియు, సుదయమున నీలకంఠరావును దస్తగిరిసాహేబును నవాబునొద్దకు వచ్చి మాట్లాడిపోయిరనియును, గోసాయీ వాఁడొకఁడా వెనుకనగరులోనికి వచ్చెనియుఁ జెప్పెను. కోత్వాలంతట లేచి మగలఁ దన సభాస్థలంబునకు వచ్చి, నరోనాయనుచేత రసూలువద్దనుండు సుత్తరముల సంగతిని దెలిసికొనుటకై రసూలుండు గదిలోనికిఁ బోయెను.

కో—అఫ్జల్ఖానుసాహేబుగారూ! నేనింతకాలముమిమ్ము వదలియుండినందుకు క్షమింపవలెను. కొంత ముఖ్యమైన పనియుండి పోయియుంటిని. మీకు భోజనముపెట్టిరా?

అఫ్జ—పెట్టిరి.

కో—నేను నేఁడుదయమునఁ గఠినముగా మాటలాడినందుకు మీరు గోపపడకుఁడు. న్యాయస్థానంబున నిష్పక్షపాతముగా నుండవలెనుగదా! రాత్రి జరిగినవిషయములో రసూలుపై నేరమగుపడలేదు. చంపఁబడినవాఁడుకూడ నన్న,

మతస్థుఁడైన హిందువే కాఁబట్టి, యిదొక గొప్పనేరము గాదు. లాల్సింగును దప్పించి కాపాడినది మాత్రము ప్రశంసనీయమైన కార్యము.

ర—నేను వానినిఁ దప్పించుటయేమి! వాఁడిప్పుడు హాయిగా నున్నాఁడా?

కో—సౌఖ్యముగా! నున్నాఁడు, మీ కాగితములను జూపుదురేని నేను మిగుల సంతసమందుదును.

ర—అవి నవాబుగారితో సంబంధించిన రహస్యములని యవి, బయలు పఱుపరాదనియు నే నింతవఱకుం దెలిపి యుంటినో లేదా! నవాబుగారితోఁ జేరిన రహస్య విషయములను వెలిపుచ్చుమని చెప్పుట మీకు న్యాయము గాదు.

కోత్వా—సరి, లాల్సింగును విడిపించవలెనని యున్నచో వానిని రక్షకభటులవద్ద నొప్పగించినయెడల నీవు నేను, వాని నిచటికిఁ బిలిపించి నీయెదుటనే విచారించుటకు ప్రయత్నించెదను గాఁబట్టి, వాని నిచటను రప్పించెదను (అని తలుపునొద్ద నున్న వానినంపి లాల్సింగ్‌ను రప్పించును.)

కో—లాల్సింగ్ భటులను పంపించుచున్నాను. నీకు భోజనము పెట్టిరా! బాధలేక సౌఖ్యముగ నున్నావా!

లా—తమ దయవలన సౌఖ్యముగా నున్నాను. భోజన మాయెను.

కో—రాత్రి వీరు నిన్నుఁ దప్పించుటకు సమయమున జరిగిన సంగతులను విశదముగాఁ దెలుపుము.

లా—ఇద్దఱు గోసాయిలు వచ్చి నన్ను ఖైదునుండి తప్పించి కాపాడిరి. వా రెవరైనదియు నాకుఁ దెలియదు.

రసూలు—నాముఖమును గమనించిచూచి యాగోసాయీలలో నేనొకఁడనుగా నుండినఁ దెల్పుము.

లా—(నిదానించిచూచి) నీవే, నాప్రాణమును గాపాడిన పుణ్యాత్ముఁడవు.

వారిటుల మాటలాడుచుండఁగా నొకసేవకుఁ డాగది నాకికివచ్చి, నిలిచి, కొాత్వాలునుజూచి, మంత్రికుమారుఁడు బయటవచ్చి కాచుకొని యున్నటులఁ జెప్పెను. కొత్వాలు సేవకునివంకకుఁ దిరిగి కొంచెము ముందువచ్చి, తాను పనిమీఁద నుండుటవలన నతనిఁ జూచుటకుఁ గొంచెము సేపగుననియు, ఆలస్యము చేయుటకుక్షమింపుమనిమంత్రికుమారునికిఁ జెప్పుమనియు నతనికిఁ గావలసిన వస్తువుల నతని కియ్యవలసినదనియుఁ జెప్పి యాసేవకునిఁ బంపి మరలఁ గనచోటకి వచ్చెను. ఈ సమయములో లాల్సింగునకును రసూలునకును సైగల మూలముగాఁ గొన్ని సూత్రలు జరిగెను. కామేశ్వరనేత్ర వ్రాసినదని వేఁగువాఁడు కొత్వాలున కిచ్చిన యుత్తరము కొత్వాలు జేబులో నుండి క్రిందికిఁబడెను. కొత్వాలు తాను సేవకునితో మాటలాడుచుండుటచేత దానిని గమనింపలేదు. రసూలాయుత్తరమునెత్తి సంగతులు దెలిసికొని మరలదానిసచటనేయుంచెను

కొ—లాల్సింగ్! తపసిపాతి సంగతులఁ దెలుపుము.

లా—అయ్యా, స్వల్పధనమును జేర్చి పెట్టియుంలాపుడి ప్రవ్యమును, ఉంగిసలువులను దీసికొని, బయలుదేఱి పోయూ, గిరి వచ్చిచేరితిని. అచటనుండి బయలుదేఱి వచ్చుచుండఁగా ...లో,—...,—...నుండి వేమ నాకు జ్ఞాపకము లేదు. ధీమూ పనిగొనుచున్నది.

కో—అట్లేలా ?

లా—ఆయూరి చెంతను వచ్చునప్పుడు బ్రష్టులు గొంద యీలు నాకుఁ గనఁబడిరి; వారితోఁ జేనే వచ్చుచుంటిని. వారు నన్నుఁ బిలుచుకొనివచ్చి యీదేవాలయమునను [illegible] నను వచ్చిచేరిరి. ప్రొద్దుపోయినందున సత్రమునకు వెళ్ళినను భోజనము దొరకదని వారు చెప్పినందున నేను వారితోఁ గలసి భుజించితిని, కొంతప్రొద్దెక్కినతరువాత వారు నాధనమును గొల్లగొని దోచుకొని పరుగెత్తిపోయిరి. పిమ్మటఁ గొంతసేపునకు నీవు వచ్చి నన్నుఁ గావలివాండ్రయొద్ద నప్పగించితివి.

కో—అబద్ధపుమాట లాడెదవు. కొన్నిదినములక్రిందట నీ దేవాలయములో నీతో నేను మాట్లాడితిని! మేము నీవు మిత్రులముగాము. నిజము చెప్పుము.

లా—కొత్వాలుగారూ, అయ్యో ఏమనగలను! వారితో నా కేమిపని. (రసూలుపంకఁ దిరిగి) మీరెన్నఁడైన నాయొద్ద కేఁగుచుండి నపు డాతనిఁ జూచితిరా?

ర—లేదు. నీ వాఖూనికేసునుఁ బడియుంటివి.

కో—(నేలనుగ్రుద్ది, చుఱచుఱ లాల్సింగునుజూచి)నీవు కావలివాండ్రతోఁ జెప్పినదేమి? ప్రహారసింగు సమాచారమేమి? నిజముచెప్పుము!

లా—ప్రహారసింగా?(నిదానించి)దారిలో వచ్చునప్పుడు ప్రహారసింగనుదొంగ యొకఁ డున్నాఁడనుటలుఁ వింటిని. అంతే కంటె వానిసంగతి నాకేమియుఁ దెలియదు.

కో—లాలా, నీవబద్ధమాడెదవు నిన్నుఁ గొట్టవేఁ దను; భద్రము.

ఆ—కొత్వాల్, వాని నట్టడుగుట నీకుఁ దగదు. అతఁడు నేరస్థుఁడు గాఁడు. వానిని విచారణచేయుట నీపని. ఇటువంటి క్రూరకృత్యములు మాయెదుటఁ జేయఁగూడదు. మాకిపుడు సాహాయ్యము లేకయుండినను దుర్మార్గప్రబంధనులను మే మసహ్యపడుదుము,

అఫ్జుల్లా నీమాట చెప్పినందులకు కొత్వాలు మిగులఁ గోపించి తనమనుష్యులఁ బిలిపించుట కాలోచించెను కాని యంతలో సత్రముయజమానుఁడు సర్దారుగారే బయటనుండుటను, గఫూరుగారు అతఁడు ప్రాణస్నేహితుఁ డగుటయును, కొత్వాలు తనమనస్సునకుఁ దగిలెను. అందుచేత నతఁడు తనకోపమును జూపుటచే ప్రయోజనమేమియు నుండదని నిశ్చయించుకొని 'ఖానసాహేబు' అని యఫ్జుల్లానుతో సన్నగా మాట్లాడుటకుఁ బ్రారంభించెను. అప్పుడు గఫూల్లాను లేచి తనకాలుపుసు కొట్టుకొనఁ గొత్వాలు ముఖముపై నుమ్మివేచి, యతనిని వెనుకకుఁ బడఁద్రోసి, కాళ్ళతో వాలుపును ద్రొక్కి ముఖమును గద్దలిని ముక్క నట్టుకొనెను. అఫ్జుల్లాను దనబాకును దీసికొని కొత్వాలు ఱొమ్ముమీఁద మోఁదెను.

గఫూ—నాయనా, వాఁడు నోరు తెఱచిన, బాకును వానిఱొమ్ములోనికిఁ బోవునటులఁ బొడువుము. లాల్సింగ్ వాని కాళ్లను గట్టుము. వానియుంగరమును దీసి నాచేతికిమ్ము. వాని జేబులోని కాగితములను దీసి నాచేతికిమ్ము

ఆ—కొత్వాల్, జాగ్రత. నీవు నోరుమూసికొని యుండిన నిశ్చింతగఁ జేయను; మాటలాడినాఁ జంపెదను; నీవంటి రాజద్రోహులు మాకు మిత్రులుగారు

లాల్సింగ్ కొత్వాలు కాళ్ళను చేతులను గట్టిగ బంధించి కాగిత ములను, జాబులను దీసి రసూల్ఖానున కిచ్చెను. రసూల్ఖాను నంతట వాకిటికివచ్చి మంత్రికుమారుని రక్షించి నా యుపకారము కొత్వాలు లుత్తరవు నిచ్చినచో రసూలాలు మంత్రికుమారుని బంధించు నని తలంచి సేవకు లూరకుండిరి మంత్రికుమారుడును రసూలాలును వచ్చినతోడనే, రసూ లతనిచే సహాస్యముగా, కొత్వాలు మనుష్యుల నిరాయుధులఁ జేయుమనుని చెప్పను మంత్రి కుమారుఁడు తన శాలువును దీసికొని మొలకు చుట్టుకొని ధైర్య గాఁ జెప్పుచు వెలుపటికి వచ్చి తనకు గలవారలతో సేవకమను ష్యులను గాని, కొత్వాలు మనుష్యుల నిరాయుధులఁ గాఁ నొనర్చి కొటుకగదిలోఁ ద్రోయుంచి, "నా యుత్తరువులు మరు వేళ జనులు బయటకు న్నాడ్ గా ధరించిన కోవలు" అని రసూలాలుకుఁ జెప్పెను రసూలాలును, అబ్దుల్ఖానును నాయకులును మిగుల సంతసించిరి.

ఎనిమిదవ ప్రకరణము.

నవాబు ఆర్ ఆష్టింగు గారి సహాయమున రాజ్యమునకు వచ్చిన తరువాత పాదుషా ప్రకారము మజ్లిసుభోజనాదులం జేసికొని వాచర్ల వితో సభామండపంబున కేగెంచి సింహాసనారూఢుఁ డై యుండెను. నవాబు గుసగుసలఁ దగ్గిరను సింహాసనము చుట్టు బల్లలపై కూర్చుండిరి. ఉద్యోగస్థులెల్లరును, ప్రజలును సేవకులును, వారి వారి స్థాన ములకుఁ దగిన యుడుపులను, భూషణములను, ధరించి చూడవచ్చె

ప్రదేశములు ముందుఁ గూర్చుండిరి. ఆయుధపాణులగు యుద్ధభ టులు పదునేనుమందియును నాలుగుప్రక్క బారులుతీరి నిలిచి యుండిరి. ద్వారపాలకులు ఖడ్గహస్తులై మొగసాలఁ గాచియుం డిరి. మంత్రిస్థానమును, అఫ్జలాను స్థానము నాక్రమితముగా నే యుండెను. అఫ్జలాను గాని కారణ మేమనినవాఁడు వస్తగిరి సంస్థానము నాక్రమించుటకని యడిగెను. వారు తమకుఁ దెలియదని చెప్పిరి. అంతట సమంతు లంత నఫ్జలాను పొద్దుసుఁబంపెను. ఆసేనానులు శీఘ్రముగా నరుగుదెంచి, అఫ్జలానును, రసూల్ఖా నును పెద్దమనుష్యుల గౌరవముతో నిలిపి కొనిపోయి, యచటనే నిలిచి యుండినట్లు వస్తగిరి సంస్థానమునకు రహస్యముగాఁ దెల్పెను.

వస్తగిరి సంస్థానముతోడ మూర్ఖు, అఫ్జలానును రసూల్ఖా నును కొత్వాలింటికిఁ బోయియున్నారు. మంత్రికుమారుఁ డేమాయె సుస్థిరభటులతో సచివ సేనా భటులవిందని. కొత్వా లును సభకు రాలేదు. అఫ్జలానును మంత్రిపుత్రులతోఁ జేరి యున్నందున నతఁడు మంత్రికుమారునితోఁ బోయి కొత్వాలిం టని నను సుస్థిరభటులతో నున్నట్టు నాకుఁదోఁచు చున్నది. వారు మంత్రిని ప్పుడు నచటనుండును. ముందుగా సుస్థిరభటుల నచటికిఁబంపి కొత్వాలును విడిపించి, యఫ్జలా నును రసూలును, మంత్రికుమారునిఁ బట్టి చెఱసాలలో నుంచవలెను.

సంస్థా — ఓ పద్మనాథ! అట్లు నదియు జరిగియుండునా? అఫ్జలా నంతటి దుర్మార్గుఁడని చెప్పఁదగని వింతని (సేవకుఁ [illegible]) ఏమంగలడు? ఇంత యువ వయస్సులో నీవిట్లు చెప్పఁగలిగిన కార్యమేమి?

సేవకుఁడు—అఫ్జల్ఖానును గా[illegible] దా-
దలో నున్నాఁడు.

నవాబు—[illegible] ప్రతి[illegible] టులఁ దెలియవచ్చుచున్నది. [illegible] ?

సే—అయ్యా, అఫ్జల్ఖానుభార్యయును, [illegible] గారియొద్దను వచ్చియున్నారు. [illegible]

నవాబు—([illegible]) [illegible]! [illegible] త్రములో నెంతదురభిప్రాయము [illegible]! అఫ్జల్ఖానును, [illegible] ల్ఖానును, గోపాలవ్వాలు [illegible] చున్నది ఆసంగతి నఫ్జల్ఖాను భార్యగారితో, [illegible] వచ్చి మొఱపెట్టుకొనినందున [illegible] ర్యయే వ్రాసియున్న [illegible] మేదియుఁ గానము. ([illegible]) [illegible], [illegible] నిన్నా అయుద్ధభటులను [illegible], [illegible] లును అఫ్జల్ఖానును [illegible] బట్టి కట్టించి తెమ్ము. [illegible] డనుసంగతి స్పష్టముగాఁ దెలిసినది; [illegible].

నవాబుగారి [illegible] భటులు కొతాన్వాలు నింటికిఁ బోయిరి. [illegible] లాడక యుండవలయునని యాజ్ఞాపించి, [illegible] గుఱించి సభ్యుల కిటులఁ దెలిపెను.

కా—(లేచి) "గౌరవనీయులగు సభ్యులారా! [illegible] మీసభను జేర్చుట వేడుకకొఱకుఁ గాదు; ముఖ్య[illegible] లైన సందర్భములు మన నవాబుగారికిని [illegible] రాజ్యాంగమున

నేను నిప్పుడు తటస్థించినందున వానిం దొలఁగించి, దేశమున నున్న, నవాబుగారికని నెమ్మదిఁ గలుగఁ జేయుటకుఁ దగు ప్రయత్నములు నేనును చేయవలసియున్నది ఇప్పుడు వచ్చి యుండినట్టి యీయాపదను తొలఁగింపుటకు నవాబుగారికి మీ యొండవలెనే సాహాయ్యమును గావలసియున్నది. మీ సాహాయ్యమును నావలెనే యీరా యీయాపత్సముద్రమును దాఁటుట నవాబుగారికి సాధ్యముగాదని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. ఈనవాబుగారి [illegible] నాఁటినుండి, యీసంస్థానమునకు నమ్మకముగఁ బొట్టుఁబోసుచు నాధారముగా నుండునట్టి మీతో బహిరంగముగా యోచన చేసి జరగవలసినపనుల జరపించుటకై యీసభ యిప్పుడు కూర్పఁబడినది. ఈ సంస్థానములో, గొన్ని కుట్రలు జరుగుచుండి యిప్పుడు బయటఁబడినవి. ఆకుట్రలలో, నవాబుగారి పాలనకు లోఁబడి, యిన్నాళ్లును భుజించి వారివద్ద నున్నతపదవులఁ బొందినట్టివారు చేరుటయు, దేశము యొక్క స్వాస్థ్యమునకు భంగము గలుగఁ జేయునట్టి కుట్రలను రహస్యముగా ప్రజలలోఁ బుట్టించుటయు గడు నీచముగదా ? అందులో నాసేవకులుగానుండి, నావద్దనాయకులై, గొప్ప పదవిని గని, నాయొద్ద తినుచుండు నాయకుఁడు చేరి నాకు ద్రోహము చేయుటయును, దేశముయొక్క నెమ్మదికి భంగము గలుగఁ జేయుటయును [illegible] నీచత్వమును శోచనీయమును నగు నిట్టివారా మీరే యోచింపుఁడు. మావద్ద నమ్మకమును బొందినవారిలో ముఖ్యుఁడగు మునమంత్రిగా [illegible] ఘనకార్యములు మీకు గోచరము వలనఁ దెలియుచున్నను (అని కొన్ని యుత్తరములనెత్తి చూపి) ఇదిగో

వారిచేవ్రాలు; ఇదిగో వారిముద్రిక చూడుడు. [illegible] ఢిల్లీ పాదుషాయగు ఔరంగజేబుచే వ్రాయబడినది. ఇందులో ఔరంగజేబును నిజప్రాణమునకంటె [illegible] గారు సాహాయ్యము [illegible] గారికి లాభములో [illegible] న్నది. చూచితిరా! [illegible] (అనేకజను లంపాపానిమునకు [illegible]) [illegible] వాని నిచటికి, బిలిపించి విచారించుడు. [illegible] తప్పించుకొనినను [illegible] ర్యామియగు నీకోనిన [illegible]! [illegible] యుత్తరము శివాజీ యౌరంగజేబునకు వ్రాసినది. [illegible] తండ్రిని [illegible] యెల్లఱకుఁ దెలిసినదే. వీనికి [illegible] పాదుషా మొదటనుండియు వీనిని [illegible] వీనికి విరోధిస్సెతిని. పాదుషా వీని [illegible] దూస్థానమున వీరిరువురను [illegible] సహాయముగా [illegible] (నిదా నించి) మీకెల్లఱకు [illegible] లాప మీకున్న గౌరవము తెలుపుడు. [illegible] మక్కాకుఁబోయి [illegible] గడించెను. మీ[illegible] నేను బాలించవలెనని కోరుచున్నాను, [illegible] పక్షమున, నెప్పటి [illegible] నిలిచెదను

జనులు—(దీన్, దీన్, దీన్,) అని [illegible] లేచిరి. ఈసమయములో సభ్యారూఢులగు [illegible]

సభామంటపమందుఁ గనఁబడెను. ఆగుంపునడుమ నలుప్రక్కల మూయఁబడిన పల్లకీయొకటి యగపడెను. ఆపల్లకీకి నిరువంకల అఫ్జల్‌ఖాను రసూల్‌ఖానులు వచ్చుచుండిరి. నవాబుగారు శ్రద్ధమును వీని, మోహాంపఁజూచిరి. అంతలో అఫ్జల్‌ఖానా పల్లకీని మండప సమీపమునకుఁ దెచ్చి ద్వారమున దింపి, భటులను దానికిరుప్రక్కల నుంచి, నవాబుగారి సింహాసనము చెంతకు వచ్చి, వారికి సలాము లొనర్చి, తనకత్తిని నవాబుముందటఁ బెట్టెను. రసూల్‌ఖానును దండ్రి వలెనే వందనమొనర్చి కత్తిని నవాబుముంగలఁ బెట్టెను.

అఫ్జ — నవాబ్సాహెబ్, అల్లాదయవల్ల మేమీ ద్రోహిం జేతినుండి తప్పించుకొని, వీనిని మీవద్దకుఁ దెచ్చితిమి.

నవా — ఎవఁడతఁడు! మంత్రియా!

అఫ్జ — కాదు కాదు. శివాజీ.

న — (తన చేతి నఫ్జల్‌ఖాను తెలుపుచుండి) ధైర్యాసనము.

రసూల — మీరును స్వామిదయవల్ల భయముతీరి సరిగదా! నాకు మిక్కిలి సంతోషముగా నున్నది.

అ — నవాబ్, పల్లకీని తెరువమన్నారా!

న — తెరువుము

శి — (తెరువఁబడినపిమ్మట) ఆ నవాబ్, నాకత్తిని పుచ్చుకొనుఁడు.

న — నీకత్తిని విడువుము.

అఫ్జల్‌ఖాను సంగతిటుఁ గొని శివాజీవద్దనున్న యస్త్రశస్త్రముల నొక్కటొక్కటిగాఁ దీసి నవాబుచేతి కిచ్చెను పిమ్మట సేవకులు శివాజీకాళ్ళకట్టుల విప్పిరి. నవాబు నా యస్త్రశస్త్రములను గుమాస్తాలచేఁ జూపించి, సభలోని పెద్దమనుష్యులచే ముద్రను చేయి

లును శోధనచేయించెను. శోధనలో కాంతాప్పలు [illegible] లోఁ జేరినట్లు స్పష్టముగఁ దెలిసెను.

న—కాంతాప్పలో! నీవు మాటాడిన్న మంచి ఏమాయెనా? ఇవి నీయక్షరములేగదా? బదులు చెప్పుము.

కా—ఆయక్షరములు నావే. నిశ్చయముగా [illegible] నెవరితరము; వచ్చునని గానిండు.

నవా—(సభనుజూచి) హిందువులారా! జరిగిన సంగతులు మీకు స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నవిగదా! మంత్రిని నేరము రానిండు. వారివాఙ్మూలమును విచారించి తీర్పు చేయుదము.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము.

వారిట్లు మాటలాడుచుండఁగా నొక రాజభటుఁడు నవాబుదగ్గఱకు వచ్చి, నవాబుగారికి సలామును చేసి [illegible] మంత్రి చంపఁబడినట్లును, పట్టణమువెలుపట [illegible] నుండునట్లును తెలిపి, నవాబుగారిని సగినులలో [illegible] మున శీఘ్రమున దాఁగుకొనుమని వేఁడెను. మంత్రి [illegible] నందున తనకేమియు నపాయము లేదని [illegible] సింహాసనము మీఁదనే కూరుచుండెను. [illegible] యొక రాజకీయోద్యోగస్థుఁ డచట [illegible], మంత్రి వచ్చిన రాజభటులే యతని [illegible], వెలుపటబయలులోఁ బ్రవేశించి [illegible], ఈ కార్యములన్నియు సంభవించుటకు మునుపు గోపాలుఁ డా

ఒకఁడు 'దేవీపాతుమాం' అని కేకవేయుచు వారి కెదురు పడెననియు, మంత్రితోఁగ వచ్చినవారితో నతఁడేవో రహస్యపు మాటలాడెననియు, సందుమీఁద వారు మంత్రినిఁ జంపి రనియు, రాజభటు లగుట లచట స్వల్పసంఖ్యగా నున్నందున వచ్చినవారిని ఏమియుఁ జేయలేక పోయిరనియుఁ దెలిపెను ఇంతలో గోసాయివాఁడొకఁడు "దేవీపాతుమాం" అని కూఁత లిడుచు సభామంటపములోనికిఁ బటులనుఁ బ్రవేశించి, నవాబు గారి వెంటనుచ్చి, మంత్రి గతించినసంగతిఁ జెప్పి, మంత్రి జేబులో దొరకినవని కొన్ని యుత్తరములను నతని చేతికిచ్చి యువసరముగా నుఁగల్, వెలుపటికిఁ బోయెను. అప్పుడు దస్తగిరి నవాబు సభవారిఁ జూచి, "అల్లాదయచేత నొకద్రోహి చచ్చెను. ఖుదాయును మహమ్మదుడును సమస్తవిషయములును గమనిం చుచున్నారు. శత్రువులను జంపుట యెంత సులభము. సత్యముతప్పు లను జయించుచున్నాను! దీన్, దీన్, దీన్, హస్తీమాన్ మహమ్మదీబ (మహమ్మదుని మతమును నమ్మినవారికెల్ల నురక్షణము) దీనస్వర్గ [illegible]" అనెను. సభవారందరును, 'దీన్, దీన్, దీన్' అని యఱచిరి.

నవాబు—([illegible]) [illegible]

[illegible])

[illegible]—([illegible]) [illegible] సేనాబలమును, [illegible] వేచ్చెదను.

దస్తగిరి—నేను [illegible] నిత్యమును [illegible]

మసీదులో నల్లాను ప్రార్థన జరిపించవలెను. [illegible] సమస్తము కూడివచ్చును.

నవా—ప్రాణ్నయినను. సభలోని [illegible] దుగాఁ దాంబూలము [illegible] ముఖ్యులను వాడుక [illegible] నిలువుఁడు అతనివద్దనుండు [illegible] విషయమున నక్రమమును [illegible]డు

కో—అవశ్యము లేదు. [illegible] మీయందజేతల [illegible] బాగుగానున్న [illegible] నేను [illegible] రాదు. నేను మంత్రి [illegible] మీరు మీయిష్టానుసారము [illegible]

న—నీనితేను [illegible] దుట రాజధర్మము కాదు.

నవా [illegible] కోత్వాలును [illegible] యిరి. నవాబు [illegible] రసూలు చేతికిచ్చి, [illegible] తెచ్చినందు [illegible] బహుమానమని [illegible] కత్తినెత్తి [illegible] గాపాడవలసిన భారము [illegible]

ర—అయ్యా! [illegible] మీ రంగీకరింపవలెను. నా [illegible] మంత్రి [illegible]

వలెను. అతనివలన నే నేరమును లేదు అతని నడతను నేనుత్తర వాదిగ నుండదను.

న —(తన స్త్రీయుంగరములలో నొకదానిని దీసి) ఈ ఉంగరమును వానికిచ్చి, వనిని వానికి నే నభయ మిచ్చితినని చెప్పుము. (ఆ) అడీల్ఖానువలన నతని కేభయము గలుగదని స్పష్టముగాఁ జెప్పుము. నేఁటికిఁక సభ చాలింపవలెను? విరామమునకు సెలవుదీసికొనుచున్న.

నవాబుగారిట్లు చెప్పినతోడనే తాంబూలములు తట్టలోఁ బెట్టఁబడి సభవారికి యియ్యఁబడినవి. సభవారందరును నవాబుగారిని వందనపూర్వకముగా సెలవుగైకొని బయలుదేరిరి అఫ్జల్ఖానులొకర్సంగాను పిలుచుకొని తనయింటికిఁబోయి వానిని గుప్తముగా నుంచెను. నాఁటియుదయమున పూరికిబయటనుండు చింత తోపులో జనులు గుంపుగానుండిరి. ఒకగోసాయివాఁడచట నొక చిన్నకంబళిని క్రిందబఱచుకొని కూరుచుండెను. అతని తల వెండ్రుకలు జడలుకట్టుకొని ముఖమునందును వీపునందును వ్యాపించియుండెను. నినిగిన పేలికలు నతఁడు కట్టుకొనియుండెను, బూడిద పూసికొనియుండెను విరాగస్వరూపమునతో నగుపడెను అతఁడొక యినుపగుదియను చేతఁబట్టుకొని, యప్పుడప్పుడు "దేవీపాదము" అని బిగ్గరగా నరచుచుండెను. దానిచుట్టునున్న వారిచే వేయఁబడిన కొన్ని నాణెములు చిన్నకంబళిమీఁదఁ బడియుండెను. అతనికి సమీపమున కొంతదూరములో హిందువులును తురుష్కులును గలసిన గుంపుండెను. వారిలో నిద్దఱు మల్లయోధులను గని చేతఁబట్టుకొని యుండిరి. ఒకఁడు దాంభిక వేషముతో, నిలువఁబడియున్న వారిలో గొందఱకి సిద్ధి కారము చేయును

చుండెను. కొంతసేపటికి రాజభటులు [illegible]

మీఁదఁబెట్టి యచటికిఁ దీసికొనివచ్చిరి. [illegible]

ర్థన జేయుటసుఁ గొంత [illegible]

పట్టాంకిత్తులనుబట్టుకొని [illegible]

లును నాశకవచ్చునని చప్పెను. [illegible]

శిరమును ఖండించను అచటనున్న గుంపులో [illegible]

వాంప్రచటనే యుండిరి. [illegible]

మరలిపోయిరి.

పదియవ ప్రకరణము.

శివాజీ నాఁడునయమున [illegible] సమీపమునఁ [illegible] దూరమునందున్న [illegible] దినమున బీజపూరులో జరుగు సంగతులను [illegible] నాయకులలోనే [illegible] వంపి బీజపూరులో జరుగు సంగతులను [illegible] నెను. మంత్రిగను [illegible] నైపాయు గలవారై [illegible] రహస్యము గా సంచరించుచుండి, [illegible] చుటను, [illegible] చనిపోయిరందువను, [illegible] నడుచుచుండెను, [illegible] యఫ్జల్ఖానుగు [illegible] కారము గలుగుటయును మహారాష్ట్రులను [illegible]

గలిగింపవలెనని యూహించి, కూడినంతశీఘ్రములో నాపక్కనుండి పెద్దపులియగునని తుపాకీని సిద్ధముంచెను. నాఁటి యర్ధరాత్రికి వెన్నెలఁబోయియున్న త్రోవనే తుపాకీ యొకయనుచరునితోఁగూడ బయలుదేరి, వేగముగా సవారి చేయుచుఁ బోవుచుండెను. వేఁటకాఁడను సూర్యోదయమునకు నాలుగుగడియల ప్రొద్దుండఁగా నాగులు తిప్పవంకఁ జనుచుండె, తనవెనుక సుమారు గంపెడు పచ్చిపుల్లలను మోయుచు వెలుఁగుగని, యాతనిప్రక్కన దృష్టిని గుంపగుంపులుగ నున్న అశ్వారోహులైన భటులగుంపులను, గత్తుల తళతళలాడుకత్తులను, వారికన్నులకుఁ గనఁబడెను. గుఱ్ఱముల త్రొక్కుడు శబ్దములును బాటపొడుగున వినవచ్చెను. తన్నుఁబట్టుటకే వచ్చిన సర్కారుభటులగుంపుగా నది యుండవచ్చునని సందేహము తస్కరునకు గలిగెను. తిప్పనుఁ దూర్పుప్రక్కనున్న మార్గమును, తిప్పకుఁ బశ్చిమప్రక్కనున్న పరివారములను సూచించుచుండ, తస్కరుఁడు తనముసుఁగుకొని, మార్గమునకు సమీపమున, దూర్పుప్రక్కన నున్న యొకచిన్న చెట్టు పొదలోఁ గనిపించని చాటున దాఁగి కూర్చుండెనని చెప్పెను. నేను తిప్పనుఁ బట్టుకొనుచున్న వరి పొలములలో దాఁగెను. నా యనుచరుఁడు పొదలలో డాఁగుకొని యుండఁగా నాగుంపు నెట్టి చెట్టు సమీపమున నా ప్రక్కలో నిలిచెను. ఆగుంపులో నొకఁడు "తస్కరుని బట్టుట సులభము కాదు. రాత్రిని గొల్లలను చిక్కించినటుల వీనినిఁ జిక్కించుటకు సాధ్యపడదు. దీపముల నార్పివేయుదమేని యొక వేళఁ బట్టవచ్చును. కాఁబట్టి దివిటీల నార్పుఁడు" అని చెప్పుట యా తస్కరునకు వినఁబడెను. వారంతట దివ్వెలనార్పఁ బోవనే పోవుచుండిరి. కొంతసేపు గడచినపిమ్మట నా యనుచరుఁడు

తన్హాజీదగ్గఱకుంబోయి చేరి, తాను వినిన సంగతిని [illegible]
గుంపు ప్రహార్పింగు[illegible]గ సూంచిన చ్చినదను. [illegible]
నచటనే కొంతసేపు నిలిచి తన [illegible]
ముందువచ్చిన [illegible] తిరిగి, [illegible]
యచటఁ బడినమ[illegible] [illegible]
పోవుచుండెను.

నాటి మధ్యాహ్నమున [illegible]
లయములో మహారాష్ట్రులంగా[illegible]
దినములకుముందు తన్హాజీకి సంగతి [illegible]
బడియుంచుటవలనను, మంత్రి [illegible]
సంగతి మహారాష్ట్ర ముఖ్యులకు [illegible]
నను, తన్హాజీ మధ్యాహ్నమువ[illegible]
వక పోయి పుల్లాపురి [illegible]
మును జేరెను. [illegible]
మధ్యాహ్న భోజనము చేసి, [illegible]
ము గాండీపిగొని, [illegible]
పురికిఁబోయి చేరి, సాయంకాలమున భ[illegible]
శించెను. భవానీ దేవ్యాలయమున [illegible]
వగనుండెను. [illegible] మహారాష్ట్ర [illegible]
భవానీ విగ్రహమున కెదురుగా [illegible]
త్రోవ కిరుకెలంకులను [illegible]
యుండెను [illegible]
కామేశ్వరరావు [illegible]
తామున్న తావునకుఁ బిలిచికొనివచ్చు [illegible]

బెట్టెను. తక్షణాడే కామేశ్వరశర్మను బీజపూరులో ముందుదినము జరిగిన సంగతులను రహస్యముగా దెలిపెను. కామేశ్వరయ్య శీఘ్రముగా సభ ముగియునటులఁ జేసి జరగవలసిన పనులను గురించి యోజించునట్లు చెప్పి దేవాలయములోపలఁ జీకటిగా నుండు నొక మూలకేగెను. అప్పుడచట స్తంభము చాటునుండి బాలామణి కామేశ్వరశర్మవద్ద కేతెంచి, "ఇది మంచిసమయము; ఆమె యొంటరిగా నమ్మవారి విగ్రహము ముందటఁ బెలుప్రక్కన నిలిచియున్నది. నిన్నష్టగించువా రెవ్వరును లేరు వేగముగాఁ బొమ్ము." అని చెప్పెను.

ఆ సమయమున వనజాక్షి పుష్పమాలికలను జేతఁబట్టుకొని భవానీవిగ్రహమునకుఁ బూజచేయుచున్న బ్రాహ్మణుని చేతి కొక్కొక్క మాలగా నందియిచ్చుచుండెను. అప్పుడామె న్నైన ముసుగు, కిల్గంటు వేసుకొని, పుష్పమాలికలఁ గిల్గంటుకుఁ జుట్టుకొని, నట్టుచీర కట్టుకొని, నిలుచుండెను. కామేశ్వరశర్మ మోహనాంగి నంతగసుంబోయి మాటలాడుట కుద్దేశించెనుగాని భవాని విగ్రహముయొక్క భయంకరరూపమును, మోహనాంగి ధ్యానములో నుండుటయును బ్రాహ్మణుఁ డొకఁ డచటఁ బూజ చేయుచుండుటయును, గమనించి, తనకిది సమయము గాదని యెంచి, మరల, సభకువచ్చి కూర్చుండెను. సభామంటపమున నలుగడలను దీపములు ముట్టింపఁబడెను. మహారాష్ట్రులు దప్ప నితరులు సభలో లేరని నిశ్చయము చేసికొనినతరువాత తగ్గింక లేవి, సభఁ గలయుంచుకొని, జరుగవలసిన విషయముల గురించి ప్రసంగించుటకు నారంభించి యిట్టులఁ బలికెను.

"మహారాష్ట్ర సోదరులారా! అన్యమతస్థుల హింసించు

వారును భూతదయా[illegible] సుగుణహీనులగు నీచులును [illegible]
ప్రభుత్వమునకుఁ గల[illegible]
మన దేవాలయములను [illegible]
రానిపాట్లఁ బెట్టుచునుండ నోర్చుకొని [illegible]
వారివంటి మగవాండ్రము గామా! [illegible]
మును శౌర్యమును మనకు లేకపోయెనా! [illegible]
త్వము లేకుండుటచే [illegible]
గౌరవము విషయము [illegible]
పడును [illegible]
నుండి మన దేశమును విముక్తి చేసి, [illegible]
కును, దేవాలయాదులకును [illegible]
యీసభ [illegible]
శ్వరి మహిమను [illegible]
జేసిన [illegible] దేశము భవానీ [illegible]
చేరియుండుటవలన, [illegible]
మహేశ్వరి [illegible]
జయింపఁగలుగుదుము మహేశ్వరి [illegible]
మహారాజాగారి స్వప్నములోఁ దోచుచు [illegible]
ములను దెల్పుచుండుట మీ [illegible]
కాఁబట్టి మీరందఱు నొకటిగాఁజేరి [illegible] మహారాజాగారి
తోడునిలిచిన మనకెల్లరకును జయముగలుగును. ([illegible] దేవి
ప్రక్క ముఖము త్రిప్పి) తల్లీ! జగన్మాతా! జగదీశ్వరి! నీ
పుత్రులగు మాకు శత్రుంజయమును, [illegible] గలుగఁజేయ
వలసిన భారము నీదే. నీభక్తులగు మాకెల్లరకు [illegible]

శౌర్యసాహసజయంబుల నొసంగుము." తన్హాజీ యిటులాడిన తోడనే సభ్యులందఱును 'జయ కాళీ, జయ కాళీ' అని కూయిడసాగిరి. కూఁతలణఁగినపిమ్మట తన్హాజీ యాదేవాలయపు గుమాస్తాను బిలిచి, యచటఁజేరియున్న మహారాష్ట్రుల పేరులును, వారొకరొక రెంతసైన్యమును తీసికొని రాఁగలరో యాసంఖ్యలను వ్రాయుమని చెప్పెను. అతఁడటులనే యొక్కొకని వద్దకుఁబోయి పేరులును, సంఖ్యలను వ్రాసితెచ్చి తన్హాజీ చేతి కిచ్చెను.

త—(లెక్కనుగూర్చి) ఇదివరకు నిరువదివేల జనమునకు లెక్క యేర్పడినది. శివాజీ మహారాజువద్ద పదివేలజన ముండును. మీరందఱును నిప్పుడూరక వారివారి తావుల నుండి కొండమీఁద మంట గనఁబడునప్పుడు వచ్చి చేరవలయును. ఆఁడువాండ్రకును జరుగుసంగతులు రహస్యముగా నుంచవలయును; అఫ్జుల్ఖానునకుఁ దెలిసిన మీ కుపద్రవము గలుగును; మే మప్పుడు సహాయము చేయలేము (నిదానించి) మీరిఁక మీ తావులకుఁ బొండు. నే నిప్పుడే వెడలిపోయెదను. కామేశ్వరయ్యా! నీవు బహుజాగ్రత్తతో మెలఁగవలెను. ప్రహార్సింగు చేతఁగాని, యఫ్జుల్ఖాను చేతఁగాని, నీవు చిక్కిన నీకు మరణము నాఁడే గలుగును. నే నిప్పుడే పోయెదను; భద్రముగా నుండుము.

ఇటుల చెప్పి తన్హాజీ బయటికివచ్చి తనగుఱ్ఱముపై నెక్కి యనుచరులతో వెడలిపోయెను. సభవారందరును వారివారి యిండ్లకేగిరి.

పదునొకండవ ప్రకరణము.

బీజపూరునందు యుద్ధయాత్రాసన్నాహము జరుగుచుండఁ గొన్ని దినములు గడచెను. యుద్ధభటులకు నెలనెలకు నియ్య సంబళము లియ్యఁబడినవి. గుఱ్ఱములు కత్తులు మొదలగు సాధనములు సిద్ధము చేయఁబడినవి. పర్వతప్రదేశములలో నడచుటకుఁ గావలసిన పరికరములును తెప్పింపఁబడినవి. అఫ్జల్ఖాన్ చిన్నప్పుడు పర్వతప్రదేశములలో బసియుండెను, గొన్ని సంవత్సరము లచ్చటివారితోఁ గలసియుండుటచేత దనకుఁ బర్వతప్రదేశముల యుద్ధయాత్ర కేమేమి కావలసినంత సన్నాహము చేయుచుండెను. ఆ యుద్ధము బయలుదేరుచుండు సమయమున మొగలాయీలను భయపెట్టిన దుశ్శకునములు కషాయము గలుగుచున్న సంగతులు తెలియవచ్చెను. అందుచేత నతఁడు వెలువడుచున్న స్వప్నములనే యుద్ధయాత్రనుఁ జేర్చెను. యుద్ధభటుల సంగతులు సామాన్యముగ నుండినను జమ్నా మసీదులో ఫకీర్లు, మహా పండితులు మొదలగువారు ప్రార్థనాహోమమును చేయుచుండిరి. ధర్మశాస్త్రము లెరిగిన ఫకీర్లు అసంఖ్య జనులను జంపిన నరహత్యాపాతకము గలుగుననియు, ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు మతమునకై పోరాడుట యుద్ధధర్మమనియు, యిట్టుల జరిపిన యుద్ధమువలన స్వర్గసౌఖ్యము గలుగుననియు, యుద్ధములో జనిపోయినవారికిఁ దప్పక స్వర్గము గలుగుననియు మొదలగు ప్రసంగములు వారి కుపన్యసించుచుండెను.

అఫ్జల్ఖాన్ నిట్టులఁ గొన్ని దినములు యుద్ధసన్నాహము చేయుటకై బీజపూరులోనుండి, పలుమార్గములలో పర్వతముల

ముందున్న సేనతోఁ దనవద్దనున్న సేనను గూర్చి యుద్ధయాత్ర వెడలుటకై, తనసేనతోను, కుటుంబముతోను నలదుర్గమునకుఁ బోయెను. మల్హార్ రావునకు గాయము కుదిరినందున నతఁ డఫ్జుల్ఖానుతోఁ గూడ నేఁబోయెను. దస్తగిరి సాహేబును సేనతోఁగూడనే వెడలెను. వీరు బీజపూరు వదలిన మూఁడవదినమునకు నలదుర్గము జేరిరి. వీరు పోయి చేరిన తోడనే యచట రాజకీయోద్యోగస్థు లఫ్జుల్ఖానున కెదు రేగి సత్కార గౌరవములతో నతనిఁ దోడి తెచ్చిరి. అచటఁ గట్టఁబడియున్న రాజకీయసౌధములలో నతఁడు విడిసెను. అఫ్జుల్ఖాను నలదుర్గములో మూఁడుదినములుండి యచటి సేనను యుద్ధమునకుఁ గట్టాయితం బొనర్చెను. మూఁడవనాఁటి సాయంకాలంబున నఫ్జుల్ఖాను తనమేడమీఁదఁ గూరుచుండి యుండఁగాఁ బ్రహార్సింగచటికి వచ్చి తనరాక నెఱిఁగించి యాతనికిఁ గొన్ని రహస్యవిషయములఁ దెలుపవలసియున్నదని చెప్పెను. అతనిని నిరాయుధునిఁ జేసి లోపలికి విడువవలసినదని యఫ్జుల్ఖాను నుత్తరువు చేసినందున భటు లటులనే యొనర్చిరి. ప్రహార్సింగు మేడ లోపలి కేగెను.

ప్ర—సాహేబుగారూ! [illegible] జంపిన నాఁటి రాత్రి నేను నా మనుష్యులనుగాని బీజపూరు పట్టణమునంత [illegible] లేదు. [illegible]

నటిదినము సాయంతనమునందే తుల్జాపురిలో భవానీదేవా
లయమునఁ గనఁబడెను. రాత్రియే తుల్జాపురినుండి పోయి
నఁట. వారెచటికి బోయినారను [illegible]
దియుఁ దెలిసికొనుట యసాధ్యముగానున్నది. ఆతఁడు [illegible]
రునుండియు పోయినదే విచిత్రము!

అఫ్జల్ఖాన్—శివాజీ మహారాష్ట్రులలో ముఖ్యుఁడు
గాఁబోలు.

ప్ర—శివాజీ, [illegible], [illegible] ముఖ్యు
లను మహారాష్ట్ర ముఖ్యులు [illegible]
వీరు క్రమముగా సన్నిధి [illegible]
తుల్జాపురికి వచ్చినదినమున మహారాష్ట్రులందఱును భవానీ
దేవ్యాలయమున సభగూడిరి. శివాజీ, [illegible] గల
సైన్యముల లెక్కయును వ్రాసికొని [illegible]
వారు వచ్చునట్టుల నేర్పాటుచేసి [illegible]
మీరు రేపు మాత్రము నాలస్యము సేయక సేనతోఁ గూడి పోయి
తుల్జాపురిని చుట్టుకొని, పురిలోపలనుండు మహారాష్ట్ర
ముఖ్యులఁబట్టుకొనవలెను. [illegible]
వును. మహారాష్ట్రులందఱు నొక్క[illegible] గూడిన వారిని
జయించుట యసాధ్యమని నాకుఁ దోఁచుచున్నది.

అ—ఆసంగతులు నీ కెట్లు దెలియును! ఇప్పుడు తుల్జా
పురిలో వారితోఁ జేరినవా రెందఱుందురు?

ప్ర—నేనును మా యన్నకుమారుఁడును నలుగు రను
చరులతో రాత్రి బైరాగివేషము వేసికొని తుల్జాపురికిఁ బోయి
యుంటిమి అచట మేము విచారించి యీసంగతులను దెలిసి

కొంటిని. వా రనుచరులతోఁ గూడ సేనాటికిఁ బైననే యుందురు.

అ—ఈ దేవాలయమప్పుఁ గట్టడము బట్టునైనదేనా? దానిని భేదించుటకు ఫిరంగీలు కావలసియుండునా?

ప్ర—మీరు సదండెత్తివచ్చుట వారికి ముందుగాఁ దెలిసినయెడల ఫిరంగీల సహాయము లేక మీరు లోపలఁ బ్రవేశింపలేరు. మనము రాత్రివేళఁ దటాలునఁ బ్రవేశించుటయే యుక్తము. పగలు వారు దొరకరు. రాత్రి ఫిరంగులను గొండపైకెత్తికొనిపోవుట యసాధ్యము.

అ—సరి, సరి, అటులే చేసెదను. ఈ కాఫిర్లను (అన్యమతస్థులను) అటులనే జంపవలయును; అది మంచిపని.

ప్ర—అటులనే చేయుఁడు. ముందుగా బయలుదేఱిపోయి సగము త్రోవలో నుండు వంశాలువారిలో దండువిడిసియుండుఁడు. నేను రేపు సాయంతనమున నా సేనతోఁగూడ వచ్చి మిమ్ముఁ గలిసికొనెదను. మనమందఱమును తేపురాత్రి తుల్జాపురిని జేరవలయును. అమ్మవారి విగ్రహమునకు మాత్రము చెఱుగు చేయకుండునటుల సైనికుల కుత్తరవు చేసెదను. ఈ సంగతులు రహస్యముగా నుండవలెను.

అ—అటులనే యుత్తరువు చేయుదుము.

ప్ర—సరి! నేను సెలవుదీసికొనెదను. (అని వెడలిపోయెను)

హేవళంబిసంవత్సర భాద్రపద బహుళ చతుర్దశి నాఁడు సాయంకాలమున నలదుర్గమునుండి యఫ్జుల్ఖాను సేనాసమేతుండై వెడలెను. నాఁటియుదయముననే ప్రహార్సింగ్ అఫ్జుల్ఖానుతో మాట్లాడినది. అమావాస్య తిథి గడవఁగనే

మఱునాఁటరాత్రి, భవానీదేవాలయమునందు నుత్సవము ప్రారంభించుటచేత, జను లనేకులు [illegible] నుండి తుల్జాపురికి వచ్చుచుండిరి.

నాఁడు ఘటస్థాపనమును [illegible] నవరాత్రోత్సవ ప్రారంభమని [illegible]. [illegible], నాఁడుగుడిలోపల సర్వసలును, సభామంటపములను జనులు [illegible] కలదు. చుట్టు ప్రక్కల నుండి [illegible] గుంపులు గుంపులుగా దుల్జాపురికి వచ్చి చేరుచుండిరి. అమావాస్య నాఁటి రాత్రి వఱకును గడియగడియకు జనసమ్మర్దము హెచ్చుచుండెను. పూటకూళ్ళయిండ్లును [illegible] యంగడులును [illegible] మూలలకును క్రొత్తగా నేర్పడెను. దేవాలయమునను [illegible] బూలయంగడులను, ఫలపుష్పముల యంగడులను, కుంకుమ కర్పూరము మొదలగు పూజాద్రవ్యముల యంగడులను క్రొత్తగాఁ బెట్టబడినవి.

అఫ్జల్ఖాను వలదుర్గమును [illegible] సంగతి కామేశ్వరశర్మ చారులవలనఁ దెలిసికొనెను. [illegible] షోలాపురికి వచ్చునని యును, కామేశ్వరశర్మ వినియుండెను. ఈ సంగతులను శివాజీకి ముందుగాఁ దెలుపవలసిన యవసరముగా నుండుటచేతను, తురుష్కు లింతసమీపమునను [illegible] లయి వచ్చియుండునపుడు తుల్జాపురిలో నిలుచుట [illegible] కర మగుటవలనను శివాజీ [illegible] నితఁడు నిశ్చయించెను. ఆసంగతి నితఁడు [illegible] లకు నమావాస్యనాఁ డుదయమునఁ దెలిపెను.

కామేశ్వరశర్మ చూపులవలనను, జాడలవలనను, [illegible]

యం దనురాగముగలిగి, మోహాంధకారమున నున్నాఁడని వనజాక్షికిఁ దెలియునుగాని, యామెకు వానియం దొక్కింతయుఁ బ్రేమ లేనందునను, నామె సదాచార సంపన్నురాలై నందునను, వానిని గన్నతల్లియైనను జూడక వానియందు జాగురూకతో నుండెను. కాఁబట్టి కామేశ్వరశర్మ యూరువిడిచి పోవునని యామెను మిగుల సంతోషకరముగా నుండెను. శాస్త్రులకు వానియందు సందియము లేకుండుటచేఁ దానుమాత్రము కొంచెము వ్యసనపడెను

అమావాస్యనాఁటి సాయంతనముననే, మహాదేవశాస్త్రులు తనభార్యలను బిలుచుకొని దేవాలయమునకుఁ బోయెను కామేశ్వరశర్మయు వారితోడ దేవాలయమునకేగి, తాను కొన్నిపుస్తకముల మఱచివచ్చినటుల వారికి జెప్పి, మరలి యింటికివచ్చి, తనసేవకులనుగొని, యొకపల్లకియు నలుగురుబోయీలను, రెండు గుఱ్ఱములను సిద్ధముచేయించి, దేవాలయపు దిడ్డివాకిలిప్రక్కనుండునట్టుల చెంత నిలిపి, దేవాలయము లోపలికి వచ్చెను కామేశ్వరశర్మ దేవాలయములోపలఁ బ్రవేశించిన తోడనే బాలామణిని జూచి తాను సమస్తము సిద్ధముచేసినటులఁ జెప్పెను. బాలామణి తానెటులనైన వనజాక్షిని మోసపుచ్చి యామె బంధుగులవద్దనుండి యవలఁ దీసికొనివచ్చునటుల కామేశ్వరశర్మకు జెప్పెను.

పంచత్రింశ ప్రకరణము.

అమావాస్య నాటి సాయంకాలమున ప్రతాపసింగు తాను ముందు సమయమున చెప్పినప్రకారముగనే నాలుగువందల యుద్ధభటులతో వచ్చి దేవాలయమువద్ద జేరెను. ప్రతాపసింగు భటులను బయటనిలిపి, తన యున్నదుస్తులను విడిచి [illegible] ల్లానుండు మేడకుం బోయెను. [illegible] [illegible] [illegible] కన్నులు మూసికొని దైవప్రార్థన చేసి [illegible] లనే ప్రార్థనచేసెను. ప్రార్థన ముగిసినపిదప [illegible] పలికిం బోయెను. [illegible] పిలిచి "యుద్ధయాత్రకు సిద్ధముగా నున్నారా" యని యడిగెను.

ప్ర—నేను సిద్ధముగానే యున్నాను. నాలుగువందల యుద్ధభటులతో వచ్చియున్నాను.

అ—నేనును సిద్ధముగానే యున్నాను. నే నెవరియొక్క ముందు నడువవలయును?

ప్ర—సేన రెండు తెగలుగా జీలవలెను. మనయిద్దర మొక తెగను, నా యున్నగు [illegible] మఱియొక తెగను నధ్యక్షులుగా నుండవలెను. బయలుదేర వలసిన వేళను నేను భేరి వాయించెదను. [illegible] దనే యందఱును గదలవలయును. నేను సెలవుతీసికొనెదను. (అని వెడలిపోయెను.)

దస్తగిరి సాహేబు—రాత్రివేళలో సేన నడపవలసిన యవశ్యమేలకలిగెను ? హిందువులెచటనైనను నెదురుతిరిగిరా?

అ—హిందువు లెవరును సంస్థానమున కెదురుతిరుగ లేదు. కొన్ని రాజకీయరహస్యకార్యములకై నేనును నా సమూహమును బోవలసియున్నది. ఇప్పుడు గోలాపూరునకు యుద్ధయాత్ర వెడలుటలేదు.

ద—ఎక్కడికైనను సరే నేను మీతోఁగూడనే రావలయును.

అ—మీరు రాకుండుట మేలు. ఐనను మీయిష్టమున కడ్డములేదు. ముందుగా భోజనము చేయుడు.

సైనికులందరును భోజనము చేసినపిమ్మట ప్రహార్సింగ్ భేరీవాయించెను. అఫ్జుల్ఖాను ప్రహార్సింగుతోఁజేరి, సేనను రెండుతెగలుచేసి, సురుసాగల స్వాధీనమున నొకతెగను వదలి తామొక తెగనుముందు నిలిపిరి దస్తగిరి యఫ్జుల్ఖానుతోడ బయలువెడలెను. ప్రహార్సింగ్ ముందుగాఁ బోయెను.

ద—అఫ్జుల్ఖాన్, చీకటి దట్టముగానున్నది. ఈ గాఢాంధకారములో దివిటీల వెలిగింపకుండిన మనముఁ బ్రయాణము చేయుట మిక్కిలి కష్టముగానుండును. ముందుగా దివిటీల వెలిగింపుము.

అ—కూడదు. మన ప్రయాణము రహస్యముగా నుండవలెను. ఇతరులకుఁ దెలిసిన కార్యము చెడును.

ద—ఇప్పుడు మనము పోవలసినయూరెద్ది?

అ—తుల్జాపురి.

ద—తుల్జాపురి కా? అచట విగ్రహములు, బొంగెలు, విశేషముగా నుండునట్లు వినియున్నాను. అచట [illegible] య్యమొకటి తిరుగుచుండునంట. హిందువు [illegible] గొలచెదరంట. వారినందరను [illegible] [illegible] జంపవలసినదే మనకు ధర్మము

అ—తప్పు! యోచించుము. [illegible] [illegible] కును, కీడుచేయుమని నేను ప్రమాణము [illegible] [illegible] న్నాను. కాబట్టి నేను నాప్రమాణము [illegible] జవదాటను.

ద—నీయిష్టప్రకారము చేయుము. [illegible] [illegible] కత్తి నెత్తెదను. నేనను రెండు [illegible] [illegible] మేమి?

అ—ఒకతెగ పట్టణముపై [illegible], [illegible] బోవనీయక [illegible], [illegible] బట్టుకొనవలయును. వేఱొకతెగ పట్టణములోఁ బ్రవేశించి [illegible] ముఖ్యులను బట్టుకొనవలెను. పట్టణములో [illegible] నందలి [illegible] [illegible], యఘోరస్వరూపముగు వారి విగ్రహములను [illegible] రంట. ప్రహార్మింగ [illegible] [illegible] కొనును. మన మేమియుఁ జేయ నక్కఱ లేదు.

ద— ఇదిమంచి యుపాయముగానే యున్నది.

ఇటుల వారు మాటలాడుచుఁ గొంతదూరము పోయిన తరువాత మార్గము పల్లములతోను గొందిలతోను నిండి యుండినందున వా రొకరితో నొకరు గూడ మాటలాడక జాగ్రత్తతో స్వారి చేయుచుఁబోయి, తుల్జాపురి చెంతకుఁ జేరిరి.

ముందు నిశ్చయించికొనిన ప్రకారము నొకతెగ రసూలధర్య ఖాన్ క్రింద బట్టణమును జుట్టుకొనెను. ప్రహార్సింగ్ మొదలగు వారితోఁ జేరిన తెగతో నఫజుల్లాఖాను పట్టణములోఁ బ్రవేశించెను.

ఆ యమావాస్య నాఁటి రాత్రి తుల్జాపురిలోని జనులందఱును వెలుపలనుండి యచటికి వచ్చినవారును భవానీదేవ్యాలయమును జుట్టుకొనియే యుండిరి. కొందఱు దేవ్యాలయము ముంగిటను, కొందఱు గర్భగృహంబునను, కొందఱు వాహన మంటపములోను, కొందఱు ద్వారము చెంతను నిండియుండిరి. రాత్రిప్రొద్దు పోనుపోను బయటిజనమును బురిజనమును నొకటిగా దేవాలయము చెంతఁ జేరుచుండుటచేత నచట జనసమ్మర్ద మెక్కుడాయెను. ప్రొద్దు మిక్కుటమగు వేళను, భాగీరథమ్మ రాణిని నట నిలువఁదగదని యెంచి, యింటికి రమ్మని సాంత్వనముగ వనజాక్షిని బిలిచెను. వనజాక్షి తనకే మియు భయములేదనియు, తన స్త్రీతోడ నింటికి వచ్చెదననియు నమ్మవారి యుత్సవము ముగియకయే తాను రానట్లును, దర్శనము చేసికొందుననుచు, భాగీరథమ్మ యామెను తన స్త్రీతోఁగూడ రమ్మని చెప్పి, గంగాబాయిని బిలుచుకొని యింటికిఁ బోయెను. వీరు దేవ్యాలయమున నుండు సంగతి గని బాలామణి మిగుల సంతోషము నొందెను.

దేవ్యాలయమున గర్భగృహమునందు నమ్మవారికిఁ బూజలు జరుగుచుండెను. అనేక బ్రాహ్మణులు వేదపారాయణము జేయుచుండిరి. వనజాక్షి యమ్మవారిసన్నిధిని స్త్రీల నడుమ నిలుచుకొని, యమ్మవారి దర్శనము చేయుచుండెను. కామేశ్వరశాస్త్రి దేవ్యాలయములో నొకమూలనిలిచి బాలామ

ణితో మాటలాడుచు, వనజాక్షి నెత్తుకొనిపోవు [illegible] లను రహస్యముగాఁ జెప్పుచుండెను. అప్పటికి సుమారు పండ్రెండు గడియల రాత్రి గడచెను. అప్పుడు [illegible] గొప్పఘోష లేచెను. కామేశ్వరశర్మ బాలామణితో [illegible] మనుఁ గారణమును బయలుదేరిపోయి [illegible] బాలామణి ద్వారమునద్దగ్గఱనుఁ బోయి, స్త్రీల [illegible] ములును, పురుషుల భీకరధ్వనులును, [illegible] చప్పుడులును విని, యచటనున్న వారి నడుగఁగా [illegible] ష్కుల వందువలనఁ గలిగిన కలవరమని వారు చెప్పిరి. బాలామణి యతివేగముగా మరలి కామేశ్వరశర్మ యున్న చోటికి వచ్చి, యచటనే తాను వచ్చువఱకును నిలచియుండుమని చెప్పి, వనజాక్షిని వెంటఁగొనిపోవుచు బయలుదేరెను. [illegible] దేవాలయములోని [illegible] ముచెంతకుఁ బయలుదేరి వచ్చుచుండిరి. వనజాక్షియు [illegible] స్త్రీలును వచ్చుచుండుటఁ గని బాలామణి [illegible] వనజాక్షి ప్రాణాలనిలిచెను.

వన — బాలామణీ! [illegible]! (అని మిగుల భయముతోను గలవరముతోను [illegible])

బాలా — మీ నాయన యిచటనే నిలిచియున్నాఁడు. నాతోఁగూడ రమ్ము. నేను నిన్నతనికడకుఁ బిలుచుకొని పోయెదను.

బాలామణి యిటులఁబలికి, వనజాక్షి చేతిని పట్టుకొని, కామేశ్వరశర్మ యుండుచోటికిఁ బిలుచుకొనిపోవుచు కామేశ్వరశర్మ యొక్క ధావళిని దటాలున నా [illegible] వేసి [illegible]

ద్వారమున కామెనెత్తికొనిపోయి యచట నిలిచియున్న తన సేవకుల స్వాధీనము నుంచెను. వనజాక్షి కూఁతలు, ధావళి మస్తకములవలనను, ప్రక్కనున్న జనఘోషలవలనను జనుల మనస్సు నాకర్షించుచుండెను. లంచమువలనను, వారికప్పుడు తగు పక్షపాతస్వాతంత్ర్యములవలనఁ గలిగిన కలవరమువలనను, వా రెవ్వరును వనజాక్షివద్దకుఁ బోకయుండిరి.

అఫ్జుల్లాఖాను దస్తగిరిసాహేబును అశ్వారోహకులైన యుద్ధభటులతోఁ బట్టణపు ద్వారమున నిలిచిరి. కొందఱు భటులు పట్టణములోఁ బ్రవేశించి బజారువీధినిఁ బోయి దేవా లయ ద్వారమును జేరిరి. వెలుపలనున్న పురజనులలోఁ గొం దఱు ముందుగా దేవాలయమునకడ కేగి, దేవాలయపు వాకిటి తలుపులను మూసికొనుఁడని లోపలివారికిఁ జెప్పిరి. అంతట వారు దేవాలయపుఁ దలుపులు మూసికొనిరి. ప్రహార్సింగును కొందఱు యుద్ధభటులును, దేవాలయమును జేరు వేళకుఁ దలుపులు మూయఁబడినవి.

ప్ర—తలుపులఁ దెఱువుఁడు. మేము నవాబుగారి యుద్యోగస్థులము. తెఱవకుండిన మీప్రాణములకు హానికలుగును.

లోపలిజనులు—మీరు దొంగలు! మిమ్ము లోపలికి రానీయము. ఆవలికేగుఁడు. పోకుండిన మీపైనఁ దుపాకులఁ గాల్చెదము.

ప్ర—గుండా! గొడ్డలినెత్తుము. తలుపులఁ బగులఁ గొట్టుము.

ప్రహార్సింగిటులఁ బల్కఁగా గుండఁడు గొడ్డలినెత్తి తలుపులను జీల్చుటకుఁ బ్రారంభించెను. అప్పుడు లోపలనున్న

వారిలో నొకఁడు దేవాలయపు [illegible]
మీఁదనెక్కి, యా సందులోనుండి [illegible]
గాల్చెను. గుండుదెబ్బ [illegible]
క్రిందఁబడి చచ్చెను. బయటనున్న [illegible]
బారకాస్తుమీఁదికి గురిచేసి [illegible]
మొదలగువారు తలుపులను బద్దలుగొ[illegible]
తుపాకులను చేతఁబూని యుద్ధభటుల[illegible]
లనేకులు చచ్చిరి. [illegible]
వినఁబడెను. [illegible]
వచ్చి తుపాకులఁ గాల్చుటకును, [illegible]
సేన కుత్తరువిచ్చెను. [illegible]
(యుద్ధమున కుత్తరువు) [illegible]
మునకుఁ బ్రోత్సాహపఱచెను.

అప్పుడు, "దీన్, దీన్" అను [illegible]
జనుల బాధించు యుద్ధభటులను, [illegible]
తగిలిన దేహములతోఁ [illegible]
స్త్రీను, అసహాయుల [illegible]
లును, బెదరి పారి [illegible]
తురుష్కులచేఁ బట్టి [illegible]
ఇండ్లలోఁ దూరి [illegible]
స్త్రీను బట్టి పరిహాసము చేయుచును, [illegible]
ష్కులను సాష్టాంగముగ [illegible] దీన
శాస్త్రుల నొక తురుష్కభటుఁడు [illegible]
ద్యాఁగా నతఁడు వానిచేతికత్తి నొడిసిపట్టుకొని [illegible]

వాని కాళ్ళను నటేశ క్రిందఁ బడవేసెను. అప్పుడు ప్రక్కనున్న వేరొక తురుష్కయుద్ధభటుఁడు మహాదేవ శాస్త్రిపైకి రాఁగా నతఁడు సందులో జూచి పరుగెత్తిపోయెను. దస్తగిరి సాహేబు కొందఱు యుద్ధభటులతో దేవ్యాలయపు గర్భగృహముఁ బ్రవేశించి భవానీవిగ్రహముపై నున్న సొమ్ముల నన్నింటిని దోచుకొని, యవాచ్యములగు ఘోరకృత్యముల నొనర్చెను. దేవళమంతటను పీనుఁగుపెంటలు పడియుండెను.

పార్వతమ్మయు గంగాభాయియు నింటిలోపలనే యుండిరి. ఈ కలకలము విని వారు పాఱిపోయి తప్పించుకొనుటను యోచించుచుండఁగా వారికి మిగుల నాప్తుఁడుగా నుండిన జానునాయఁ డను వాఁడు వారుండు చోటికివచ్చి, "ఇంటిలో నుండుట భద్రము కాదు; రండు, రండు, నామనుష్యు లింటిని గాచెదరు" అని వారిని బిలిచెను.

వారంతట వానితోఁగూడనే వెడలిపోయిరి. జానునాయఁడు వారిని సమీపమున నున్న యొక పర్వతగుహలోనికిఁ బిలుచుకొనిపోయి యచట వారిని దాఁచెను. వారు తమవద్ద నున్న నగలను మూటకట్టి వానిచేతికిచ్చి కాపాడుమని చెప్పిరి. ఉదయమున వచ్చి వారిని జూచెదనటులఁ జెప్పి తన కంబళిని వారికిఁ గప్పుకొనుటకిచ్చి జానునాయఁడు వెడలిపోయెను.

కామేశ్వరశర్మ సేనను విజయపుర నవాబుని గాలు సేనా లెక్కించనీయక పట్టుకొనిరి. వెంటనే యతనిపురుషు నాశెు సత్తు కొనిపోయి దనుక పల్లకిలోఁ బెట్టిరి. బోయవాండ్లు పల్లకి నెత్తుకొని కనలి పోవుచుండిరి. గా ప్రాంగణ కార్యస్థ్యము చేత బోయీలొక గుహ్వాని వెలిగించి పట్టుకొని పోవుచుండిరి. కామే

శ్వేతశర్మ నిరాయుధుండై [illegible]
బోవుచుండెను. [illegible]
వెనుకఁ బోవుచుండెను. [illegible]
రసూల్ఖాను [illegible]
పోవుచున్నారను [illegible]
కొందఱు యుద్ధభటులును వారి వెనుక [illegible]
రసూల్ఖాఁ సముందుగా వచ్చి [illegible]
"ఎవఁడవు నీవు? నీవం [illegible], [illegible]
దక్షణమే చంపుదును. ఎవరికి [illegible]"
అని బిగ్గరగా నడిగెను.

గోపీనాథ [illegible] —[illegible]! [illegible]!
మహారాజా! నిూను నన్ను [illegible]!

రసూ—[illegible], [illegible]! [illegible]
ఎవరు పల్లకిలో నున్నవారు.

కామే—నాథా [illegible]; నన్ను [illegible]; నా
భార్యను వదలుఁడు.

గోపీ—మూఁడు [illegible]
కుండెనే, నీకింతలో [illegible]!

వనజాక్షి—([illegible] మాటలువిని) [illegible]! [illegible]
వుఁడు. నన్ను విడిపింపుఁడు. [illegible] లేని [illegible]. [illegible]
యుంపుఁడు.

రసూల్—(క్రిందికిదిగి, పల్లకిని తెఱచి) భయపడ
కుము. మేము స్త్రీలతో యుద్ధము చేయుటకు రాలేదు. నీ వతని
భార్యవేనా? కాకున్నఁ బల్లకినుండి దిగుము.

వనజాక్షి—(పల్లకినుండి దిగి) నే నాతని భార్యను కాను. నన్నాతఁడు. బలాత్కారముగా నెత్తించుకొని వచ్చెను. నన్నతని బారినుండి రక్షింపుఁడు. దయయుంచి నన్ను మాతండ్రి వద్ద నప్పగింపుఁడు. మీరే రక్షకులు

రసూల్—భయపడకుము. నిన్ను నేను గాపాడెదను. (భటులనుజూచి) ఆబ్రాహ్మణుని గుఱ్ఱమునకుఁగట్టి, యాగుఱ్ఱమును మీగుఱ్ఱమునకుఁ బట్టికట్టుఁడు.

ప్రహారస్వంగ్ సేవకుఁడగునప్పఁ డంతటఁగా మేశ్వరయ్య నటులనే బంధించి, బాలామణినిగూడ నటులనే కట్టించెను.

పదమూఁడవ ప్రకరణము.

రసూలుఖానునకు హిందువులయెడ ద్వేషముగాని, దురభిప్రాయముగాని లేదు. దస్తగిరి సాహేబు మసీదులోఁ జేయు బోధనలయందు నితనికి నమ్మకము లేదు. మల్హార్ రావుతోఁ జిన్నప్పటినుండి యితని కెడ తెగని సహవాస ముండుటచేతను, మహారాష్ట్రులు కొంద ఱితనిక్రింద నమ్మకముగాఁ బనిచేయు చుండుట చేతను, బాల్యమునఁ జక్కఁగా విద్యల నేర్చి, హిందూ శాస్త్రములను గూడఁ జూచియున్నందునను హిందువులయం దితనికి మంచి యభిప్రాయముండెను. మల్హార్ రావు సత్ప్రవర్తన వలన నఫ్జుల్ఖానునకు హిందువులయందుఁ గొంత మంచి యభిప్రాయ ముండెనుగాని రసూలు కుండునంతటి కనికర మతనికి లేదు దస్తగిరి సాహేబుపై నరసూలున కీవిషయమునఁ గొంత ద్వేషముగలదు. అఫ్జుల్ఖానునకు మాత్రము దస్తగిరి సాహేబునందు గురుత్వము కలదు. దస్తగిరి సాహేబు మూల

కముగా హిందుస్థానము [illegible] లోనికిఁ బోయెను. [illegible] ప్రవర్తించు [illegible]

అ — [illegible]

యున్నప్పుడు [illegible] నేనుకొనుచున్నాను.

రసూల — నేను [illegible]

అ — [illegible]

ర — నిజముగా [illegible] దతఁడే యని నీ కెట్టులఁ దెలిసినది?

గో — నే నతనిఁ జూచితిని. నిజముగా [illegible]

అ — [illegible] ! [illegible]

గో — [illegible] (వెడలిపోవుచున్నాడు.)

వ — [illegible] ! [illegible] పులఁజంపి కసి దీర్చుకొందుము. [illegible] తిమి. పూజచేయు వస్తువులను [illegible] మనకుఁ గావలసిన కార్యము [illegible] !

రసూల — [illegible] ! [illegible] ! ([illegible]) నాయనా! నిరపరాధులగు స్త్రీలను [illegible] మన మిచ్చటికి వచ్చినది? సంహరింప చేయుదుమా!

అ——అటులనే జరిగినది. యీజయము మనకుఁ గలిగి నందుకు అల్లాను వేయి విధముల ప్రార్థనఁ జేసితిని.

ద——మన సైన్యములలో నుండు ప్రజల, భూతములఁ గొలువ నీయక చేయవలసినది మనకు ముఖ్యధర్మము. శీఘ్రకాల ములో నీదేవాలయము పడఁగొట్టి యచట నొకమసీదు కట్టింపవలెను. సత్యమతావలంబులగు మనవారి కందఱకు నాచోట గోమాంస భక్షణతో విందు చేయవలెను.

రసూల్——బలాత్కారముచేత మతాభిప్రాయములు మారునా! హిందువులు మనవంటి మనుష్యులు కారా? వారు మన మసీదుల పడఁగొట్టిన మనకు మన సెట్లుండును? నీవు భూతదయ లేనివాఁడవు; నీముఖము చూచుటే దోషము.

ప్ర—— మనము లోపలికిఁబోయి చూచివత్తము రమ్ము.

అజా——రసూల! కాఫర్లు నిర్మించినతీరు వాతఁజూచుట వలన నేమి ప్రయోజనము?

గ——నేను మాత్రము నీతో రాను. (అని పోయెను.)

వ్యా——[illegible]మాత్రమునకే యితఁడు పరితాపపడుట [illegible] నాశ్చర్యముగా నున్నది. ఫిరోజిషాగారు లక్షల కొలఁది హిందూజనమును జంపియుండలేదా? తురుష్కుఁడుగా నుండి యన్యమతస్థుల నాశనమునకు దుఃఖింపవచ్చునా? కొరానును జదువలేదా? లేక యందలి యభిప్రాయము నెఱుఁగ కుండెనా!

[illegible] [illegible] బ్రవేశింపఁగను వెంటఁబెట్టుకొని [illegible] "మహా దేవాలయము [illegible]" అని [illegible]. కాఫర్లు [illegible] దెలియుదని చెప్పిరి. కొందఱుమాత్రము [illegible]

రాత్రి చంపఁబడెనని చెప్పిరి. రసూలతనిచుంచుకొంటి [illegible] ప్రక్కల నున్న వారిని శాస్త్రుల భార్యలను [illegible] వారిసంగతి జానునాయుని [illegible] జానునాయఁడుంచు [illegible] శాస్త్రు లయిల్లు రాత్రి యుద్ధభటులచే [illegible] శాస్త్రుల భార్యలు చంపఁబడిరనియును, [illegible] మాత్ర ముదయమున [illegible] దెలిపెను. రసూ [illegible] నప్ జుల్లా నుండు [illegible] ముఖ్యు లనేకు లచట [illegible] జరిగిన ఘోరకృత్యములకు రసూ [illegible] యుండుటనుజూచి తాను [illegible] చేయక [illegible] పను.

అ—రసూల్, [illegible] పంపితిని. రాత్రి [illegible] నిట్టియాపద గలిగెను.

ర—రాత్రి నేనిచట నుండిన నిట్టి ఘోరకృత్యములు జరుగవు.

ద స్త.—అల్లాయుఁ ద్వ [illegible] రాత్రి నేను [illegible] కార్యముల జరిపించితి. [illegible] విగ్రహములను [illegible] సితిని. విగ్రహములలోపల దాగి [illegible] ములను ఖండించి యాంగ [illegible] విగ్రహములు [illegible] తిని. ఆసందడిలో గోవులుమాత్రము [illegible] యుండిన వానినిఖండించి యాంగ [illegible] విగ్రహములు [illegible] జల్లించి మాంసమును దురుష్కుల కాహారముగా నిచ్చియుం

దును. ఖొరానులో నిరువదిరెండవ యధ్యాయములో నేమి చెప్పఁబడియున్నది? ఇటువంటిపనులు చేయుటయేకదా యల్లాకు సంతోషమును గలిగించును. ఇటువంటిపనులు చేయుటవలననే కదా మనకు స్వర్గసౌఖ్యము గలుగును.

ఇంతకంటెఁ బుణ్యకార్యము లేనియున్నవి. అన్యమతస్థులఁ జంపుటయే యుత్తమ కార్యముగదా?

ర—నిజమే. యోజన మీఁకుఁ గుదిరినటుల మనుష్యజన్మమెత్తినవారగల కితరులను గుదురుట కష్టము. భూతదయ కొంచెమైనను లేని మీవంటి పుణ్యాత్ముల కివి యుత్తమ కార్యములుగానే తోఁచును. దేవుఁడు సర్వసముఁడనియు, నల్లప్రాణులకును దండ్రివంటివాఁడనియు మా నమ్మకము. దేవుఁడు తురుష్కులకు మాత్రమే తండ్రివంటి వాఁడనియుఁ దక్కినవారికి శత్రువనియుఁ గొరానులో నెచటను జెప్పియుండలేదు. అన్యమతస్థుల నందఱను జంపవలెనని తురుష్కులెంచునప్పుడు తురుష్కుల నందఱిని జంపవలెనని యన్యమతస్థులనుఁ దోఁచదా! అన్యమతస్థులందఱును దురుష్కులఁ జంపఁబూనిన భూమియందొక తురుష్కుఁ డుండునా? అన్యమతస్థులు నిన్నుఁ జంపఁబూనునప్పుడు నీమన స్సెటులుండును? వారి కష్టమనస్సు లేదా? ఇఁక నిట్టిమాటలు నాయెదుట నాడకుము. ఖొరానును నీవు సరిగా గ్రహింపలేదని తోఁచుచున్నది. భూతదయ యెల్లరకు ముఖ్యధర్మము.

పదునాల్గవ ప్రకరణము.

దిస్తగిరి సాహెబుతో రసూల్ఖాను మాటలాడుచుండు సమయమున గోపీనాథసింగు కామేశ్వరశర్మను బాలామణిని

దీసికొనివచ్చెను. ఒకతలగు [illegible] కామేశ్వ [illegible]
కుప్పం డీడ్చుకొనివచ్చి [illegible] నిలిచెను

గో——[illegible] కామేశ్వ [illegible]

అ——[illegible] ! [illegible]
జెప్పుకొనవచ్చునని [illegible]
వానినునని [illegible]

రసూలో——[illegible]

కామేశ్వ——నేను [illegible] లేదు
భూతదయ [illegible]
నిరప రాధులగు బ్రాహ్మణుల [illegible]
వశ్యము చంపుదుగని [illegible]
యుద్యోగములో [illegible]
ద స్తగిరి (రసూలుతో)——[illegible]!

రసూలాం [illegible] కామేశ్వ [illegible]

కా——నీవు [illegible]
మేము గురువులుగ [illegible]

ద స్తగిరి——([illegible]) [illegible]
సినదే. కొరానులో [illegible]
వ్రాసియున్నది. "అన్య [illegible]
చేయవలసినది" అని యుండు లేదా ?

కు——శాస్త్రులవారూ ! మీరు బ్రాహ్మ [illegible]
మీతలను నేను [illegible]
నన్నుఁజూచి బెదరనేల.

రసూ——అతనియుద్యోగధర్మమును [illegible]

నేఱవేర్చుచుండెను అతనిఁ జంపుట సరికాదు. మీరు చెప్పినట్లు కొ...నులోనుంచఁడు. (తండ్రితో మీరితని మాటల వినరాదు).

అ—మన మతనివద్ద ననేక విషయము లెఱుఁగవలసి యున్నది. మనసన్నిధినుండు సేవకులు మనపనులను జేయవలసి నది న్యాయము మేగదా. అటులనే యతఁడును యజమానుని పనుల నెఱవేర్చుచుండెను. వానికి సంకెళులు వేయుఁడు. బీజపూ రునకుఁ బో...వాతె నవాబుగారే వాని విషయమును త్రిగ్గ...సింపవలెను. వానితో నెవరును మాటలాడఁ గూడదు. వానియన్నము మాఁడే నంట చేసికొనవచ్చును.

భా—అయ్యా! దయయుంచి నన్ను విండిపింపుడు.

అ—నీవు పోవచ్చును. మాకు స్త్రీలతో నేమియుఁ బని లేదు

భా...మతి శాంతటఁ గదలిపోయెను రసూలును వారిని విడిచి కుఱలి వనజాక్షి యుండుచోటికిఁ బోయి, యామె తలిదండ్రులు చనిపోయిరని యామెకుఁ జెప్పెను. వనజాక్షి మూర్ఛ...కొంత సేపునకు సేదఁదేరెను, రసూల్ఖాను పటఁగొంత తెప్పరిం...యామె నామెపినతల్లి...యుండు...బిలు చుకొనిపోయి వనలుపటుల వాగ్దానము చేసి యుగలఁ దనతండ్రి వద్దకు వచ్చెను. అప్పు డుగియన్ను నాలుగు గడియల ప్రొద్దా యెను. ...వేళను ...పూరి కేగుటకు సిద్ధపడునటుల యుద్ధ భటులకు ...వైనందున వారందఱును వంటపనులలో నుండిరి. ఆ...జా...నుని...మా వేళకే భోజనమాయెను. రసూల్ఖాను ...ముగా భోజనము చేసి, "వనజాక్షిని బల్లకితోనే పోలా పురికిఁ...ని పో...లసినదని మా ...యుండు...గస్థులకుఁ దెలు పుము" అని యొక సేవకుని కుత్తరువు చేసెను ఆసేవకునిచేతనే

తన చెల్లెలైన "గయూనా" పేరికి పోలాంఫ్రటికి జాబువ్రాసి, యందులో వనజాక్షిని [illegible] నాఁడుదెలిపెను. అఫ్జుల్ఖాన్ సేనానాయకుఁడుగానుండిన [illegible] గనిపెట్టి, రసూల్ఖాన్ [illegible] వనజాక్షిని [illegible] మొదలగు సంగతుల [illegible] దెలిపెను. [illegible] గచటికివచ్చి యఫ్జుల్ఖాన్ [illegible] రసూల్ఖానును బిలిచి "నా [illegible] గొలువ [illegible] నష్టకము [illegible] యుజమానుని [illegible] గావలసినది [illegible] నందును [illegible] దనసేన [illegible] స్వగ్రామమున [illegible]

రసూల్ఖాను [illegible] చేసిన [illegible] వనజాక్షి [illegible] మీఁద [illegible] గుంపులు [illegible] చుండెరి [illegible] బోవుచుండెరి. [illegible] పురజనులు, [illegible] యుద్ధభటులు [illegible] రొకరుగా [illegible] తరువాత, కొంతతడవు [illegible] కుఁడగు కృష్ణని జానునాయుని [illegible] టుల నతఁడు చెప్పఁగుండిన [illegible] చుకొని, మహాదేవశాస్త్రిల [illegible] విచారించి, పోలంపూరి [illegible]

రసూల్ఖాను క్రింది యుద్యోగస్థులు [illegible] వనజాక్షి

పల్లకితోడనే చనుచుండి, మధ్యాహ్నమున దారిలో నొక పల్లెలోఁ బల్లకిని నిలిపి, యొక బ్రాహ్మణునింట నామెకు భోజనముఁ బెట్టించి మరలఁ బ్రయాణమై సాయంతనమున షోలాపూరునకామెనుఁ జేర్చిరి. షోలాపూరులోపల గయానమొదలగు వారు దిగియుండిన యింటి వాకిట పల్లకి దింపఁబడెను. గయానా మొదలగువారు వనజాక్షిని నింటిలోపలికిఁ బిలుచుకొని పోయి మిక్కిలి యాదరముతో మాటలాడుచుండిరి. రాత్రి నాలుగుగడియల ప్రొద్దెక్కినంతనే రసూల్ఖాను షోలాపూరు చేరి తన దళ్లెలును సామానుతట్లగాను దిగియుండిన యింటికిఁ బోయి వనజాక్షినిఁ జూచి, తాను దెచ్చిననగలమూటను వనజాక్షి చేతికిచ్చి, యందులోని నగలు పార్వతమ్మ నగలని యామెకుఁ దెలిపెను. వనజాక్షి యామూటనువిప్పినగలను జూచి, కన్నీరు గార్చుచు నిశ్చేష్టితురాలై యుండెను. రసూల్ఖానంతట దన దళ్లెలి నామెను దొరసానిగా నిలిపి, భోజనము చేయుటకుఁ బోయెను. రసూల్ఖాను భోజనము చేయుచుండినప్పుడొక భటుఁ డతనియొద్ద కేతెంచి, యుప్పుజాల్ఖా నతనినిఁ బిలుచుచున్నాఁడని చెప్పెను. రసూల్ఖానంత, భోజనానంతరమున దండ్రికడ కేగెను. అప్పు డుప్పుజాల్ఖానును దస్తగిరిసాహేబును వనజాక్షిని బీజపురమునకుం బంపవలసినదనియు, బహుసమయములన్యమతస్థురాలగుసుందరాంగి నిప్పుడు భోగస్త్రీలతోనే చేర్పబడవలెననియు నొక్కి వక్కాణించిరి. రసూల్ఖానునకామెయం దనురాగముగల్గి యుండియుండుటచే, వారిమాటల కియ్యకొనక యామె తనచేతఁ బట్టుబడినదిగాన నామెయందుఁ దనయధీనయనియు, నామెను పవిత్రముగనుంటఁ జెప్పినటుల వాగ్దానమునుఁ జేసియుండుటలను

వారికిఁ బ్రత్యుత్తరమిచ్చెను. అఫ్జుల్ఖానును [illegible]
మాట కంగీకరించెను.

మఱునాఁడుదయమున నఫ్జుల్‌ఖాన్ [illegible]
తనయెదుటికి రప్పించి, [illegible]
శములను దెలుపుచు [illegible]
శివాజికి సహాయుతో [illegible]
యొక్క రాజ్యములు [illegible]
నా కాలమున శివాజి [illegible]
వ్వాఁడు, [illegible]
టితోఁ బ్రతిష్ఠిఁగాఁదునని [illegible]
గినతోడనే శివాజీ [illegible]
మల్హార్ రావు వానిమాటలను [illegible]
పారసీక భాషలో [illegible]
గురించి యఫ్జుల్ఖాను [illegible]
శాస్త్రుల రెండవ [illegible]
గలవాములు సంభవించుచుండగా, [illegible]
యూనగు వాయువులు [illegible]
శాస్త్రులు దన్నుఁ [illegible]
నటులఁ గామెత్ [illegible]
మాటల నమ్మిందాన, [illegible]
దస్తగిరిసాహేబ్ చెంత [illegible]
వానిని సేనతోఁ గూడనే [illegible]
నాఁటి మధ్యాహ్నముననే [illegible]
బము తోడను శివాజి [illegible]
టకు వెడలెను.

పదునైదవ ప్రకరణము.

బాలామణి యుపాధ్యాయుల వద్దనుండి సెలవు దీసికొని పోయినవెంటనే భవానీదేవాలయమునకుఁ బ్రక్కనున్న తన యింటికిఁ బోయెను. అచట నామె వస్తువులన్నియుఁ దుష్టసేవకులచేఁ గొల్లగొట్టఁబడియుండుటఁ జూచి, విలపించుచుఁ బ్రక్కనఁ బెట్టియుంచిన గ్రంథములను త్రవ్వి యెత్తుకొని, తా నిఁక నచటనుండుట భద్రము కాదని యెంచి, శీఘ్రముగా బజారువీధికిఁ బోయి చేరెను. అచట రామనాయుఁడామె నెదురు కని యామెను బార్వతీశాస్త్రి మొదలగువారి క్షేమమును గురించి యడిగెను. వారందఱును చనిపోయిరని యతఁడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. బాలామణి కామేశ్వరశాస్త్రియుం దనేక దినములవఱకు బద్ధానురాగులై యుండిరి, యతనితో సహవాసము చేయుచుండుటవలనఁ, దన యొక్క రాగమును కొంతకును గలుగఁజేయుచుండిన వనజాతుని దుష్టులెత్తికొనిపోయి యుండిన వేళను గామేశ్వరశాస్త్రిని వెదకఁ జూచుట యుక్తమనియెంచి, యామెను గొల్లపల్లెయందు వెదకఁబోయెను. పోలా ఘయు నామె చేరువేళకుఁ గామేశ్వరశాస్త్రియుఁ దుష్టప్రవర్తకులను వెంబడించి పోయియుండెను గాని, కామేశ్వరశాస్త్రి విడిపింపఁబడి క్షేమముగా మరలివచ్చుచున్న సంగతి మాత్రము మామకుఁ దెలిసెను. అందువలన బాలామణి తన ప్రయత్నము విడువదాయెను. బహు కొంత దూరము పోయిన పిమ్మట గామేశ్వరశాస్త్రిని గాంచెను. కామేశ్వరశాస్త్రి తాను బాలామణి వనజాతుని స్వాధీనములో నుంచి ప్రయత్నములతో సహాయము చేసినను సంతోషముతో నామెను మిగుల గౌరవముతోనే చూచుచుండెను. వనజాతుఁ డిగుల భక్తి

యుక్తయగు స్త్రీయైనందునను, దుష్కృత్యములు [illegible] దనియు, నందువలనను దుష్కృత్యముల బారినుండి [illegible] పోవుటకు సిద్ధముగా నుండుననియును, [illegible] పోవుట కెడముండుననియును [illegible]

పార్వతమ్మయు గంగాబాయియును, [illegible] రాత్రి మూడుజాముల ప్రొద్దు [illegible] త్రోవ నేపోయి, జానునాయుడును [illegible] రాంగాం దుల్జాపురికి సమీపముననున్న [illegible] జేరిరి అతండు తనకుమారుని [illegible] తుల్జాపురికి వచ్చును [illegible] పిలుచుకొనిపోయి, నాలుగు [illegible] మను గ్రామమున వారి బంధు [illegible] మహాదేవశాస్త్రి [illegible] తప్పించుకొనిపోయి, [illegible] నెక్కి రాత్రియంతయును నడచుచుండి, [illegible] ష్కసేవ కదలుటను [illegible] పోవుచుగుఱించి [illegible] రించి, తెలిసికొనలేక [illegible] క్కనతరువాత [illegible] సింధుపూరులో నుండుసంగతియును [illegible] వివరమును చెప్పెను.

మహాదేవశాస్త్రిలు [illegible] భోజనాది కృత్యంబులు తీర్చుకొని, [illegible] పూరునకంపి, తనభార్యలను [illegible] మును దెలిసికొనుటకై విశేష ప్రయత్నములు చేసెను

గాని కొన్ని దినములవఱకు నామెసంగతు లేవియు నతనికిఁ దెలిసికొనుటకు సాధ్యము కాకుండెను.

ఆఫ్ఘనిస్థానము యుద్ధయాత్ర మిక్కిలి సుఖకరమైనదిగా నుండెను. దినమునకుఁ బదిమైళ్ళదూరమునకు మించి సేన నడచుటలేదు. ఒక్కొక్కగ్రామమున సామగ్రి పుష్కలముగా దొరకుచుండెను. ఎప్పుడంగడులు కొన్ని కావలసిన సామగ్రుల తోడనే, వెళ్ళుచుండెను. కొద్దిదినములకు మునుపే కొంత వర్షము కురిసియుండినందున దారిలోఁ బశువులకుఁ బచ్చికయు, నీరును సమృద్ధిగా దొరకుచుండెను.

వనజాక్షి పెనతల్లియగు ప్రకాశగిరికి సమీపమున నున్నందున నామెయును సేనవెంబడిని బల్లకిమీఁద నెత్తుకొని పోఁబడుచుండెను. వనజాక్షికి రసూలానుమీఁదను, రసూలానునకు వనజాక్షిమీఁదను నానాటికిఁ బ్రేమవృద్ధియగుచుండెను. రసూలాను చెల్లెలు గులాబినాము మహారాష్ట్రభాష తెలిసియున్నందునను, వనజాక్షి, హిందువుల పాటుకల గయానాకుఁ నేర్పుటకును, దురుష్కుల పాటలామెవద్ద వినుటతోడను, బ్రొద్దుపుచ్చుచుండెను. వనజాక్షియొద్ద నారందఱును విశేష గౌరవము నాదరణయుఁ గనబఱచుచుండిరి. బ్రాహ్మణుఁడొకఁడు సిద్ధము చేయుటకును వంటపనులలో సహాయపడుటకును, నియమింపఁబడెను. ఆఫ్ఘనిస్థానముగూడ నామెచే వండఁబడిన పదార్థములను దెప్పించి, భుజించి, వంటనేర్పును మెచ్చుకొను చుండెను. వనజాక్షికిఁ గావలసిన పుస్తకముల వారు తెప్పించి యిచ్చిరి. ఆమె భగవద్గీత మొదలగు పుస్తకముల నిత్యమును జదువుచుండెను. దస్తగిరి సాహేబు మొదలగువారు తురుష్క మతోపదేష్టలై నామెకు బోధించుటకు వచ్చి యామెతో

వాదనము చేసి, తప్పులేని నా [illegible],
యీమె చెప్పు మాటలకే [illegible]
సత్పురుషుల జేయుటకు [illegible]
యుండిరి. [illegible]
నటుల [illegible]
గానుండుననని [illegible]
లాడక యూరకుండెను.

[illegible]

[illegible] వారితో [illegible]
[illegible] పోవుచుండెను. [illegible]
చుండెను [illegible]
[illegible] వారలు [illegible]
జేసికొని యుండిరి. [illegible]
ముందునున్న వెన్నెల [illegible]
ములను గని వనజాక్షి [illegible]
లను ధనమిచ్చెనని [illegible]
కాని, వనజాక్షి [illegible]
జేసి [illegible]
[illegible] వనజాక్షి [illegible]
[illegible]
వలయునని [illegible]
ముందుగాఁ బోయి, యచట [illegible]

స్వాధీనపఱచుకొని దానిలోపల నెవరును లేకుండఁ జేసిపెట్టి యుండెను. కామేశ్వరశర్మ పల్లకితోఁగూడ నాపల్లెలోనికిఁ బోవు వేళకు బాలామణి యెదురుపడి, తాను మాట్లాడిన యింటివాకిటికి వారినిఁ బల్లకితోడఁ జేర్చెను. ఆవాకిటికిఁ జేర్పఁబడిన వెంటనే పల్లకీ తెఱువఁబడెను బాలామణి ముందుగా నింటిలోని కేగెను. ఒక స్త్రీయింటివాకిటినుండి వనజాక్షిని లోపలికిఁ దీసికొనిపోయి వదలి, పెరఁటిత్రోవనే పోయెను. కామేశ్వరశర్మయు వెంటనే లోపలికిఁ బ్రవేశించెను. బాలామణి వారు లోపలికిఁ బ్రవేశింపఁగనే వాకిటితలుపును పెరటితలుపును మూసెను. దీపమొకటి యాయింటి కొట్టములో నంతకు మునుపటినుండి వెలుగుచుండెను. వనజాక్షి కాయింటిలోఁ బ్రవేశించువఱకు నేమాత్రమును సందియము దోఁచలేదు. కామేశ్వరయ్యను జూచినంతట నామెకు భయమును గలవరమును గలిగెను.

కా—వనజాక్షీ, యిఁక నెటులఁ దప్పించుకొనగలవు? నవాబుగారి సేనాధిపతి స్వాధీనములో నున్నపుడు నీవు శివలింగముమీఁది దేలుకవలె నుంటివి. దైవాధీనముగా నేఁడు నీవునాచేఁ జిక్కితివి. ఇపుడు మన యిరుపురనడుమ వచ్చువారు లేరు. మీతండ్రిగారు, మీతల్లియుఁ నాచెల్లెలును బరదేశమున నున్నారు. గసూర్ఖానును దూరమునలో నున్నాఁడు.

బాలామణి—(వనజాక్షి యెదుటికివచ్చి) వనజాక్షీ నీవంటి బ్రాహ్మణస్త్రీకి దుష్టుని సాంగత్యముకంటె బ్రాహ్మణుని సహవాసము మేలు కాబట్టి యతని కిష్టునలుకుము.

కామే—బాలామణీ! శీఘ్రముగా పోలువ నేర్పుము. ఆమె యరచుట కారంభించెను.

వనజాక్షి గట్టిగా [illegible] మేశ్వరీ, దుర్గాంబా, [illegible].

కామేశ్వరరావు [illegible] క్రిందఁద్రోచి, చేతులు [illegible] నోటి కట్టముగాఁ బట్టి [illegible] వినఁబడినందున [illegible] భటులతో నావీథిని పోవుచుండి, [illegible] లతో నాయింటిలోనికి [illegible] వెనుకనుండి పట్టుకొనెను. [illegible] జాడ దెలిసి బాలామణి యింటిలో [illegible] పరుగెత్తెను. [illegible] జుట్టుపట్టి [illegible] చేతికట్టును విప్పి నోటిగుడ్డను తీసెను. [illegible] భటుఁడు [illegible] ష్యుడు, వెలుతురులోఁ గామేశ్వర [illegible] జూచి, యతనిని విడిపింపు[illegible] యామాటవిని సాష్టాంగముగా నా[illegible] రముచేసి నిలుచుండు [illegible] కాపాడుమని ప్రార్థించెను.

ఆ పెద్దమనుష్యుడు కామేశ్వరరావుని [illegible] నీచా, అధమాధమా, చండాలా, ద్రోహి, [illegible] యెన్నిమారులు లెందఱు చెప్పుచుండిరి. [illegible] కపోయెనా? బ్రాహ్మణస్త్రీని, [illegible] చేసికొనిన బ్రాహ్మణుని [illegible] చేయఁబూనితివిగా! ఛీ, నీముఖము చూచుటయే పాపము.

కా___లేదు. ఆమెను తురుష్కుల స్వాధీనమునుండి విడిపించితిని. ఆమె నామె పినతల్లి యింటికిఁ బిలుచుకొనిపోవుటకు నేను ప్రయత్నము చేయఁగా నామె యందు కిష్టము చెప్పి కూఁతలు పట్టెను. ఇంతయే జరిగినది.

వ___అబద్ధపు మాటలు. నన్ను వారి బారినుండి తప్పించి మీయింటికిఁ దీసికొనిపోతిరేని నేను నాసంగతి నంతయు వివరముగాఁ జెప్పెదను. మా పినతల్లి యింటికిఁ బోవుటకు నా కిష్టము లేదు.

పెద్ద___అమ్మా, భయపడకుము. నీవు నాతోఁగూడ నాయింటికి రమ్ము. నేను నా మనుష్యులను నీకుఁ దోడిచ్చి, నీ పినతల్లి యూరగు వాయిలూరికి పంపెదను. మీతండ్రిని నే నెఱుఁగుదును రమ్ము, పల్లకి వాకిటనే యున్నది. (కామేశ్వరయ్యను జూచి) నీ నడతనుగుఱించి శివాజీమహారాజునకుఁ జెప్పెదను. అతఁ డిప్పుడు మునుపటివలె లేఁడు; దుర్మార్గులగువారిని దండించుచున్నాఁడు. ఆమె జోలికి వచ్చిన నీ కాపద వెంటనే గలుగును. జాగ్రతగా నుండుము. ఇటులపల్కి వనజాక్షిని బిలుచుకొనిపోయి, పల్లకిమీఁదఁ బెట్టి, పల్లకిని దనయింటికిఁ దీసికొనిపోయెను. ఈ పెద్దమనుష్యుని పేరు నాగరాజరావు ఇతఁడు శివాజీచేత రాయబారపు మాటలాడుటకు అఫ్జుల్ఖాన్ వద్దకుఁ బంపఁబడి, యాపల్లెకుఁ బ్రక్కపల్లెలో విడిసియుండెను. నాగరాజరావు గృహమున నుమారు ముప్పదియారు సంవత్సరముల వయస్సుగల యొక విధవయు నుమారు ముప్పది సంవత్సరముల వయస్సుగలముత్తైదువయు నుండిరి. నాగరాజరా వింటికి వచ్చినతోడనే వనజాక్షి

నటనవలె బైటకి బోయెను. [illegible] వనుజూచి యిట్లనియెను.

వి—వెంకుబాయి, ఇంగ్లీషులో [illegible]గా వచ్చుచున్నది.

వెం—సరినా, [illegible] రముతో నా మనసు [illegible] చేసెను.

వి—బహుళమనసు, [illegible] మేమి! [illegible] లేమి. [illegible] వలెనున్నది [illegible].

వ—[illegible] ష్యులందరును జనిపోయిరి. [illegible] గింపుడు. నాకు [illegible] మీరేడు. [illegible] చొచ్చితిని రక్షింపుడు.

వి—నీ పేరేమి?

వ—నా పేరు వనజాక్షి.

వి—నీ వింతదూరము ఒంటరిగా నేల వచ్చితివి? వివ రముగా దెల్పుము.

వనజాక్షి తన వృత్తాంతము నంతయు నామూలాగ్ర ముగా నామెకు దెల్పెను. నాగరాజాపురము [illegible] మాటలాడుచుండగా నచటికి [illegible] వచ్చి యీ వృత్తాంత మంతయు విని మిగుల బశ్చాత్తాపము [illegible] యగు వెంకుబాయిగారి [illegible] లగు నావిధవపాత్ర [illegible]

విద—అవును. ఆమె మన యింటిలోనుండవచ్చును [illegible]

నామె నానవలెనే తల బోడిచేసికొని, రుద్రాక్ష తావళము వేసికొని విభూతి పూసికొని, కృష్ణా, రామ, గోవింద యని చెప్పుకొనుచు నింటిపనులఁ జేయుచుండవలెను ఆచార నిష్ఠలతో మెలఁగవలెను. అటుల లేని పక్షమున నామెను మన యింటఁ జేర్చుట తప్పు. ఇందుల కామె సమ్మతింపకున్న నామెను మరలఁ దుష్టుల వద్దకే పంపుము; లేకున్నఁ గామేశ్వరశర్మ కొప్పగించుము

వ—అంతకంటెఁ జావు మేలు.

వి—ఇట్టి యనాచారపు బ్రతుకుకంటెఁ జావుమేలు. నీవలన బ్రాహ్మణజాతికంతయుఁ జెడ్డపేరు వచ్చును.

నాగ—నోరుమూయుము. ఇట్టి బిరుసుమాట లింక నాడకుము. ఆమె నా కుమార్తెయే యని నేను భావించి యున్నాను. ఆమె కన్నపానాదులఁ జక్కఁగా విచారింపుఁడు.

వనజాక్షి వారింటనే యుండెను. వెంకుబాయిమాత్రము మిగుల నాదరణతో నామెను జూచుకొనుచుండెను అచట వనజాక్షి యగుపడకుండుటచే గయానా మొదలగు వారు వ్యసన పడుచుండిరి. మఱునాఁడుదయమున నాగరాజు అఫ్జుల్లాను సభకేగి జరిగిన వృత్తాంతమంతయుఁ దెలిపెను. అఫ్జుల్లాను మొద లగువారు వనజాక్షిని మరల దమవద్దకుఁ బంపవలయునని యడుగుట ధర్మము కాదని యూరకుండిరి.

పదునేడవ ప్రకరణము.

సహ్యాద్రి కనుమలు మహారాష్ట్రుల కప్పు డునికిపట్టుగా నుండెను. మహారాష్ట్ర సుప్రసిద్ధుఁడగు శివాజీ మహారాజు మహారాష్ట్రుల కెల్ల నపుడు నాయకుఁడుగా నుండెను. అతని తల్లి

పేరు జీజీభాయి. ఇతఁడు [illegible]
నాఁడుగా నుండినప్పుడు [illegible]
గూర్చుకొని [illegible]
సుమారిదువనియే [illegible]
బళ్లెలలో నున్న [illegible]
ప్రక్కల [illegible]
మున నుంచుకొను [illegible]
భయము లేక [illegible]
దేవి యప్పుడప్పుడు [illegible]
దురు. ఇరువది సంవత్సరము [illegible]
లీలు, హోత్కారీలను [illegible]
ధీనమున నుంచుకొని [illegible]
తురుష్కుల స్వాధీనమందున్న [illegible]
కొనెను. పిమ్మట [illegible]
దేశమును తురుష్కుల పాలనము నుండి [illegible]
మున నుంచుకొనెను. ఇతఁడు [illegible]
బంపబడిన సేనలనన్నిటిని [illegible]
పాలనలో హిందువులగు [illegible]
నను, వీరుండు స్థలము [illegible]
ముగాఁ గనుపలనము నుండుట చేతను, [illegible]
నానాఁటికి వృద్ధియాగుచును. [illegible]
వయసగు వేళకు (శూకథాకాలమందు) [illegible]
యాభైవేలయుద్ధభటులుండిరి [illegible]
మహారాష్ట్రులను చేర్చుకొని. తురుష్క [illegible]
కాహిందూ దేశమును విడిపింపవలయుననియే యితనికి ముఖ్యాభి

ప్రాయము. అందువలననే యితఁడు తన స్నేహితుఁడగు తన్నాజీని తుల్జాపురికిఁ బంపియుండెను. తన్నాజీ తుల్జాపురిలోఁ జేసిన కార్యములను మునుపు చెప్పియుంటిమి గదా.

1658-వ సంవత్సరమున నవరాత్రి దినములలో, మహారాష్ట్ర సైన్య మెంత సంఖ్య యెప్పుడునది తెలిసికొని తురుష్క ప్రభువులపై యుద్ధయాత్ర సాగుటకేర్పాటులు చేయవలెనని శివాజీ యుద్దేశింపఁడినందున, తన్నాజీ తుల్జాపురికి పంపఁబడెను తురుష్కపాలకులు తమ రాజ్యములో హిందూ దేవాలయముల విడియఁగొట్టుచు, హిందువుల సొత్తులను కొల్లఁగొట్టుచుచు, హిందువుల దేవాలయములలో ననేక ఘోరకృత్యము లొనర్చుచు, హిందువుల ననేక విధములుగా హింసించుచు నున్నందున, బహు హిందువులు శివాజీకి యుద్ధయాత్రలో సహాయము చేయుటకు సిద్ధముగా నుండిరి.

హిందువుల నందఱ నొకటిగాఁ జేర్చి, తురుష్క ప్రభువుల కొండొరులకు విరోధముఁ గల్పించి, తగు సమయముఁ గని పట్టి తురుష్క ప్రభుత్వమును బోఁగొట్టవలెనని శివాజీ యోజించియుండెను. ఔరంగజేబు చక్రవర్తి బీజపూరు నవాబుపైకి సేనపంపుటయు, బీజపూరులో మంత్రికిని నవాబునకును భేదము గలుగుటయు, 1657-వ సంవత్సరమునఁ దటస్థించినందున, తురుష్క ప్రభుత్వమును దక్షిణహిందూస్థానమున లేకుండఁ జేయుట కిది మంచి సమయమని యెంచి, మహారాష్ట్రుల నొకటిగాఁ జేర్చి, తురుష్కులపై దాడి వెడలుటకు శివాజీ సిద్ధపడి యుండెను.

బీజపూరు మంత్రి చనిపోవుటయుఁ, దనపుత్రులు నవాబు కెదురుపడుటయు, అఫ్జుల్ఖాఁ తనపై దాడివెడలుటయు,

శివాజీకిం జారులమూలమునం దెలిసెను. [illegible] జరిగిన ఘోరకృత్యములు శివాజీ [illegible] యనవజనుడు [illegible] చింతను వచ్చునని [illegible] శివాజీ [illegible] వలన దానికిం [illegible] నున్న మహా[illegible] మున [illegible]

[illegible] అను ప్ర[illegible]గిరి కోట [illegible] ప్రతాపగిరి కోట [illegible] పల్లెయొకటి [illegible] దారియొకటి [illegible] వృక్షములు [illegible] నుదయము మొదలు [illegible] ఈమహా[illegible] చ్ఛాయ గలవానిను, [illegible] ఒక్కొక్క [illegible] నెడ [illegible]భుజము [illegible] నడుమున కిరు[illegible] గట్టబడిన [illegible] బడిన డాలును నుండెను. [illegible] మునుపిట్ట సభలను జెప్పుట శివాజీ [illegible] దురుష్కులపై యుద్ధయాత్ర [illegible] మహమ్మదీయుల [illegible] లాభము గలుగుననియు నిశ్చయించికొని, యుద్ధ[illegible] యిత్తురై వారు వచ్చిరి.

శివాజీ యుదయమునుండి తన సభామంటపములోనున్న రత్నాసన యొక్క సింహాసనముపైనఁ గూరుచుండి యుండెను. ఈసభామంటపము పొడవైన స్తంభములమీఁద పూరికప్పు గలిగినది. సింహాసనముక్రింద శివాజీకి విశ్వాసపాత్రులుగా నుండు మహారాష్ట్రులు చుట్టుకొని కూరుచుండియుండిరి నాఁటి సభకు వచ్చిన మహారాష్ట్ర ముఖ్యులందఱును శివాజీ చెంతకువచ్చి నమస్కారము లొనర్చి పోవుచుండిరి. తనకు నమస్కారమొనర్చిన వానినొక్క యోగక్షేమములను శివాజీ విచారించుచుండెను ప్రతిమనుజునితోడ నాదరణముతోఁ జల్లగా మాటలాడుచుండెను. గాని యతని ముఖముమాత్రము విన్నఁబోయి యుండెను.

శివాజీ పొట్టిమనుష్యుఁడు. ఇతని ముఖమున గాంభీర్య మగుపడకయే యుండును అతఁడు కొంచెము నల్లనైన వన్నెను గలవాఁడు. పొడవైన ముక్కును, పెద్దకన్నులను, చిన్న గడ్డమును సన్ననై కొనలలో వంకరగాఁ దిరిగియుండిన మీసములును నతనికిసుండెను. అతఁడు దృఢమైనశరీరముగలవాఁడు. అతఁడు, తన రాజకీయ వ్యవహారము లన్నిటినిఁ దనతల్లికిఁ జెప్పి, యామె యాలోచనప్రకారము చేయుచుండుట వాడుక. కనుక నతఁడు నాఁటి మధ్యాహ్నమున సభకూడుటకు ముందుఁ దన తల్లి జీజీబాయియున్నుండిన గదకేగెను. శివాజీ, యాగటవాకిటి తలుపుప్రక్కనఁ గూరుచుండియుండిన తనతల్లి పాదములపైఁ బడి, సాష్టాంగ దండప్రణామ మాచరింపఁగా నామె వానిని లేపి, ప్రక్కను గూరుచుండ నియోగించి, తన్నాజీవచ్చిచేరెనా యని యడిగెను.

శి___అమ్మా! తన్నాజీ యిదివరకును రాలేదు. అందు

వలననే నామనసు మిగులఁ గలవరపడుచున్నది. నీ [illegible] వారి సన్నిధికిఁ బోవుచుంటివా! [illegible] గురించి యున్నవారు నీ [illegible] తెలిసియున్నదా !

జీ—[illegible] యుద్ధములను. [illegible] ముననలఁగు [illegible] శాన్యజతే లక్ష్మీః' యని [illegible]!

శి—బీజపూరక [illegible] లన్నియు [illegible] బహిరంగపానవి.

జీ—[illegible] నీ [illegible] యుండదు. [illegible] వాడో! (నిదానించి) [illegible] యేకాంతము గా నామనసు [illegible] చేసికొని [illegible] నీవే యూహించి [illegible] స్పృశించుచున్న' [illegible] ననే ప్రబలహేతువుల [illegible].

శి—వారు [illegible] కొనవచ్చును జయము [illegible]. [illegible] ముయిన ప్రయత్నములు [illegible]. నాకు దీవెనలిచ్చి నన్ను [illegible].

జీ—నీకు [illegible].

శి—"[illegible]" అని [illegible] మరలిపోయెను.

పదునెనిమిదవ ప్రకరణము.

శివాజీ, సభామంటపమునకుఁ బోయినవెంటనే యా కొండమీఁదనుండుదుర్గాదేవ్యాలయములో దేవికిఁ బూజార్చనాభిషేకములు జరపించవలసినదని బ్రాహ్మణుల కుత్తరువు బంపెను. సభకు వచ్చినవారందఱును మఱునాఁడుఁగూడ నచటనే నిలవవలసినదనియు, మఱుచటి దినముననే రాజకీయ వ్యవహారములను గుఱించిన యోజనలు జరగవలసినవనియు శివాజీ వచ్చినవారి కందఱకును దెలిపి, వారికందఱికి భోజనమునకే ర్పాటులు చేయించెను.

నాఁటిరాత్రి సుమారు జాముప్రొద్దెక్కిన తరువాత శివాజీ తన స్నేహితులతోఁ మాటలాడుచు సభామంటపమునఁ దన స్థానమున నుండఁగా తన్హాజీయొక గుఱ్ఱముమీఁద స్వారిచేయుచు వచ్చి మంటపమునకు ముందట గుఱ్ఱముపై నుండి దిగి, గుఱ్ఱము నొక సేవకునకు వదలి, మంటపము లోనికిఁ బ్రవేశించెను. శివాజీ యాతనిఁ గాంచినతోడనే, మోదురేగి కౌఁగిలించుకొని, తోడితెచ్చి తన సింహాసనమునకుఁ బ్రక్కన నొకబల్లపైఁ గూర్చుండ నియోగించి, బయటి విశేషములను దెలుపుమని వేఁడెను

తన్హాజీ— నేను నీకుఁ దెలుపఁగల సంగతి విచారకరమైనదిగా నున్నది. అఫ్జల్ఖాను గొప్పసైన్యముతో దండెత్తి, తుల్జాపురమును ముట్టడించి, యచటి బ్రాహ్మణుల వధించి, దేవాలయములోఁ బ్రవేశించి, దేవీ విగ్రహమును క్రిందఁద్రోసి, గోవు రక్తమును మూలస్థానమునఁ జల్లి, యచటి నగలను కొల్లగొని, హిందూజనమును బలు తెఱఁగుల బాధించెనఁట. సుమా

రిరువది వేల సేనతో నఫ్జుల్ఖాను నిన్ను [illegible] యాత్ర వెడలి వచ్చుచున్నాడు [illegible] జాగ్రత్తపడుము.

శివాజీ—శివాజీ [illegible] ములు జరిగినుగదా [illegible] తుపాకులను జంపించిన [illegible] [illegible] సమానముగా [illegible] జంపినను గీర్తి లేదు ([illegible]) [illegible] స్వాధీనమున నిన్నుడు [illegible] వారి [illegible] జయించుట [illegible] వలన వారి నిటుల గప్పించి, [illegible] జేసి, తటాలున బైబడి [illegible] సేన చాలును.

తక్షణ—[illegible] నాగరాజరాజ్యము [illegible] [illegible]

శి—నాగరా[illegible]! [illegible] సభకేగి, నేను [illegible] నాయొద్ద [illegible] వారు చేయవలసిన [illegible] లో నతనితో నేకాంతముగా [illegible] శీఘ్రముగా వెడలుము.

శివాజీ యటుల [illegible] రాజరా నఫ్జుల్ఖాను దగ్గరకుపోయి, [illegible] దెలిపెను. అంతట నఫ్జుల్ఖాను [illegible]

"వద్దకుఁ బంపెను. ఆమనుష్యునిపేరు శేషగిరిరావు. ఇతఁడు మిగులనొడ్డును బొడువును గలిగిన యెఱ్ఱనిచాయగల బ్రాహ్మణుఁడు. ఇతనికి విశాల నేత్రములును, గంభీరాకారమును, సూక్ష్మబుద్ధియుఁగలదు. ఇతఁడు ప్రతాపగిరికివచ్చి చేరినతోడనే శివాజీచే నుత్తరువుమీఁదఁ గొందఱు బ్రాహ్మణులితని కెదురేగిస్వాగతం బొసంగిరి. కొందఱు బోయీలు పల్లకినొకదాని దెచ్చికొని పోయి, యతనిని దానిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టి ప్రభువు పట్టును గద్దని వేఁడిరి. కొందఱు మహారాష్ట్రముఖ్యులు మేళతాళములతోఁ నెదురేగి యతనికిఁ బూలదండలు వేసి మఱియుఁ జేసి యతనిని బల్లకిమీఁదనే యుంచి శివాజీయుండు సభామంటపమునకుఁ బిలుచుకొని వచ్చిరి. ఈరాయబారము తెచ్చినబ్రాహ్మణుఁడు తన పరివారముతోఁ గూడ సభామండపము చేరినతోడనే శివాజి యతనికి గంధపుష్పతాంబూలాదులొసంగి మిగుల మర్యాదగ చేసెను. అంతట శివాజీక్రింది యుద్యోగస్థుఁ డొకఁడు లేచి, బీజపూరు నవాబున కెదురుగా యుద్ధము చేయుటకు శివాజీకి బలముగాని, యిష్టముగాని లేదనియు, నవాబుగారు కోరినయెడలఁ దనసొత్తంతయు నిచ్చుటకు శివాజీ సిద్ధముగా నుండునట్లును, తనయొక్క కష్టములను గుఱించి స్వయముగా అఫ్జుల్ఖానుతోఁ గొన్ని మాటలు ఏకాంతముగాఁ జెప్పవలసియున్నదనియు శివాజీ తెలిపినట్లు పల్కెను. ఆరాయబారము తెచ్చిన బ్రాహ్మణుఁ డీసంగతి నఫ్జుల్ఖానునకుఁ [illegible] జెప్పెను. ఆబ్రాహ్మణుని కేకాంతముగా నుండుట కొకయిల్లును నతని యనుచరులకొకయిల్లును బస నుదిరింపవలయునని శివాజీ తనక్రింది యుద్యోగస్థులకు తాకీదు చేసెను. అటులనే వారలకు బసలేర్పఱుపఁబడిన పిమ్మట వారు బసలకుఁ

గొనిపోఁబడిరి. [illegible]యుబాగము [illegible] శేషగిరి [illegible] శివాజీ యింటి పురోహితునింట బస [illegible]. శివాజీ [illegible] ఘాసుకొని, [illegible] మహారాష్ట్రను నటుల నా [illegible] చగులతో బ[illegible] వెడలి శేషగిరి [illegible]. అప్పుడచట బయటనున్న పురోహితుని [illegible], శివాజీ [illegible] వద్దనుండి [illegible] శేషగిరి [illegible] వచ్చియున్నటుల నతనికి [illegible] శివాజీ [illegible] హితుఁడు లోఁ[illegible], [illegible] శేషగిరి [illegible] యామనుష్యుని లో[illegible], శివాజీ [illegible] బయట[illegible], [illegible] వేషముతో నున్న శివాజీ [illegible]

శివాజీ—అయ్యా! [illegible].

శే—ఏమి [illegible]? [illegible]?

శివాజీ—నేను శివాజీ [illegible] డను. [illegible] రహస్యములను [illegible] శివాజీ [illegible] మీతోఁ గొన్ని సంగతులను [illegible] మున నేనిచటికి వచ్చితిని. [illegible] నతని[illegible] వచ్చియున్నాను [illegible] వులలో శ్రేష్ఠులైన బ్రాహ్మణులను [illegible] వలన జీవింపవలసిన కాలము వచ్చిన [illegible]. తుల్జాపురమును [illegible] చేసి, [illegible] లోనర్చి బ్రాహ్మణహింస చేయుచుండు తురుష్కులు [illegible]

చుండుటకంటె హీనవృత్తి యేది? నీవంటిబ్రాహ్మణులకు వారు దేవాలయములలో గోహత్యాదిపాపకర్మంబు లొనర్చుచుండ నపుడు ప్రక్కనుండి చూచుట యెంతకష్టముగా నుండును? అట్టి చండాలురఁ గొల్చుట మీకుఁదగునా?

శే—దానికేమి చేయవచ్చును! నాకు హిందూప్రభువులయాశ్రయము దొరకినతక్షణమే తురుష్కులసేవ వదలుకొందును. కొలువులేకున్న మాబోంట్లబీదలు జీవించుట కష్టము.

శివాజీ—నీకట్టి యభిప్రాయముండిన నేను నిన్ను శివాజీసద్దకుఁ బిలుచుకొనిపోయి యుద్యోగ మిప్పించెదను. నాయందతనికిఁ బూర్ణవిశ్వాసము గలదు.

శే—నీయభిప్రాయప్రకార మతఁడు నడచుకొనునని నమ్ముట యెట్లు? నీమాటమాత్రమున నే నచటికిఁ బోఁదగదు.

శివాజీ—(ముఖమునఁ గప్పుకొనియున్న చేతిగుడ్డను తీసివైచి) నేనెవ్వరైనది నీకుఁ దెలియునా?

శేష—మహారాజా! మహారాజా! యీవేషమున వచ్చితిరి? ఏమాశ్చర్యము; నేనిదివఱకును జేసియుండినదుష్కార్యములకు నన్ను క్షమింపవలెను. నేనును మిగులఁ బశ్చాత్తాపతప్తుఁడనై యున్నాను హిందూమతోద్ధారణకు నెట్టిపనులనైనఁ జేసెదను. నావలనఁ గాదగిన పనులున్నఁ దెలుపుఁడు.

శి—తురుష్కసేనలో నష్టమాంశముకూడ మనకు సేన లేనందున నెదిరించియుద్ధముచేయుటవలనఁ బ్రయోజనముండదు.

శే—నేను వారిసైన్యములనడుమవచ్చి యేమఱుపాటున నిలుచునటులఁ జేసిన, పర్వతములపైప్రదేశముల మీసేనల నిల్పి, యకస్మాత్తుగాఁ దురుష్కులపైఁ బడునటులఁ జేసి జయముఁ గొనరాదా?

శి—మీరాగంతేటి [illegible] మీరిటులలో సచ్చిన [illegible], [illegible], [illegible] వము, వి శేష [illegible] నము [illegible].

శివాజీ [illegible] గాకి [illegible] యును [illegible] వెను "నేను, శివాజీ [illegible], [illegible], [illegible] జూచితిని. [illegible] మును భయపడవలసినది లేదు మీరా [illegible] కును హా స్తిను [illegible] గాల్పుటను, [illegible] అచుకొనుటను మీరు [illegible] యు క్షమని [illegible] చుచున్నది. [illegible] శిరము వేయుటకు సిద్ధముగా [illegible] మీరావంటి [illegible] పిమ్మట శివాజీ [illegible] చేత [illegible] కపటం [illegible] స్థిరము [illegible] మును [illegible] లను నమ్మి, శివాజీ [illegible] చేయించెను. [illegible] ఘోరకృత్యములు [illegible] ల్ఖాను మొదలగు [illegible] బంధించబడిన [illegible] పయనమాయెను.

అఫ్జుల్ఖాన్ సేనాసమేతుండై వెడలి ప్రతాపగిరికోటకు పోవుచుండుట, వివాహమహోత్సాహమునకు బంధువర్గముతో గూడ వరుడు పోవునటుల నుండెను. దారిలో వారేవిధమైన కష్టములును బొందక ప్రతాపగిరికి సమీపమున నున్న జౌలి యను నొకపల్లెను జేరిరి. అచట శివాజీయొక్క కార్యదర్శితో నఫ్జుల్ఖాన్ కార్యాలోచన మొనర్చి, ప్రతాపగిరికి సుమారర మైలు దూరమున నొకసమీపప్రదేశమున నఫ్జుల్ఖాన్ శివాజీని సంధించునట్లును, ఇరువురును నొక్కొక్కయనుచరునిమాత్రము వెంటబెట్టుకొని సేనావిరహితులై మరునాడు దమ సంధి స్థలమును చేరునట్లును, నచట సంధివిషయమైన యేర్పాటులను సమక్షమునున శివాజీ యొప్పుకొనునటులను నిశ్చయ పఱచుకొనెను.

పందొమ్మిదవ ప్రకరణము

తురుష్క సేన జౌలిగ్రామమున నుండునపుడు ప్రతాపగిరి కోటయందు శివాజీ ముఖ్యులు గుమిగూడి, మఱుచటి దినమున జేయవలసిన కార్యములకై యోచన చేయుచుండిరి. నాటిరాత్రి సుమారు పదిఘంటలకు శివాజీప్రభువు తన్నాజీ నేట్లాజీయనుమహారాష్ట్రముఖ్యులతో గార్యాలోచన మొనర్చుచుండి యిట్లనియె

శివాజీ—తన్నాజీ, సమస్తమును సిద్ధము చేసితివా?

తన్నాజీ—అయ్యా, సర్వముసిద్ధము. అర్ధరాత్రమునను గామెన్వీగరినేకమహారాష్ట్రయోధులతో గూడి జౌలిగ్రామమునకు జొట్టుప్రక్కలనుండు నరణ్యములో విడిసి యుద్ధసన్నద్ధులై యుండుదురు. ఇచటనుండి 4 ఫిరంగుల శబ్దము వినబడిన

వెంటనే శత్రుసైన్యము [illegible]
నెట్టాజీ 5000 [illegible]
సామన్తులతో [illegible]
షాలను వెనుకనుండి [illegible]
పోయి తప్పించుకొనుటకు [illegible]
గించితిమి. 4000 [illegible]
సిద్ధముగానున్నారు. [illegible]
టను నావంతయు సంపాదించి [illegible]
యే యాశ్చర్యము.

శివాజీ — దేవి [illegible]
షాల [illegible]
మనకుఁ దప్పక జయముగలుగును [illegible]
తెలిపెను. [illegible]
నేను మాతల్లితో [illegible]
మున నీవు నాతోఁగూడ [illegible]
మీరును నిద్రింపుఁడు.

ఇట్టుల [illegible] తెల్లవారుజాము నుండి శివాజీ [illegible]
యమున శివాజీని [illegible] లేపి, [illegible]
బొనర్చి, దేవాలయమున కేగి, [illegible]
నై వేద్యాదు లర్పించి, [illegible]
బొనర్చి, ఆమె [illegible]
చాదులధరించి, [illegible]
దాఁచిపెట్టుకొనిఁ కుడిచేతఁ బులిగోరు [illegible]
రహస్యముగాఁ బూని వెడలెను.

ముందుదినమునఁ జేసికొనఁబడిన యేర్పాటు ప్రకారము సంధింపు స్థలమునకుఁ బోవుటకు నఫ్జుల్ఖానును దస్తగిరి సాహేబును సూర్యోదయమైన రెండుగడియల ప్రొద్దునకు భోజనాది కృత్యంబులఁ దీర్చుకొని, యుడుపుల ధరించికొని పల్లకీలనెక్కి వెడలిరి. మహారాష్ట్రబ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు ముందు దారి చూపుచుఁ బోవుచుండఁగా ఖానుగారు పల్లకిమీఁదఁబోయి, కొంతతడవునకు సంధింపు స్థలమును జేరి, యాబ్రాహ్మణునితో నిట్లనియె.

అ—ఇదివఱకు శివాజీ యిచటికి రాని కారణమేమి? అతనికొఱకు మేము కనిపెట్టుకొని యుండవలెనా?

బ్రా—అదిగో, (తూర్పుప్రక్కఁజూపి) ఆవచ్చు నిద్దఱిలోఁ బొట్టివాఁడే శివాజీ మహారాజు.

అ—చేతు లేల పైకెత్తి కదలించుచున్నాఁడు.

బ్రా—ప్రక్కనుండు జనుల నావలకుఁ బొమ్మనుచున్నాఁడు. గొప్పప్రభువుగా నుండి మఱియొక ప్రభువుతో రాజ్యాంగవిషయముల మాటలాడుసందర్భమున సామాన్యుల జేరనిచ్చునా?

ఇటుల వారు మాటలాడుచుండఁగా శివాజీతన్నాజీలు సమీపించిరి. అఫ్జుల్ఖానునుత్తరువుమీఁద నాబ్రాహ్మణుఁడును బోయలును దూరమున కరిగిరి. శివాజీ సమీపించినతోడనే యఫ్జుల్ఖాన్ ఎదురుగాఁబోయి నగుమొగముతో నతనికి సలామొనర్చి, మీవంటిగొప్పప్రభువుతో సఖ్యమొనఁగూడినందుకు చాల సంతసించుచున్నానని చెప్పెను. శివాజీయు సలాము నతనికిఁజేసి, యాతనిని సంధింపు స్థలమున నేర్పఱచియున్న గుడారములోనికిఁ దీసికొనివెళ్లి ప్రక్కనఁ గూర్చుండెను. తన్నాజీదస్త

గిరి సాహేంబులును నా గుడారములను [illegible] గుడారము వచ్చి చేరిన రెండు [illegible] యుంచుకొన్న [illegible] తటాలున దిగఁబడెను. [illegible] మున్నందున [illegible] నటుల నే [illegible] జంపిన వెంటనే [illegible] యున్న [illegible] లను [illegible] వారలు నేవచ్చిరి.

అప్పటప్పటి [illegible] నను, డాగియున్న [illegible] భించిరి. [illegible] పాటున నుండుటను చూచి [illegible] నలుగురు బాలుల [illegible] చుండువారును, [illegible] ములాడువారును [illegible] చ్చుటయును, [illegible] లనఁ దుదుపక్కలెల్లెడఁ [illegible] వాతల్పెరి. [illegible] లును [illegible] పోవ యత్నించిన [illegible] బట్టావడిరి.

రసూల్ఖానును, నతని చెల్లెలగు గయానాయును, గతిప యపరివారముతోఁ దప్పించుకొని పాఱిపోయిరి. యుద్ధప్రారంభమునసే తమకుఁ గలిగిన ముప్పును రసూల్ఖాన్ తెలిసికొనెను. మల్హారరావు రసూలునకు ముఖ్యానుచరుఁడును, బ్రాణస్నేహితుఁడును, బ్రహ్మాపగిరి ప్రాంతములలోఁ జిన్నప్పుడు తిరిగినవాఁడు నైనందున, రసూల్ఖాన్ మొదలగు వారిని నలువది మంది నొక రహస్యమార్గమునఁ దీసికొనిపోయి శత్రుసంచార ప్రదేశమునకు వెలుపలఁ జేర్చెను. యుద్ధసంకులములో నున్న మహారాష్ట్రులు వీరిపోకను గమనింపఁజాలకుండిరి. మఱునాఁటి యుదయమునకుఁ బ్రహ్మాపగిరి కిరువదిమైళ్లు దూరమునఁ దురుష్కుల స్వాధీనమునసుండు ప్రదేశమును రసూలు మొదలగువారు చేరిరి.

ఇరువదవ ప్రకరణము.

రసూల్ఖా నిపుడు చేరిన గ్రామమునకు కరూరని పేరు. అందుఁ దురుష్కులు వేలకొలఁది కాపురము చేయుచుండిరి. తురుష్క ప్రభువులే యీగ్రామమును బీజపూరు నవాబునకు లోఁబడి పాలించుచుండిరి. రసూలు మొదలగువారు కరూరు చేరిన మఱుదినమున, వనజాక్షి యెచటనుండు నదియు, నేస్థితిలో నుండునదియుఁ దెలిసికొనిరండని చెప్పి రసూలు చారులను బంపెను. ఇట్లుపంపిన కొన్నిదినములకుఁ బిమ్మట రసూలుకడ కొక చారుఁడు వచ్చి యిట్లనియె.

చా—అయ్యా, మీ యనుజ్ఞప్రకారము మేము పోయి విచారించుటలో, వనజాక్షి రెప్ప ముఖ్యాహ్నమున వాయిలూరు గ్రామములో సహగమన మొనర్చియగ్నిప్రవేశము

చేసి యాత్మహత్య గావించుకొనఁ బోవుచుండఁగ విని, [illegible] లూరకుండఁ బోయితిమి. [illegible] వనజాక్షిని [illegible] జూచితిమి. అగ్నిప్రవేశము [illegible] ఆయూర ననేకులు [illegible].

రసూ—[illegible] అగ్ని[illegible]శము చేయవలసినట్టి [illegible].

చారు—కామేశ్వరశర్మ [illegible] త్కారము జేయఁ బ్రయత్నించుట మీ [illegible] యయియుండును మీ [illegible] కామేశ్వరశర్మ కుట్రవలన వనజాక్షి [illegible] యామె యెఱుక లేకయే [illegible] పల్లెలోనికిఁ దీసికొనిపోఁబడెను. [illegible] కామేశ్వరశర్మవద్ద లంచము తీసికొని [illegible] వనజాక్షి కొనిపోఁబడిన పల్లె [illegible], [illegible] శివాజీ క్రిందియుద్యోగస్థుఁ డొకఁడు వచ్చి, [illegible] శ్వరశర్మచే మానభంగము గలుగనీయక [illegible], [illegible] దన రక్షణలో నుంచుకొనెను.

ర—అటులుండఁగా నీఘోరకృత్యమునకు [illegible] కొననేల?

చా—నాగ[illegible] [illegible] నుచుఁ గాపాడుచుండెనుగాని, ఆయన యింటిలోనున్న [illegible] వగు నామె చెల్లెలును, పురోహితులు మొదలగు [illegible] లును, వనజాక్షి [illegible], [illegible] మునఁ గొన్నిదినము లున్నందున నాగ[illegible] జేర్పఁగూడదని [illegible]. [illegible]

వా మెను వెడలఁగొట్టెను. తనకు దిక్కులేమిచే మిక్కిలి భయ పడి ప్రాణత్యాగ మొనర్చి మానరక్షణ మొనర్చుకొనవలెనని సహగమనము చేయుటకు నిశ్చయించెను. అదియుగాక శుష్క వైదికులగు బ్రాహ్మణు లామెను సజాతీయులలోఁ జేరనీయక బాధ పెట్టుచుండుటవలన నామె యీపనికి సాహసించెను. రేపు తప్పక యీ కార్యము జరుగును.

ర—ఇక్కడికి కాపల్లె యెంత దూరమున నున్నది? కామేశ్వరశర్మ మొదలగు వారచటికి సమీపమున నున్నారు గదా?

చా—ఇక్కడికి కాపల్లె సుమారు పదునాలుగుమైళ్ళ దూరమున నున్నది. కామేశ్వరశర్మ మొదలగువారచటికి రా నేరరు. కామేశ్వరశర్మ వనజాక్షివిషయమున నొనర్చిన యపకా రములును దౌర్జన్యములును జాసుల మూలమున శివాజీకిఁ దెలి సెను. శివాజీ ధర్మనిరతుఁడును బరస్త్రీవిముఖుఁడును, దైవభక్తి గలవాఁడును నగు ప్రభువైనందున, నిఁక నట్టి దుష్కార్యముల నొనర్చినఁ గఠినశిక్ష విధించెదనని కామేశ్వరశర్మకుఁ దెలిపెను. కాఁబట్టి కామేశ్వరశర్మ వానియులూనునకువచ్చుటకష్టసాధ్యము వచ్చినను రహస్యముగాఁ బరివారహీనుఁడై వచ్చును. సహ గమన ప్రదేశమునఁ గార్యదర్శకు లగువారు శుష్కవైదికులగు బ్రాహ్మణులు. సోమయాజులు, దీక్షితులు, ఘనపాఠులు, సాం గోపాధ్యాయులు, శ్రౌతులు, ఉపాధ్యాయులు మొదలగు బిరు దులుగల విప్రులే యీ పితంతువుల కనుకూల శత్రువులు.

రసూ—(మల్హారరావు వంకఁ జూచి) మల్హారరావూ! హిందూసంఘమున పితంతువులప్పై వైదికులకు ద్వేషము గలదా? వారికి భూతదయ తక్కువా!

మ—శాస్త్రీయ [illegible] స్వతంత్రముగా జీవనము జేయఁగలవారి కన్యలను [illegible] నుండదు. అగ్నిహోత్రమును [illegible] వేయుటలోనే [illegible] కార్యములయందు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ఇట్లే, [illegible] వారికి [illegible] చుందురు. [illegible] చుచుఁ [illegible] తృప్తులగుదురనియు, [illegible] వై [illegible] లగుదురనియుఁ [illegible] నమ్మకము. [illegible] దయ యేమాత్రమున్నది? [illegible] ఘోరకృత్యముల [illegible] హత్యలు, [illegible] ముగాఁ బ్ర[illegible] వించినది. ఎట్టి కాలమునను [illegible] ఏమతము వారికిని భూతదయ ముఖ్యగుణము.

గ—నీవు చెప్పినదంతయు [illegible] మైనంత సాయ మొనర్చి, [illegible] కొనకుండఁ జేసి, [illegible] నుపద్రవము లేకుండునట్లు గాపాడుట [illegible] అది మనకు ముఖ్యమైన ధర్మము. ఇతరుల [illegible]

జోఁగొట్టి యుపకారము చేయుటయే మానవజన్మ మెత్తినందులకు ముఖ్యప్రయోజనము.

ఇరువదియొకటవ ప్రకరణము.

తుల్జాపురిలోఁ దుష్ట దండయాత్ర యయిన మఱునాఁడు సాయంకాలమునకు మహాదేవశాస్త్రులును, పార్వతమ్మయు, గంగాభాయియు, తమ స్వగృహమునకు వచ్చి చేరిరి. వనజాక్షిమాత్రము గృహమున లేనందున, మహాదేవశాస్త్రులు చింతాక్రాంతుఁడై, యామెను వెదకుట కనేకులను బంపెను గాని, విఫలప్రయత్నుఁ డయ్యెను. దండయాత్ర ముగిసిన కొన్ని దినములకు బాటసారియగు బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు శాస్త్రులుండు నింటికి వచ్చియుండి, వాయులూరను గ్రామమున వనజాక్షియను బ్రాహ్మణవితంతు వింక నాలుగుదినములలో సహగమనము చేయఁబోవు చున్నదనియు, దానిని జూచుటకు వేనవేల బ్రాహ్మణులు పోయెదరనియుఁ దెలిపెను. సహగమనము చేయఁబోవు స్త్రీ తన కూఁతురుగానే యుండవచ్చునను సందియము గలవాఁడై మహాదేవశాస్త్రులు తత్క్షణమే భార్యలను వెంటఁబెట్టుకొని పల్లకీల నెక్కి వాయులూరికి పోయెను.

తుల్జాపురవదలిన మూఁడుదినములకు వీరు వాయులూరు గ్రామమును జేరిరి. వాయులూరు కృష్ణానదీ తీరముననుండు గొప్ప యగ్రహారము. అందు దేవాలయము లనేకములున్నవి. ప్రతి సంవత్సరమును బ్రహ్మోత్సవములు జరుగుచుండుట వలన నీ గ్రామమునకు ననేకులు దూరమున నుండియు నుత్సవకాలమున వచ్చుటగలదు. మహాదేవశాస్త్రులును బలుమా

జీయుత్సవకాలములలో నిచటికి వచ్చుచుండినందున నా గ్రామ నివాసియుం డనగు మిత్రుండును ఘనశాస్త్రవేత్తయునగు సదాశివ శాస్త్రులయింట బసచేయ నిశ్చయించి, [illegible] సంగతిని వివరించి తెలిసికొని వారి యింటికి బోయితి. నేను పోవుదారిలోనే, [illegible], సహగమనము చేయబోవు స్త్రీ సదాశివశాస్త్రుల యింటనే [illegible] నట్లు తెలిసెను.

మహాదేవశాస్త్రులు [illegible] సదాశివ శాస్త్రు లుండు గృహమునకు వచ్చినప్పటికే సదాశివశాస్త్రి యెదురుగబోయి, తనయింటికి బిలుచుకొనివచ్చి [illegible] గూర్చుండబెట్టి యుట్లనిరి.

సదా— [illegible] మము వచ్చుట నాకు మిక్కిలి [illegible] మైనదిగాని నేడు పచట [illegible] విడిసియున్నది. ఆమె రాజకీయాధికారస్థులచే [illegible] బడినది. నేటి మధ్యాహ్న [illegible]. కనుక మీరు దయయుంచి, మన [illegible] దీక్షితులవారి గృహమున నేడు బసచేయుడు; [illegible] టికి రావచ్చును. (తన శిష్యు నొకనిం జూచి) [illegible] యింటికి దీసికొనిపోయి, దీక్షితులతో [illegible] చెప్పి, యచ్చట విడియించుము. వారి మాటలను [illegible] ము. వారికి భోజన సామగ్రుల నిమ్ము. (అని మహాదేవశాస్త్రులను జూచి) అయ్యా, మీతోఁ గొన్ని సంగతులు [illegible] మాటలాడవలయును. లోనికి రండు, (అని లో[illegible] పోయి యొకగదిలోఁ గూర్చుండబెట్టి [illegible]) మీకు వనజాక్షి యను కుమార్తెగలదా?

మ——కలదు. ఆమెను వెతకుకొనియే నేనిపుడు వచ్చితిని. ఏమి ఆమె విషయమైనసంగతి? తురుష్కులు తుల్జాపురిని ముట్టడించిన దినము మొదలు నేటివఱకు నా కామె యగుపడలేదు. మీకుఁ దెలిసినసంగతుల శీఘ్రముగాఁ దెల్పుఁడు. ఆమె యెచట నున్నది?

సదా——(కన్నీరు గార్చుచు) ఆమెయే యిచటనుండునది. ఆమెయే సహగమనము చేయఁబోవు స్త్రీ. హా, దైవమా! ఇటువంటి సద్బ్రాహ్మణునికా యింతదుఃఖము గలిగించితివి.

మ——ఆ. ఆమెయేనా, నాపట్టికా యీకష్టము! ఆమె కీ గతియా వచ్చెను?

సదా——మీరందఱు చనిపోయినట్లు జనులెల్ల నిచటఁ జెప్పుకొనుచుండుటయుఁ, గామేశ్వరశర్మ మూలముగ మానభంగము గలుగునను భీతియు నామె కిట్టుల నిశ్చయించుటకుఁ గారణములు. సహగమనముతోఁ జేరిన వైదికకార్యములన్నియు ముగిసెను. ఇంకేమి చేయవచ్చును? ఇఁక నామె విషయమై మీరు చింతించుట గతజలసేతుబంధనము. మీరు మార్గాయాసమున డస్సియున్నారు. శీఘ్రముగ స్నానం బొనర్చి ఫలాహారము చేయుఁడు.

మ——నే నామెను జూడవలయు నను భ్రమతో నున్నాను. పదినిమిషములలో మీతో మాట్లాడుటను నేర్పాటు చేయుఁడు

సదాశివశాస్త్రి లాప్రార్థన నంగీకరించి యతనిని వనజాక్షి యుండుచోటునకుఁ బిలుచుకొనిపోయెను. వనజాక్షి యుండుస్థల మొక సత్రపుశాలయైనగది అందు బ్రాహ్మణస్త్రీలనేకులు గంధపుష్పాక్షతలఁ బళ్లెరములనిడుకొని నిలిచియుండిరి.

మంత్రములు పఠించుచు వైదిక బ్రాహ్మణులు [illegible] నుండిరి. ఆగరివాకిట [illegible] నూతన వస్త్రభూషణాదులచే [illegible] యొక్క [illegible] నూతన వధువును [illegible] నేగముచేయుటకు [illegible] గ్న్యనిమనమ్మును [illegible] శాస్త్రి [illegible] లోనికి [illegible], "[illegible]" యనుచు [illegible] కుద్యుక్తు [illegible]గాయెను. [illegible] లందఱు [illegible], [illegible], [illegible] వదలి [illegible] వెలుపలికి [illegible] మేకపిల్లను [illegible]. జేయువరలేక మహా దేవ [illegible] తిన్న [illegible] గూర్చుండి [illegible].

సుమారు [illegible] యొక్క, హాస్యములతో [illegible] యింట [illegible] దేబ్ర [illegible]. [illegible] ణులు కొందఱు వనజాక్షిని [illegible] గూర్చుండబెట్టిరి. [illegible] ముందటబెట్టి, "నీవు [illegible] ము [illegible] దువల [illegible]" అని [illegible] చేయు [illegible] లతో డం బల్లకి కదలెను. వైదిక బ్రాహ్మణులు [illegible], [illegible]

మునను, హస్తములను, విభూతిపూసికొని కంఠము రుద్రాక్ష పేరులను బూని వేదమంత్రంబులఁ బఠింపుచు, పల్లకివెంటఁ జనుచుండిరి. వీధిలోనుండువారందఱును "జయ కాళీ, జయజయ తుల్జాభవానీ" యని కేకలు వేయుచుండిరి. మహాదేవశాస్త్రులు దుఃఖాక్రాంతమానసుఁడై పల్లకివెంటనే పోయెను.

కొంతవడికి పల్లకి శ్మశానభూమి చేరెను. చితియందు గంధపుఁ గఱ్ఱలును పిడకలును పేర్పఁబడియుండెను. దానివద్దఁ బల్లకిఁ నిలుపఁబడెను. ముఖ్యపురోహితుఁడు వనజాక్షిని వెంటఁ బెట్టుకొని, చితిప్రక్క నిలిచి కొన్ని మంత్రములు పఠించి, చితికి మూఁడు ప్రదక్షిణములు లొనర్చి, నీవందు దర్భలోఁ జేయఁబడి నడుమఁ బెట్టఁబడియున్న పురుషవిగ్రహముప్రక్కన శయనింప వలయునని వనజాక్షి కాజ్ఞాపించెను అంతట వనజాక్షి దుఃఖాబ్ధిమగ్నమానసురాలై, కన్నీరుగార్చుచు నిమిషము నిలిచి, మూర్ఛనొంది కొంతవడికిఁ దెప్పిఱిల్లి లేచి చితికిప్రదక్షిణ మొనర్చెను. మహాదేవశాస్త్రులు దూరమున నిలిచి ముఖమునకుఁ గుడ్డ కప్పుకొని యేడ్చుచుండెను.

రామేశ్వరశర్మ, వనజాక్షి సహగమన సమాచారమును, కొందఱు వైదికబ్రాహ్మణులవలన విని, తక్షణమే ప్రయాణమై సహగమనమునకు నిశ్చయింపఁబడిన దినము ఉదయమగుటకు జాము ప్రొద్దుగ వాయులూరికి వచ్చెను. వనజాక్షి యెడల నిన్నఁడు చేసిన దుండగములను విని, ఇంక నామె విషయమున దౌర్జన్యము చేసినచోఁ గఠినశిక్ష నతనికి విధించునట్లు శిరాజి మునసబునకుఁ జెప్పియుండెను. కాఁబట్టి యితఁడు పరివారసహితుఁడై వాయులూరికి వచ్చెను. వనజాక్షియై మోహాసక్త టకిని దగ్గరందునఁ గడసారినమునఁ జూచి రావలెనను నభిలాష

తోను, సాహసోపాయమున [illegible] నాశత్రోను [illegible] వచ్చెను

సాధ్యమైనంత [illegible] చేసి, [illegible] రక్షింపఁబడినదగు వనజాక్షిని, [illegible] యొంచి, [illegible] కొని, [illegible] యము [illegible] నున్న చిన్న [illegible] కొందఱు [illegible] భూమికిఁ [illegible] వనజాక్షి వచ్చిన వెంటనే [illegible] కంపరపటు [illegible] ఆ [illegible] తో [illegible] భూమికిఁ [illegible] వనజాక్షి మూర్ఛవీడి [illegible] లకస్మాత్తుగఁ [illegible] కత్తుల [illegible] కులవృత్తులు [illegible] రైరి ఆ సమయములో [illegible] వనజాక్షి [illegible] నెత్తుకొని తన [illegible] నెక్కెను. [illegible] వనజాక్షిని [illegible] నెంచి [illegible] గాని, [illegible] రక్షింపఁబడి [illegible] రసూలును వనజాక్షిని గుఱ్ఱముపైఁ బెట్టుకొని [illegible]

తత్క్షణమే కదలిపోయెను. నాఁటి సాయంత్రమునకుఁ, దాను ముందు విడిసియున్న గ్రామమును, రసూల్ఖాను చేరి, యట నొక బ్రాహ్మణుని బిలిపించి వనజాక్షికి సన్నపానాదు లిచ్చు నటు లేర్పాటొనర్చెను. అనంతర మతఁడు మూఁడవదినము లాయూరిలోనుండి, నాల్గవదినము వనజాక్షిని బిలుచుకొని బీజపూరునకుఁబోయి, యట నామె కొక ప్రత్యేకగృహంబును గుదిర్చి, భోజనాదుల కొక బ్రాహ్మణు నేర్పఱచెను.

వనజాక్షి మొదలగువారు బీజపూరు చేరిన కొన్నిదినములకు, రసూలు చెల్లెలగు గయానాకును వనజాక్షికిని గాఢ మైత్రి గలిగెను. అందువలన గయానా నవయౌవనదశయందున్న వనజాక్షి సుందరరూపమును జూచి, యనాథయై యుండు నామెయొక్క దుస్థితికి దుఃఖమునుబొంది, యామెను వితంతు కష్టమునుండి తొలగింపవలయునని నిశ్చయించెను. జారత్వాది దుర్గుణము లామెకు లేకుండుటయు, స్వజాతి బంధువులతో నామె చేరుటకు సాధ్యము లేకుండుటయు, జక్కఁగా విచారించి తెలిసికొని, యవివాహితుఁడై యున్న తనయన్న రసూల్ఖానునకు నీమెను వివాహము జరిపింప వలయునని యెంచి, తన తలంపును రసూల్ఖానునకును వనజాక్షికిని దెలిపెను రసూల్ఖా నంగీకరించెను. కాని, హిందూ మతమందుఁ బూర్ణమైన నమ్మకము గలిగినందువలన వనజాక్షి తన మతాచారములను వదలి పెండ్లి చేసికొనుట కిష్టము లేకుండెను. భోజనమునందును, మతాభిప్రాయములందును సంబంధము లేక, వీరికి వివాహాదులుజరుగు నటుల గయానా యేర్పాటుచేయుటకై యొకనాఁడు వనజాక్షి యుండు గృహమునకు రసూలును బిలుచుకొని వచ్చి, యా ఖాన్ యుసుఫు సూరా త్రి మహమ్మదుసహాయముచేయుచున్న వనజాక్షితో నిట్లనియె.

గయ్యా—[illegible]
దీతెను. [illegible]
[illegible]
[illegible]
దలు [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
కొనిన నీ చరిత్రయే [illegible]
రాలని [illegible] లేదు

[illegible]—[illegible]
లును నా [illegible]
[illegible] !

[illegible]—[illegible]
[illegible]
[illegible]
నను [illegible]
[illegible]
నను ముఖ్య [illegible]
[illegible]
[illegible]
మును [illegible]
[illegible]
బలవంత [illegible]
యునగు నీవు ప్రబల శత్రువులను [illegible]

నుండి తప్పించుకొని నిమ్మళము గనుటయు దైవ సహాయము వలననే గదా.

వ—సత్ప్రవర్తనగలవారి కిట్టియాపదలు గలుగనీయక యే దైవము కాపాడరాదా ? దైవము దుష్టుల కింతశక్తి యేల నిచ్చెను

ర—ఆపదలు గలుగుటచేతనే వీరికి శాశ్వతమైన కీర్తి గలుగుచున్నది. ఆపదలు లేకున్న సాధువుల గుణము లంత ప్రకాశింపవు. ఆపదలు, ఓర్పును, దైవభక్తిని, భూతదయను, లోకజ్ఞానమును వృద్ధి చేయుచున్నవి. దుష్టులు లేకున్న శిష్టులయుత్కృష్టత స్పష్టముగాదు. దుర్యోధనుఁడు లేకున్నఁ బాండవు లంతకీర్తిని గందురా? హిరణ్యకశిపుఁడు ప్రహ్లాదుని శైశవముననే జంపియుండిన ప్రహ్లాదుని జనులు స్మరింపవలసిన యావశ్యకత యుండునా? అతని చరిత్రవలన లోకులకుఁ దెలియదగిన నీతి యుండునా ?

వస—నిజమే; జనులకు లోకజ్ఞానముగూడ నిడుమలు పడుటచేఁ గలుగుచున్నది. నా స్వజాతివారివలన నాకెగ్గుఁగలుగుటయు మీచేతఁ గాపాడఁబడుటయు మతజాతిభేదములు లేక యొక్కొక తెగయందును సుగుణవంతులును గ్రూరాత్ములున్నారని తెలుపుచున్నవి. నన్ను విపత్సముద్రములో మునుగనీక కాపాడి దరిచేర్చిన మీకుఁ గృతజ్ఞురాలనై యున్నదానను. మీకు నేఁ జేయఁగల ప్రత్యుపకారము లేమియే నాకుఁగల విచారము.

గ—నీవు చేయఁగల ప్రత్యుపకారము లేకయేమి? నీ పతిని వివాహము చేసికొనుటయే ప్రత్యుపకారము. దనికి నీవు సమ్మతింపవలయునని బుద్ధిశాలివగునీకు నేను జెప్పనక్కఱలేదు.

వ—నా ప్రాణమును [illegible] కనుక నేను దీని కే సూత్రము కట్టి [illegible]

రసూల్ఖానుడను [illegible] ములు గెలుగనీయక తన్నుఁ గాపాడినందుకు, [illegible] తనజాతివారివలన వెలిపడి, [illegible] పొందుటకు సాధ్యము [illegible] లును వివాహము చేసికొనుట కంగీకరించిరి. [illegible] కొన్ని దినములలో రసూల్ఖాను వనజాక్షుల వివాహము మిక్కిలి [illegible] కగా జరిగెను. వీరి స్నేహము [illegible] యుండెను; రసూల్ఖాను [illegible] వేఱువివాహము చేసికొనక [illegible].

ప్రతాపసింగు, తన [illegible] చేయుచుండినందున, బీజపూరు [illegible] 10,000 సైన్యముతో [illegible] గ్రామమును ముట్టడించుట కంపెను. [illegible] జరిగిన యుద్ధములో ప్రతాపసింగు [illegible] లైరి. ఇట్లు గ్రామమును బీజపూరు [illegible] కొనిరి.

సమాప్తము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు [illegible]
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1910.

	ప్రతి 1-కి	రూ.	అ.
పంచతంత్రనీతిశ్లోకోపదేశకథామంజరి	...	1	12
ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రసంగ్రహము	...	3	0
[illegible]విచారణ, (ప్రహసనము)	...	0	12
శ్రీ [illegible] ఉపన్యాసములు	...	0	14
[illegible]కథాసంగ్రహము	...	0	10
భాగవత[illegible]ములు, 1 భాగము	...	1	4
డిటో 2 భాగము	...	0	10
డిటో 3 భాగము	...	0	8
సీతాచరిత్ర, శ్రీ చిన్నయసూరి,	...	0	12
,, టీకా	...	1	4
పంచతంత్రము, వచనము	...	0	12
సంగ్రహరామాయణము	...	1	8
పతివ్రతలచరిత్రలు	...	3	0
భోజునికథలు	...	1	0
[illegible]కథలు, I-భాగము	...	1	0
II-భాగము	...	1	0
తెనాలి రామలింగనికథలు, జీవితము	...	0	8
డిటో A. S. P. అయ్యరుగారిది	...	0	8
సంస్కృతనాటకకథలు 1,2 భా॥ చ. సీతారామశాస్త్రి	...	2	0
,, 3 భాగము ఖాలుసు వెంకటరమణయ్యగారిది	...	2	0
[illegible], గోపాలుడు	...	0	12
[illegible]కథలు	...	1	0
తాతాచార్యులకథలు	...	0	12
[illegible]కథలు	...	0	12
పరమానందశిష్యులకథలు	...	0	4
నలుగురుమంత్రులకథలు	...	0	8
ఐదుగురుదొంగలకథలు	...	0	8